

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

A close-up portrait of a woman with dark hair, looking directly at the camera. The image is monochromatic, appearing in shades of blue and grey.

СЕЋАЊЕ
НА АКАДЕМИКА
МИЛКУ ИВИЋ

Делање
и научно наслеђе

REMEMBERING
ACADEMICIAN
MILKA IVIĆ

Her Oeuvre
and Scholarly Legacy

Edited by
Professor SOFIJA MILORADOVIĆ, PhD
Professor MOTOKI NOMACHI, PhD

Belgrade 2024

ПОСЕБНА ИЗДАЊА ИНСТИТУТА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ, КЊИГА 1

СЛОВЕНСКО-ЕВРОАЗИЈСКЕ СТУДИЈЕ, БР. 36

СЕЋАЊЕ
НА АКАДЕМИКА
МИЛКУ ИВИЋ

Делање
и научно наслеђе

Уредници
проф. др Софија Милорадовић
проф. др Мотоки Номаћи

Београд 2024

ИЗДАВАЧИ / PUBLISHERS

Институт за српски језик САНУ

Institute for the Serbian Language of SASA

Истраживачки центар за словенско-евроазијске студије

Универзитета Хокаидо

Slavic-Eurasian Research Center of Hokkaido University

ЗА ИЗДАВАЧЕ / ACTING PUBLISHERS

Проф. др Софија Милорадовић

Professor Sofija Miloradović, PhD

Проф. др Норихиро Наганава

Professor Norihiro Naganawa, PhD

РЕЦЕНЗЕНТИ / REVIEWERS

Академик Јасмина Грковић-Мејџор

Academician Jasmina Grković-Mejdžor

Проф. др Данко Шипка

Professor Danko Šipka, PhD

Рукопис зборника усвојен је на седници

Научног већа Института за српски језик САНУ одржаној 5. новембра 2024. године,
на основу рецензија академика Јасмине Грковић-Мејџор и проф. др Данка Шипке.

The collection of papers was accepted at the session
of the Scientific Council of the Institute for the Serbian Language of SASA
held on November 5, 2024, based on the reviews by Academician
Jasmina Grković-Mejdžor and Professor Danko Šipka, PhD.

САДРЖАЈ

РЕЧ УНАПРЕД	7
СЕЋАЊЕ НА АКАДЕМИКА МИЛКУ ИВИЋ И ЊЕНУ САРАДЊУ СА ИНОСТРАНИМ КОЛЕГАМА	11
Вејлз В. Браун / E. Wayles Browne СЈЕЋАЊЕ НА ПРОФЕСОРКУ МИЛКУ ИВИЋ	13
REMEMBERING PROFESSOR MILKA IVIĆ	18
Мотоки Ј. Нوماћи / Motoki Y. Nomachi АКАДЕМИК МИЛКА ИВИЋ У ТОКИЈСКОМ ИНСТИТУТУ ЗА ЛИНГВИСТИЧКЕ СТУДИЈЕ 1968. ГОДИНЕ	19
ACADEMICIAN MILKA IVIĆ AT THE TOKYO INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES OF LANGUAGE IN 1968	38
НАУЧНА ДЕЛАТНОСТ АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ ВЕЗАНА ЗА ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ	41
Софија Р. Милорадовић / Sofija R. Miloradović МИЛКИ ИВИЋ У ЧАСТ И У СПОМЕН	43
IN HONOUR AND MEMORY OF MILKA IVIĆ	51
Срето З. Танасић / Срето З. Танасич АКАДЕМИК МИЛКА ИВИЋ КАО ГЛАВНИ УРЕДНИК ЈУЖНОСЛОВЕНСКОГ ФИЛОЛОГА	53
АКАДЕМИК МИЛКА ИВИЋ КАК ГЛАВНИЙ РЕДАКТОР ЖУРНАЛА ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ	60
Рада Р. Стијовић / Rada R. Stijović НЕМЕРЉИВ ДОПРИНОС МИЛКЕ ИВИЋ РЕЧНИКУ САНУ	61
MILKA IVIĆ'S INVALUABLE CONTRIBUTION TO THE SASA DICTIONARY	67

ИМПЛИКАЦИЈА НАУЧНИХ ТЕМА	
АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ У САВРЕМЕНОЈ ЛИНГВИСТИЦИ	69
Миливој Б. Алановић / Milivoj B. Alanović	
ПОГЛЕДИ МИЛКЕ ИВИЋ НА СТРУКТУРНЕ И ЗНАЧЕЊСКЕ ОДНОСЕ	
У ПРОСТОЈ РЕЧЕНИЦИ	71
VIEWS OF MILKA IVIĆ ON STRUCTURAL AND SEMANTIC RELATIONS	
IN A SIMPLE SENTENCE	85
Канаме Н. Окано / Канаме Н. Окано	
ИМЕНИЧКА И ГЛАГОЛСКА ПРОБЛЕМАТИКА	
У ДЕЛИМА АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ	87
ПРОБЛЕМАТИКА ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ И ГЛАГОЛОВ	
В РАБОТАХ АКАДЕМИКА МИЛКИ ИВИЧ	98
Александра М. Марковић / Aleksandra M. Marković	
ГРАМАТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ	
– ПРЕДЛОШКО-ПАДЕЖНИ СИСТЕМ И ОБАВЕЗНА ДЕТЕРМИНАЦИЈА	
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	99
MILKA IVIĆ'S GRAMMAR RESEARCH – PREPOSITIONAL CASE SYSTEM	
AND NON-OMISSIBLE DETERMINERS IN THE SERBIAN LANGUAGE.	113
ПРИЛОЗИ	115
СПИСАК ПРИЛОГА И ЊИХОВИ ИЗВОРИ	117
ФОТОГРАФИЈЕ	161

РЕЧ УНАПРЕД

Дана 27. новембра 2023. године, у организацији Института за српски језик САНУ (Србија) и Истраживачког центра за словенско-евроазијске студије Универзитета Хокаидо (Јапан), одржан је у онлајн-формату научни скуп камерног типа *Сећање на академика Милку Ивић – делање и научно наслеђе*. Научно окупљање је уприличено поводом стогодишњице рођења професора Милке Ивић (11. 12. 1923. године), али циљ нашег скупа није било само обележавање ове значајне годишњице већ и да заједнички осмотримо професоркине трагове у лингвистичкој науци, као и да са научном јавношћу поделимо понешто од онога што сваки излагач носи као лично сећање на професоркин лик и дело, што нам се посебно чинило важним будући да су нас, на велико жаљење, већ напустили неки од њених некадашњих, непосредних и блиских ученика и сарадника. Скуп је пратило око 40 колега из Србије, Јапана, Русије, Пољске, Чешке, Финске и Северне Македоније.

Скуп је реализован у оквиру Уговора о научној сарадњи који је 2022. године потписан између двеју поменутих институција и стога је отпочео следећим речима директора Института: „Част нам је и задовољство што ову сарадњу започињемо обележавањем јубилеја који се тиче стогодишњице рођења академика Милке Ивић, једнога од најбриљантнијих и најбриткијих умова српске (и не само српске) лингвистике, а с посебним разлогом када је реч о билатерали с јапанским колегама. Ова сарадња је иначе само природни наставак вишегодишњег делања колеге Номађија на нашој заједничкој славистичкој и србистичкој њиви, његове сарадње с нашим значајним научним и наставно-научним установама, те поштовања које непрекинуто исказује према нашим еминентним и уваженим универзитетским професорима и научницима“.

Именовани скуп састојао се из три секције са по три излагача. Прва је названа „Сећање на академика Милку Ивић и њену сарадњу са иностраним колегама“ и у њој су излагали проф. др Вејлз Браун са Универзитета Корнел (САД), проф. Јуми Накађима са Универзитета Хитоцубаши (Јапан) и проф. др Мотоки Номађи са Универзитета Хокаидо (Јапан). Професор

В. Браун говорио је о похађању предавања професорке Ивић као гостујућег предавача у Америци, када је и професор Павле Ивић држао предавања из дијалектологије и историје језика (уз напомену да је проф. Браун студирао и у Новом Саду, где је такође похађао предавања код професорке Ивић), професорка Ј. Накађима изнела је своја сећања на студентске дане на новосадском Филозофском факултету,¹ а професор М. Номаћи представио је неке занимљиве детаље из времена када је професорка Ивић држала предавања у Јапану. У оквиру друге секције, насловљене „Научна делатност академика Милке Ивић везана за Институт за српски језик САНУ“, говорили су проф. др Софија Милорадовић, проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС, и проф. др Рада Стијовић. Професорка С. Милорадовић говорила је о шест публикација досад објављених професорки Ивић у част и спомен, скренувши пажњу на учешће институтских сарадника у њима, професор С. Танасић излагао је о уређивању *Јужнословенској филолоџи* од стране професорке Ивић, а професорка Р. Стијовић је представила допринос професорке Ивић изради *Речника САНУ* – на путу од обрађивача речничке грађе до рецензента. У трећој секцији, под називом „Импликација научних тема академика Милке Ивић у савременој лингвистици“, излагали су проф. др Миљивој Алановић са Универзитета у Новом Саду, доц. др Канаме Окано са Универзитета за стране језике у Кобеу (Јапан) и др Александра Марковић из Института за српски језик САНУ. Троје излагача из ове секције представило је разноврсне планове научних истраживања професорке Ивић, па тако њена разматрања просте реченице, рода, броја и глаголског вида, те падежног система и обавезне детерминације.

Жеља обеју институција које су организовале овај скуп сећања на професорку Ивић била је, од самог почетка његовог осмишљавања, да се у виду суиздавачког подухвата објави и публикација – невелика по обиму но значајна по своме садржају и сврси – ради трајног сећања на наше окупљање и, пре свега, као још један од начина одавања почasti професору Милки Ивић – једноме од неколико врхунских лингвиста који су србистици обезбедили трајно и вредно место у светском лингвистичком сазвежђу. Стручној јавности тако предајемо публикована излагања којима су придружена вредна архивска документа, настала више но свесрдним залагањем другопотписаног уредника да их прикупи, а са жељом да се пружи

¹ Нажалост, у нашој публикацији из објективних разлога недостаје једно драгоценост сведочанство – излагање проф. Јуми Накађиме, која је излагала о својој заинтересованости за дијалектологију и славистику у студентским данима, те о похађању курсева проф. Милке Ивић, као и о утиску који су на њу оставили, посебно разматрање реда речи у словенским језицима.

користан и занимљив друштвено-историјски оквир за прилике у којима је настајало плодносно научно дело професорке Ивић – сва та документа налазе се у одељку *Прилози*. Такође, у овој књизи налазе се и фотографије, од којих многе досад нису биле нигде објављиване, и сматрали смо да је ово прилика изузетно примерена за њихово појављивање, те тиме похрањивање за погледе будућих научних нараштаја и шире стручне јавности. Дужну захвалност за поменуте документе и фотографије дугујемо Библиографском одељењу Библиотеке САНУ и Архиву САНУ, Матици српској, Архиву Македонске академије наука и уметности, Токијском институту за лингвистичке студије, Библиотеци Масачусетског института за технологију, Архиву Универзитета у Охају, као и професорима и колегама који су их издвојили из својих личних архива: проф. др Фумио Иноуе, академик Светлана М. Толстој, проф. др Елена Љ. Березович, дописни члан РАН, проф. др Вејлз Браун, проф. др Хану Томола, госпођа Гордана Стајић (супруга пок. академика Милорада Радовановића), проф. др Рада Стијовић, проф. др Мотоки Нوماћи и проф. др Софија Милорадовић. Плакат за наш скуп дизајнирала је госпођа Мегуми Сасаја, на чему јој исказујемо дужну захвалност.

Професору Милки Ивић, која је свој позив претворила у позвање илити мисију, препуштамо да затвори овај наш уводни текст речима за наредне нараштаје које је октобра 1997. године у Београду изрекла одговарајући на питања Милоша Јевтића за потребе сачињавања књиге *Чудо језика. Разговори са лингвистима*: „Прво што желим својим потомцима то је да сазнање о томе шта је рат не стекну на сопственом искуству, него само консултујући уџбенике историје и читајући лепу књижевност, а друго – да живе и раде у овој земљи под таквим културним, економским и еколошким условима да никоме од њих, и никоме из њиховог ближег и даљег окружења, ни у сну не може пасти на памет помисао како би у сваком погледу било пробитачније отиснути се одавде некуда у бели свет, што даље од сопствених корена“. Ово чинимо стога што је професорка Ивић својим животом и делањем исказала пуно поштовање за сопствене корене. Одлазила је у „бели свет“ само да би тамо из прве руке чула нешто о новим лингвистичким стремљењима, потом да би тамо пренела понешто од наших домаћих лингвистичких промишљања, сваки пут се враћајући и доносићи науци своје земље и колегама сазнања важна за меру њиховог напретка.

Уредници
Софија Милорадовић и Мотоки Нوماћи

СЕЋАЊЕ
НА АКАДЕМИКА МИЛКУ ИВИЋ И ЊЕНУ САРАДЊУ
СА ИНОСТРАНИМ КОЛЕГАМА

Вејлз В. Браун*
(Универзитет Корнел, Итака, Њујорк)

СЈЕЋАЊЕ НА ПРОФЕСОРКУ МИЛКУ ИВИЋ

Аутор описује како је упознао Милку и Павла Ивића и био њихов студент нај-прије на љетњим курсевима у Америци, а затим на Филозофском факултету у Новом Саду. И Милка Ивић и Павле Ивић су много учинили да упознају југословенску лингвистичку јавност са достигнућима лингвистике и славистике из многих других земаља, и обрнуто, па се аутор радује што је био у прилици да донекле слиједи њихов примјер.

Кључне ријечи: Милка Ивић, Павле Ивић, синтакса, лингвистика, славистика.

Године хиљаду деветсто шездесет друге Међународни конгрес лингвиста одржан је први пут изван Европе, и то у америчком граду Кембриџу, сједишту познатих универзитета Харвард и МИТ – Масачусетском институту за технологију. Том приликом сам први пут у животу видио професорку Милку Ивић и професора Павла Ивића. Као данас их видим како сједе за шанком у једном скромнијем ресторану преко пута харвардског кампуса. Ја сам тек био уписао трећу годину студија лингвистике и славистике, али већ сам добро знао ко су. Међутим, као млад и прилично срамежљив студент, нисам смио да им приђем.

На том конгресу је Милка Ивић прочитала реферат „Non-omissible Determiners in Slavic Languages“, дакле, о конструкцијама у којима једна од присутних ријечи обавезно мора бити праћена одредбом. Можете рећи нпр. *гјевојка црних очију*, али не можете никако рећи **гјевојка очију* без ријечи *црних* или другог придјева. Не ради се о специфици лексеме *гјевојка* нити о ријечи *очи*, нити, наравно, о придјеву *црних*, него је то одлика цијеле конструкције као такве.

Реферат Милке Ивић (1964, 1972) касније је објављен у зборнику са конгреса (Лант 1964) и прештампан у једној антологији фундаменталних радова (Хаусхолдер 1972), а и у прерађеном и проширеном облику

* E. Wayles Browne, Department of Linguistics, Morrill Hall, Cornell University, Ithaca, New York 14853, U.S.A. ewb2@cornell.edu

на српскохрватском (Ивић 1983). Он представља изазов за теорију трансформационе граматике, као и за друге приступе који дају предност опису појединих ријечи или њиховом понашању унутар апстрактних синтагми.

Након Конгреса наставио сам студирати на оба споменута универзитета. Имао сам срећу да слушам предавања двојице чувених лингвиста, старог слависте Романа Јакобсона и младог теоретичара Ноама Чомског. И код једног и код другог увијек је било много више слушалаца него што је било уписаних студената, толико је било интересовање за оно што ће можда рећи ново током предавања.

Кад сам почео озбиљно да учим српскохрватски језик, једна од првих књига коју сам прочитао било је прво издање класичног рада Милке Ивић *Правици у лингвистици* (1963). Скоро на свакој страници потцртао бих једну или више реченица, било због нових спознаја из свих области свјетске лингвистике, било због занимљивих синтаксичких конструкција које бих у тексту примијетио. Било ми је посебно драго да видим да ме је професорка Милка изричито укључила у групу читалаца којој је књига намијењена. Како пише у предговору: „Изложени пресек актуелног стања у језичкој науци намењује се првенствено пажњи стручњака, како домаћих, тако и оних иностраних који се служе српскохрватским језиком (широј јавности код нас није познато да број таквих стручњака данас није мали и да он практично обухвата све словенске лингвисте и већину слависта ван словенских земаља)“. Можемо отићи мало унапријед и рећи да је та књига доживјела већи број издања, с тим што је свако издање обогаћено новим материјалом и објашњењима, па је постала најпревођенија и најчитанија српска и уопште југословенска књига из области лингвистике. Мени је лично драго што сам могао неколико пута дати професорки Ивић нове податке које би укључила у наредно издање (Ивић ³1975: 7).

Али да се вратимо, што се вели, апсолутној хронологији. Након дипломирања имао сам велику срећу што сам добио стипендију да могу провести годину дана на било којем универзитету у Југославији. Изабрао сам Нови Сад јер сам знао да тамо предају Милка и Павле Ивић. Прије одласка ради усавршавања знања српскохрватског језика уписао сам љетњи курс језика на државном универзитету у граду Блумингтону, у Индијани. То ми је донијело додатну срећу јер је баш тога љета, љета хиљаду деветсто шездесет четврте године, у Индијани одржан тзв. Лингвистички институт, велика љетња школа коју Лингвистичко друштво Америке организује сваке двије године на другом универзитету. Оба професора су била међу предавачима, па сам тако имао прилику да их и лично упознам прије почетка академске године у Новом Саду.

Из Новог Сада поносно чувам свеске са биљешкама и индекс у којем професори својим потписима потврђују да сам пријавио и уредно похађао предавања из сљедећих предмета: Савремени српскохрватски језик те Општа лингвистика код Милке Ивић, затим Историја и дијалектологија српскохрватског језика (са старословенским) код Павла Ивића. Таква је код њих и иначе била расподјела рада. Професор Павле се бавио историјом језика и дијалектима, па и фонетиком и фонологијом, док је професорка Милка била задужена за савремени језик и за општу лингвистику цијелог свијета, нарочито у погледу синтаксе и семантике. Можемо рећи да су се срили на пола пута јер су и једно и друго истраживали морфологију. Баш те године, шездесет четврте – шездесет пете, професорка Ивић је као одскочну даску изабрала први том књиге Александра Белића (²1958) *О језичкој њприроди и језичком развиику*. Она, међутим, није толико излагала Белићеве погледе о падежима, о синтагми и о реченици него је те погледе проширивала тамо гдје су били преуски, наводила је мишљење великог броја других лингвиста из деветнаестог и двадесетог вијека. Карактеристично је да је цитирала Французе и Швајцарце (женевску школу), Нијемце (Билера (Karl Bühler), Рајхенбаха (Hans Reichenbach)), Русе (Јакобсона, Трубецког, совјетског лингвисту А. Чикобаву), Пољаке (нпр. Ј. Куриловича), Чехе, као што је Ј. Вахек (J. Vachek), Енглеze и Американце (Вајнрајха (Uriel Weinreich), Хокета (Charles Hockett) и др.), па и Холанђане (Де Грота (Albert Willem de Groot)) и Данце (Вига Брендала (Viggo Brøndal), Л. Хјелмслева (Louis Hjelmslev) и глосематичаре).

Она је, наине, пратила лингвистичку продукцију свих тих земаља, коју је и читала на оригиналном језику. Радо је наводила примјере из многих језика свијета, и словенских и несловенских. Нисам сигуран што се тиче њеног знања данског језика, али знам засигурно да је владала холандским или низоземским. Тиме се разликовала од многих колега које су сваки на свој начин проширивали и обогаћивали ондашњу југословенску лингвистику цитирањем страних достигнућа. Хоћу рећи да су југословенски слависти читали руске ауторе, али не и Французе и Енглеze, док су англисти пратили радове Енглеза и нешто касније Американаца, али нису били у стању да читају руски, а камоли холандски.

Да споменем још једну одлику предавања и Милке Ивић и Павла Ивића. Била су популарна, добро посјећена. Ради се о истој појави коју сам и прије описао у вези са Романом Јакобсоном и Ноамом Чомским. Наине, увијек би било у сали доста слушалаца који нису били, као ја, уписани као студенти. Сјећам се гостију из Бугарске (нпр. Лили Лашкове, Марије Дејанове), Пољске (Зузане Тополињске), Норвешке, Енглеске и Америке

(нпр. Александра Албина, који се касније потписивао као Албијанић), а сигурно их је било и из других земаља.

Током академске године обоје професора би ме упутили на колеге – лингвисте и слависте широм Југославије које треба упознати. Године 1965. похађао сам Љетњи семинар словеначког језика, а те године су Ивићеви љетовали у Словенији и позвали су ме да их обиђем. Сачувана је фотографија на којој смо Павле Ивић, ја, Милка Ивић и руски акцентолог Владимир Дибо.

Послије годину дана проведених у Новом Саду имао сам срећу да учествујем у раду једног међународног истраживачког пројекта са центром у Загребу (Филиповић 1969; в. и каснија годишта истог издања). Боравећи више година у Загребу често сам имао прилику да посјећујем колеге и сараднике у Новом Саду и Београду, па би ме професорка Ивић радо видјела и почастила чашицом вермута. Некако је запамтила да сам љубитељ вермута. Ја ту не бих превише дужио о својој каријери као лингвисте, али морам рећи да ме је примјер Милке Ивић инспирисао не само да пратим њене радове кроз дуги низ година, него да упознам колеге са енглеског говорног подручја са достигнућима југословенских лингвиста и са важношћу појава из јужнословенских језика за развитак опште лингвистике.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић ²1958: Александар Белић, *О језичкој љрироди и језичком развљику: линвистичка ислљивања I*, Београд: Нолит.
- Ивић 1963: Milka Ivić, *Pravci u lingvistici*, Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ивић 1964: Milka Ivić, Non-omissible determiners in Slavic languages. U: Horace G. Lunt (ur.), *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists*, The Hague: Mouton & Co., 476–479.
- Ивић 1972: Milka Ivić, Non-omissible determiners in Slavic languages. U: F. W. Householder (ur.), *Syntactic Theory. I. Structuralist. Selected Readings*, Harmondsworth: Penguin, 135–139.
- Ивић ³1975: Milka Ivić, *Pravci u lingvistici*, Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ивић 1983: Milka Ivić, *Lingvistički ogledi*, Beograd: Prosveta, 179–187.
- Лант 1964: Horace G. Lunt (ur.), *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists*, The Hague: Mouton & Co.
- Филиповић 1969: Rudolf Filipović (ur.), *The Yugoslav Serbo-Croatian—English Contrastive Project, A. Reports 1*, Zagreb: Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb – Washington: Center for Applied Linguistics.
- Хаусхолдер 1972: Fred W. Householder (ur.), *Syntactic Theory. I. Structuralist. Selected Readings*, Harmondsworth: Penguin.

E. Wayles Browne

REMEMBERING PROFESSOR MILKA IVIĆ

Summary

The author describes how he met Milka and Pavle Ivić and became their student, first at summer-school courses in the U.S. and then at the Philosophical Faculty of the University of Novi Sad. Milka specialized in Slavic and general syntax, Pavle in phonology and dialectology. Both Milka Ivić and Pavle Ivić did much to acquaint the Yugoslav linguistic public with the achievements of linguistics and Slavic studies in many other countries, as well as the reverse, and the author appreciates his acquaintanceship with them and the opportunity he has had to follow their example at least to some extent.

Keywords: Milka Ivić, Pavle Ivić, syntax, linguistics, Slavic studies.

Мотоки Ј. Номаћи*
(Универзитет Хокаидо, Сапоро)

АКАДЕМИК МИЛКА ИВИЋ У ТОКИЈСКОМ ИНСТИТУТУ ЗА ЛИНГВИСТИЧКЕ СТУДИЈЕ 1968. ГОДИНЕ¹

Циљ овога рада је да се анализирају историјски контекст и садржај предавања академика Милке Ивић која је она одржала у Токијском институту за лингвистичке студије 1968. године. Анализа ће бити спроведена на објављеним текстовима, као и на досад непознатом материјалу, сачуванима у институционалним и приватним архивама у свету: у Србији, Русији, САД и Јапану. У прва три поглавља анализира се: (а) пут Милке Ивић у Јапан, посебно с обзиром на утицај Александра Белића на њу; (б) развој структурализма у лингвистици средином 20. века; (в) познанство са Романом Јакобсоном; (г) утицај књиге *Правци у лингвистици* на светску лингвистику, посебно на Шира Хаторија, који је позвао Милку Ивић у Јапан. Четврто поглавље реконструира садржај самих предавања Милке Ивић на основу бележака присутних слушаца. На крају се разматра могућност упознавања јапанских лингвиста са општелингвистичком теоријом Александра Белића у контексту предавања Милке Ивић у Јапану.

Кључне речи: Милка Ивић, Александар Белић, Роман Јакобсон, Широ Хатори, Токијски институт за лингвистичке студије.

* Истраживачки центар за словенско-евроазијске студије, mpomachi@slav.hokudai.ac.jp
¹ Аутор овог чланка се захваљује за помоћ следећим колегама и професорима: Вејлзу Брауну (Итака), Бојану Белићу (Сијетл), Миливоју Алановићу (Нови Сад), Јуми Накаџими (Токио), Кјоко Мурасаки (Јокохама), Зендоу Уваноу (Токио), Јошихикоу Икегамију (Токио), Хенингу Андерсену (Лос Анђелес) и Марку Липовецком (Њујорк). Аутор изражава посебну захвалност професору Фумиоу Иноуеу (Токио), који је љубазно позајмио аутору материјале из личне архиве везане за боравак и предавања академика Милке Ивић и Павла Ивића у Јапану. Такође, аутор се захваљује архивима Српске академије наука и уметности, Масачусетског института за технологију, Државног универзитета Охаја и библиотеке Универзитета у префектури Шиманеу.

Увод. Ивићевски период у Југославији и изван ње

Академик Милка Ивић је, заједно са својим супругом Павлом, у историји српске лингвистике обележила такозвани ивићевски период, како наводи један од њених најугледнијих ученика, академик Предраг Пипер. Он тај период описује на следећи начин:

Ивићевски период, којем су печат дали Павле Ивић и Милка Ивић, карактеришу нови успеси у дијалектологији и у истраживању историје језика, као и у опису савременог српскохрватског, односно српског књижевног језика који се експлицитно диференцира од вуковског језика и сад се истражује модерним методама на корпусу свих функционалних стилова. То је период који карактеришу нова достигнућа и у општој лингвистици, нова афирмација српске лингвистике у свету и светске лингвистике у Србији (Пипер 2018: 22).²

Њихова научна достигнућа су била стигла чак „од САД до Јапана“ (Пипер 2018: 23) и, као резултат тога, брачни пар Ивић је 1968. године био позван да буду гостујући предавачи на Токијском институту за лингвистичке студије. О том боравку у Јапану академик Милка Ивић је и сама говорила и писала (нпр. Пипер–Радовановић 2008: 12), тако да су стручној јавности у Србији донекле познате чињенице о њеним предавањима по позиву. Међутим, о детаљима њених предавања и о контексту остварења њеног позива не зна се много, и управо због тога су ме неколико пута питали о свему томе. Користећи ову прилику обележавања стогодишњице рођења академика Милке Ивић, у овом раду покушавам да опишем тај период њеног живота у широком контексту историје лингвистике. То је оно што другачије не би могло да буде познато, пре свега лингвистичкој јавности у Србији, и чиним то да њена успешна научна делатност не оде у заборав, али и да покажем да се резултати позитивне и плодне међународне сарадње осећају и на почетку 21. века једнако као што су се осећали и раније, нарочито за живота академика Милке Ивић.³

² Према П. Пиперу (2018: 22), други су претходни периоди у српској лингвистици следећи: 1. вуковски период, 2. даничићевски период, 3. белићевски период.

³ Под утицајем радова Милке Ивић, нарочито *Праваца у лингвистици*, као државни стипендиста Југославије, професор Јуми Накаџима је одлучила да студира у „новосадској школи“ код академика Милке и Павла Ивића 1978. и 1979. године. Интересујући се за семантичко-синтаксичку типологију словенских језика у општем лингвистичком контексту, аутор овог текста почео је да се дописује са академиком Милком Ивић 2002. године и, захваљујући њеној помоћи, отишао је у Београд ради усавршавања знања из лингвистичке славистике. Њена сарадња са Јапанцима трајала је до 2010. године, када је објавила један од последњих прилога под насловом

Далеко, до Јапана: Милка Ивић и Роман Јакобсон у контакту

У једном разговору са академиком Милорадом Радовановићем, академик Милка Ивић каже:

Белић је допринео и томе да стекнем изузетној пријатељства: упознао ме с Романом Јакобсоном. Јакобсон је септембра 1955. боравио у Београду.⁴ Белић му је говорио о мени и овај је пожелео разговор са мном... И после је било прилика у мом животињу у којима је Јакобсон одиграо значајну улогу. На његов су савети Јапанци одмах после Чомској, позвали Павла и мене у Токио да одржимо специјалне лингвистичке курсеве њиховим стручњацима (Пипер–Радовановић 2008: 11–12).

Академик Милка Ивић је 8. децембра 1953. године одбранила докторску дисертацију под насловом *Значења српскохрватској инструментала и њихов развој: синтаксичко-семантичка студија*, која је објављена 1954. године. У овој књизи ауторка највише полемише са лингвистима, пре свега младограматичарима и филолозима попут Карла Бругмана (1849–1919), Бертолда Делбрика (1842–1922), Франца Миклошича (1813–1891), Александра Афанасјевича Потебње (1835–1891) и других, али се већ у њој види јак утицај структуралистичког метода Романа Јакобсона, мада ауторка каже да је њен методолошки поступак у духу учења Александра Белића (Ивић 1954: 4).⁵ Иначе, избор теме за ову дисертацију није био случајан, јер се Белић тада бавио синтаксом/синтагматиком на општелингвистичком плану, сумирајући свој лингвистички поглед у књизи *О језичкој природи и језичком развоју* (1941/1945). Са друге стране, није никакво чудо што она тада није одмах постала структуралиста, чак није могла то ни да буде, јер у Београду још није било довољно најновије стручне литературе из те области, на пример, радова Романа Јакобсона и бројних западних лингвиста.⁶ Тако је боравак у Лајдену од 1953. до 1954. године, заједно са Павлом Ивићем, који је био позван као лектор за српскохрватски језик, био веома важан како за њу тако и за Павла Ивића. На Универзитету у

„О доприносу српског префикса *ог-* семантичком и граматичком лику глаголских лексема“, у зборнику који је уредио аутор овог рада.

Види https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no23_ses/contents.html.

⁴ Роман Јакобсон је био у Београду на Међународном славистичком састанку (15–21. септембар 1955. године).

⁵ Милка Ивић је пријавила докторску дисертацију под насловом „Значења падежа у српском језику до краја XV века“ 5. априла 1950. године. Види прилог 1.

⁶ О детаљима види прилог 2.

Лајдену Милка Ивић се упознала са професором Корнелијусом Хендриком ван Сконефелдом (1921–2003), чувеним структуралистом и славистом који је докторирао код Јакобсона на Универзитету Колумбија 1949. године. Тамо је млади доктор наука Милка Ивић успела да усаврши знање из структурализма.⁷ Зато се лако може замислити колико јој је било важно да се упозна са самим Јакобсоном, и о томе је и академик Белић сигурно знао понешто.

Сусрет са Јакобсоном је био заиста пресудан догађај за Милку Ивић по много чему. Одмах по сусрету са Јакобсоном у Београду, Милка Ивић, имајући план да заједно са Павлом Ивићем напише модерну дескриптивну граматiku српскохрватског језика у духу структурализма, обратила се 14. новембра 1955. године за помоћ његовој тадашњој супрузи, Сватави Пирковој-Јакобсон (1908–2000), писмом на француском језику, у којем читамо следеће:⁸

Господин Јакобсон је био веома љубазан да ме охрабри да му се обратим кад год ми зајреда помоћ. Чини ми се да је дошло време да се искористим овај великодушни предлог. Ви, као и господин Јакобсон, знате да ја предајем савремене књижевни језик. Водим рачуна, колико могу, да ученицима објасним појаве или принципе савремене лингвистике. Недостатак дескриптивних граматики српскохрватског језика чини мој задатак веома тежаким. Дошла сам на идеју да, у сарадњи са сузугом, напишем структурну граматику савременог књижевног српскохрватског језика која би се, у смислу методе, углавном заснивала на теоријским увидима господина Јакобсона. Не знам да ли би постојала реална шанса да нас ово овде заинтересује и да то одштампамо (код нас структурализам још није у моди), али у сваком случају одлучили смо да покушамо. Коначно, у томе се састоји молба коју упућујем господину Јакобсону, позивајући се на вашу доброту.⁹

⁷ Милка Ивић пише да је Универзитетска библиотека у Лајдену била доста богата и проф. Сконефелд је имао дивну библиотеку из које је могла позајмити књиге. Такође, Милка Ивић је давала високу оцену проф. Сконефелду, говорећи да је „један од најбољих Јакобсонових ђака“ и „несумњиво човек од будућности“. Види прилог 3.

⁸ Види прилог 2. Ова дескриптивна граматика српскохрватског језика у духу структурализма није никада објављена. Године 1964. Милка и Павле Ивић су још увек намеравали да је напишу, судећи по писму од 29. новембра 1964. године упућеном Кенету Нејлору. Види прилог 4. Граматика српскохрватског језика коју је требало да напише Кенет Нејлор у сарадњи са Чарлсом Видвелом (1923–1971) могла је концепцијски да буде конкурентна граматици Милке и Павла Ивића, али ни она није изашла.

⁹ *Monsieur Jakobson a eu la grande bonté de m'encourager à m'adresser à lui des qu'il me faudrait quelques aides. Il me semble que le moment de profiter de cette généreuse invitation est venu. Vous savez, de même que Monsieur Jakobson, que je tiens les cours de la langue littéraire moderne. Je prends soin, tant que je peux, d'expliquer aux étudiants les phénomènes ou les principes de la linguistique moderne. Le manque de grammaires*

Није нам познато колико је Јакобсон остварио оно што је желела Милка Ивић, али можемо да замислимо да је Јакобсон за њу много учинио након што су се упознали, пошто је Милка Ивић у свом писму из Њујорка од 18. фебруара 1961. године, овог пута упућеном директно Јакобсону, писала на српском овако:¹⁰

*Најтпоилије Вам захваљујем на добротии и њажњи. Ево још једанџуџи, од 1955 наовамо, како ми од Вас долази граџоцена, искрена џодришка. Не заборављам џио и нећу заборавиџи!*¹¹

Судећи по њиховом интензивном дописивању чак и на личне теме, по размени радова, позивима на сарадњу, личним сусретима у Америци, и такође по чињеници да су прешли на „ти“ већ 1962. године, Милка и Павле Ивић и Роман Јакобсон нису били само колеге, него и истински пријатељи.¹²

Јакобсон је био изузетно љубазан према својим талентованим поштоваоцима и истомишљеницима по погледима на лингвистику, па није никакво чудо што је Милка Ивић, која је била изузетно лојална Јакобсону и

descriptives du serbocroate rend ma tâche très lourde. Je suis venue à l'idée d'écrire, en collaboration avec mon mari, une grammaire structurelle du serbocroate littéraire moderne qui, en question de méthode, se fonderait en général sur les apçus théoriques de Monsieur Jakobson. Je ne sais pas s'il y aurait une chance réelle qu'on s'intéresse pour cela ici et qu'on le fasse imprimer (le structuralisme n'est pas encore en mode chez nous) mais en tout cas nous avons décidé d'essayer. Enfin, voilà en quoi consiste la prière que j'adresse à Monsieur Jakobson en faisant appel à Votre amabilité.

¹⁰ У писму Милке и Павла Ивића Јакобсону од 13. фебруара 1956. године можемо читати следеће: *Nastojeći da pribavimo Vaše radove iz praške epohe, nedavno smo uspeli da pribavimo preko prof. Horálka TCLP II i Vaš rad o padežima (TCLP VI). Ovo nam je utoliko važnije što inače nijedna novosadska biblioteka nema tih publikacija.* Дакле, Јакобсон није могао да оствари баш све што су желели Милка и Павле Ивић. Види прилог 5.

¹¹ Павле Ивић је био гостујући професор на Универзитету Колумбија у Њујорку од септембра 1960. до маја 1961. године. Милка Ивић је предавала на Јејлском универзитету вероватно од почетка децембра 1960. године. Судећи по преписци између Александра Шенкера (1924–2019) и Џорџа Шевељова (1908–2002), сачуваној у фонду Џорџа Шевељова у Архиву Универзитета Колумбија, сасвим је могуће да је Милка Ивић била позвана на Јејлски универзитет од стране Шенкера, који је у свом кратком опису развоја лингвистике у Југославији дао високу оцену докторске дисертације Милке Ивић (1957: 276). Види и прилог 6. Нажалост, Шенкеров архив није сачуван.

¹² Писмо од 16. новембра 1962. године које су Милка и Павле Ивић упутили Јакобсону показује да већ тада нису персирали један другоме. Међутим, у њиховом другом писму Јакобсону од 28. јуна 1962. још увек су му се обраћали са „Ви“. У лето исте године Милка и Павле Ивић су боравили у Америци и срели су се са Јакобсоном, те је врло могуће да су прешли на „ти“ од тога сусрета у Кембриџу.

његов велики поштовалац, веровала да су „на његов савет Јапанци одмах после Чомског, позвали Павла и мене у Токио“. Међутим, други материјали показују да ова констатација није сасвим тачна.¹³

Пре доласка у Јапан: Милка Ивић и Широ Хатори

Године 1967, када је Роман Јакобсон у Јапану боравио по позиву академика Шири Хаторија (1908–1995), који је претходне, 1966. године основао Токијски институт за лингвистичке студије (у даљем тексту Институт), у току разговора с Хаторијем у Токију Јакобсон му је навео неколико имена као потенцијалне стране предаваче у Институту за следећу, 1968. годину, међу којима су била имена Милке Ивић и Павла Ивића (Хатори 1968: 84). Међутим, и пре тога Милка Ивић се налазила на списку кандидата планираних за предаваче, барем у Хаторијевим плановима, јер је Хаторију одраније била позната књига Милке Ивић *Правици у лингвистици* преведена на енглески језик (1965). Ова књига је на Хаторија оставила изузетно позитиван утисак. У ствари, већ тих година је Хатори редовно користио *Правице* као уџбеник у свом институту. Дакле, Јакобсоново мишљење се подударало с Хаторијевим и управо због тога је, сазнавши за то, Хатори одлучио да као гостујућег предавача позове баш Милку Ивић (Хатори 1968: 84).¹⁴

У *Кошоба но ућу* (*Свемир језика*), часопису Института, Хатори пише да су *Правици у лингвистици* најважнија публикација Милке Ивић. С овом се констатацијом можда неки не би могли сложити, имајући у виду њену прву књигу, *Значења српскохрватској инструментјала и њихов развој* из 1954. године.¹⁵ У истом часопису проф. Такеши Шибата (1918–2007), јапан-

¹³ Постоји још један нетачан податак. Наиме, године 1966. Ноам Чомски је био позван у Токио због тога што Јакобсон те године није могао доћи у Јапан због других обавеза. Следеће године Јакобсон је дошао у Токио као предавач.

¹⁴ Хатори је упознао Павла Ивића раније, на Деветом међународном конгресу лингвиста у Америци 1962. године (Хатори 1968: 84).

¹⁵ Синтаксичко истраживање је постајало све важније у тадашњој славистици, нарочито у Совјетском Савезу (Номаћи 2023). У том контексту књига Милке Ивић је била врло драгоцен допринос славистици – не само у методолошком погледу него и у анализираним примерима. У колективној монографији под насловом *Творителни падеш в славјанских језыках (Инструментјал у словенским језыцима)*, чији је уредник Самуил Борисович Бернштејн (1958), то се јасно види. Исто тако, у својој монографији под насловом *Синтаксис русског творителног (Синтаксис руској инструментјала)*, Роман Мразек (1964: 7) пише о раду Милке Ивић са специјалном похвалом какве уопште нема о радовима других истраживача: *Ивич – превосходит другие по широте охвата и теоретической концепции, близкой к структурной*

ски дијалектолог, пише да је Милка Ивић „активна као стручњак за општу лингвистику која је написала *Правце у духу структурализма*“ (1968: 64). С обзиром на то да ни Хатори ни Шибата нису слависти, њихова оцена је донекле разумљива у јапанском контексту.

Хатори се дивео томе како су *Правци у лингвистици* добро избалансирана књига, чији је захват изузетно широк. Ауторка је успела да уједначено опише разне школе и теорије у лингвистици од давнина до данас, и на Западу и на Истоку, и њихове међусобне утицаје. Све то је било могуће захваљујући њеном изузетном познавању различитих европских језика.¹⁶ Хаторију је била потребна књига за курс из историје лингвистике и желео је да има управо такву књигу (Хатори 1968: 85).¹⁷

Управо је то балансирање у њеном погледу на лингвистику доста важно за Хаторија. После објављивања књига Ноама Чомског *Syntactic Structures* (1957) и *Aspects of a Theory of Syntax* (1965), шездесетих година прошлог века у лингвистици је готово преовладала генеративна граматика и чак се под речју *синтакса* подразумевала само генеративна синтакса оне врсте коју је заговарао Чомски. Увиђајући потенцијалну опасност такве генерализације и не верујући да би само генеративна граматика могла да разоткрије веома компликовану суштину језика (Хатори 1968: 90), Хатори је сматрао да је потребно да позове врхунског стручњака баш из синтаксе, али који заступа и друга гледишта, са познавањем праваца у лингвистици и на Западу и на Истоку, нарочито у Совјетском Савезу, за који су Јапанци знали да је лингвистика била доста развијена, али већини лингвиста у

(Ивић – надмашује друге ширином обухвата и теоријским концепцијом, блиским структурноме).

¹⁶ Осим тога, Хатори је успео да у њеном успеху види утицај Александра Белића, који је био „оснивач модерне лингвистике у Југославији, слависта и угледан теоретичар лингвистике“ (1974: ii).

¹⁷ Проф. Зендо Увано, најугледнији акцентолог јапанског језика, који је тада још био студент и један од слушаца предавања из историје лингвистике код Хаторија, сећа се *Праваца* као изузетно избалансиране књиге по садржају. На својим предавањима Хатори је често полемисао са погледима Милке Ивић, што је такође било веома корисно слушаоцима за разумевање историје лингвистичких теорија (интервју аутора овог чланка са проф. Уваном преко интернета обављен је 7. новембра 2023. године). У овом контексту је интересантно напоменути да је Хаторијев лични примерак *Праваца* сачуван у библиотеци Универзитета у префектури Шиманеу. У том примерку је доста забележака са кругом, иксом, знаком питања или кратким изразима помоћу којих је назначио да се сложио или није сложио са аутором, али садржај полемике у већини случајева није забележен. Нажалост, свеске са предавања нити проф. Уваноа нити проф. Фурукаве (Мурасаки) нису сачуване, тако да нисам успео да откријем које је полемике Хатори водио на предавањима.

Јапану због језичке баријере нису била позната конкретна достигнућа. Таква је била управо Милка Ивић и стога је и одржала серију предавања у Токију под насловом *General Syntax in Europe Nowadays*, која је, изгледа, доживела велики успех у стручној јавности у Јапану. Дакле, није чудо што је, у свом некрологу Хаторију, проф. Казуко Иноуе (1919–2017) навела као једну од Хаторијевих заслуга то што је позвао брачни пар Ивић, а што је позитивно утицало нарочито на тадашњу младу генерацију лингвиста у Јапану (1995: 1).

Овде се намеће једно питање: одакле такав избалансирани приступ у раду Милке Ивић? У разговору са Милошем Јевтићем Милка Ивић каже овако:

Не припадам, по свом приступу језичком проблему, ниједној школи посебно. Белић ме је научио оном најдрагоценијем: да доследно водим рачуна о језичком факту, да не улећем у јалово теоретисање, у айсџрактна домишљања и комбинације којима језичка реалност не даје жељену потврду (Јевтић 1998: 26).¹⁸

У интервјуу са Милорадом Радовановићем рекла је следеће:

И као човеку и као научнику дубоко ми је туђа свака ортодоксија. Сиремно преузимам појмове и методолошке тековине било које лингвистичке школе кад год ми се учини да њихово коришћење олакшава породу ка научној истини (Пипер–Радовановић 2008: 15).¹⁹

Такво разумевање науке дало је Милки Ивић способност за балансирање и сагледавање ширине хоризонта у истраживању језика. То је, како је приметио и Хатори у своје време, вероватно заслуга њеног учитеља Александра Белића. Иако је Белић познат у свету пре свега као ђак Фортунатовљеве московске лингвистичке школе или чак као младограма-тичар, он је и кроз разне лингвистичке школе у Русији и на Западу стекао донекле избалансиран приступ лингвистичким темама, и врло је могуће да је Милка Ивић то свесно или несвесно прихватила. То одговара чињеници

¹⁸ Једном приликом, године 1974, Милка Ивић је о себи казала следеће: „По својим теоријско-методолошким опредељењима они (Милка и Павле Ивић – М. Н.) најближе стоје „прашкој школи“ која се развила негујући принцип структуралне лингвистике.“

¹⁹ Предраг Пипер (2011: 12) описује Милку Ивић на следећи начин: „Академик Милка Ивић није само будно пратила теоријска кретања у лингвистици, од структурализма до когнитивне лингвистике, него је и учествовала у њиховом развоју. При томе је са лакоћом успевала да проникне у суштине теоријских новина и да их развија на српској и словенској грађи, а да истовремено остане самосвојна, а не представник одређеног правца.“

да се Белић највише бавио општим лингвистичким питањима баш онда када га је Милка Ивић упознала (средином 40-их година 20. века).²⁰ У овом је контексту занимљиво да у писму Павла Ивића Белићу од 19. априла 1954. године читамо следеће:

Читијајући радове сѣрукѣуралиста, често се сећам једној разговора с Вама, вођеној прошлој лето, њоводом нове књије коју сѣремате. Пишао сам Вас који ће линвистички ѣрваци у Вашој критѣици добро ѣроћи, а Ви сѣте ми одговорили: „Сви. Сваки од њих дао је свој ѣозиѣиван ѣрилој развѣѣику науке.“²¹

Белић можда није писао тако у јавности, али је сарађивао са лингвистима Прашког лингвистичког круга (1931) и старао се да научи више од достигнућа западних истраживача у различитим областима лингвистике.²² Нема никакве сумње у то да је таква бескрајна жудња за лингвистиком код њеног учитеља позитивно утицала на формирање Милке Ивић као лингвисте.

Предавања Милке Ивић у Токијском институту за лингвистичке студије²³

Токијски институт за лингвистичке студије је као приватну установу основао 1966. године претходно поменути академик Широ Хатори с циљем

²⁰ Милка Ивић се уписала на Филозофски факултет 1945. године и дипломирала 1949. године. У међувремену, вероватно 1947. године, држала је студентима предавања из опште лингвистике. Осим тога, интересантно је да је Милка Ивић држала и курс из македонског језика. Та чињеница показује колико је Белић веровао њеној стручности и поузданости. Види прилог 7.

²¹ Види прилог 8. Осим тога, Милка Ивић (1976: 220) пише о Белићу овако: *First of all, Belić himself was a man of broad outlook and great tolerance, far from supporting conservatism in matters of theory (Пре свега, сам Белић је био човек широких ѣојледа и велике ѣојлеранѣије, далеко од ѣојла да је ѣодржавао конзерватѣивизам у ѣеоријским ѣојледима).*

²² На пример, Белић се обратио Јакобсону писмом од 18. априла 1950. године са следећом молбом: *I mentioned that I would like to have books on general linguistics and primitive autochthon languages of America, and asked you to keep a special account of the books you send me (Најоменуо сам да бих хѣоо да добијем књије из оѣишѣе линвистѣије и о ѣримѣиѣивним домородачким језицима у Америци, и замолио бих вас да водѣиѣе рачуна о књијама које ми шаљѣиѣе).* Види прилог 9.

²³ Милка и Павле Ивић су боравили у Јапану од 20. августа до 14. септембра 1968. године. Важно је напоменути да су посетили Државни истраживачки институт за јапански језик 29. августа после подне и интензивно размењивали мишљења са водећим јапанолозима попут Мунемасе Токугаве (1930–1999) и горепоменутог

да се лингвистика развија међу стручњацима и, истовремено, да се популарише у Јапану. Хатори је чврсто веровао да није довољна само катедра за лингвистику било ког универзитета за развој лингвистичких наука у Јапану, с обзиром на постојање веома различитих области саме лингвистике и њој сродних дисциплина. Вероватно делом захваљујући Роману Јакобсону, почасном директору Института, тај институт је од свог оснивања био на прилично добром гласу на међународном нивоу. Једна од делатности Института била је да се сваке године организују међународни лингвистички семинари. Врло чувени и напредни лингвисти одржавали су семинаре: Ноам Чомски (1966), Роман Јакобсон (1967), Милка и Павле Ивић (1968), Морис Хале (1969), Пол Кипарски, Џејмс Маколи, Џон Рос (1970), Едвард Станкјевич (1971), Никола Руве (1972) итд.²⁴

Од 22. до 28. августа 1968. године (осим у недељу, 25. августа), у оквиру Трећег међународног семинара за теоријску лингвистику, Милка Ивић је одржала шест предавања, сваки дан по два сата (пре подне од 10 до 12 часова, а после подне је Павле Ивић одржао шест предавања од 14 до 16 часова), под општим насловом *General Syntax in Europe Nowadays*.²⁵ Дана 29. августа, од 10 до 13 часова, водили су општу дискусију везану за тих шест предавања. Осим тога, Милка Ивић је одржала још једно јавно предавање под насловом *Semantics in Syntax and Syntax in Semantics* 30. августа од 18 до 19.30 часова (након тога је до 21 час предавање одржао Павле Ивић).²⁶

У часопису Института *Котободо но ућу* (број 11) садржај предавања кратко је описала Кјоко Фурукава (1968: 19–29, 47), сада Мурасаки, која је

Такешија Шибате о истраживању савременог јапанског језика и јапанских дијалеката, нарочито о пројекту лингвистичког атласа јапанског језика. Види прилог 10 (репродукција планова њиховог боравка у Јапану) и прилог 11.

²⁴ Када сам 2011. године сусрео проф. Едварда Станкјевича, истакнутог слависту Јејлског универзитета и доброг пријатеља Ивићевих, причао ми је с поносом да је био позван од стране Института, али ми је погрешно нагласио, хвалећи се, да је чак пре чувених Ивића позван у Токио. Иако Станкјевичева тврдња није тачна, ова епизода већ показује како су тадашњи водећи лингвисти и слависти гледали на Институт и Ивиће.

²⁵ Њихова скраћена верзија објављена је на енглеском језику у часопису Института *Генјо но кајаку* (*Наука о језику*) 1972. године.

²⁶ То је био првобитни назив предавања Милке Ивић, судећи по материјалу који је проф. Фумио Иноуе учинио доступним аутору. Председавајући је био чувени јапански социолингвиста Такао Сузуки (1926–2021). Предавање је симултано преводио са енглеског на јапански проф. Шигео Кавамото (1913–1983), тада водећи лингвист у Јапану. Текст овога предавања превео је на јапански проф. Кавамото под насловом *Генјо но кōдō т̄ио ими* (*Лингвистичка стуркјура и семантика*) и објављен је у часопису *Котободо но ућу*, у броју 11 (1968), специјално посвећеном Ивићима. Види прилог 11.

доцније постала светски експерт за језик аину.²⁷ У наставку дајем преглед предавања на основу извештаја Кјоко Фурукаве.²⁸

На првом предавању 22. августа, с посебним освртом на флексију падежа и слободан ред речи, по којима се словенски језици суштински разликују од енглеског, Милка Ивић је говорила о генеративној граматици примењеној у Источној Европи и о изменама теорије Чомског с обзиром на то да његов ортодоксни модел не функционише у словенским језицима. Као примере, Милка Ивић је навела три научника и њихове теорије: Себастијана Константиновича Шаумјана (1916–2007) и његову верзију генеративне граматике на материјалу руског језика; Јурија Дерениковича Апресјана (1930–2024) и његове лексиколошке радове у генеративном моделу (Милка Ивић је и на јавном предавању 30. августа говорила више о Апресјану); Петра Згала (1926–2019) и његову теорију флексије на три нивоа („подграматички“, „семантички“ и „надграматички“) на материјалу чешког језика, са елементима функционалне реченичне перспективе карактеристичне за Прашки лингвистички круг. Том приликом је Милка Ивић говорила о питањима основног реда речи на материјалу српскохрватског (с обзиром на постојање дуге и кратке форме заменица), мађарског, енглеског, јапанског итд.

Други дан, 23. август, посветила је проблему распарчавања реченице у теорији Чомског ($S \rightarrow NP + VP$), што не одговара увек словенским језицима. Радило се пре свега о имперсоналним и неодређеним реченицама у којима се NP не појављује. У вези с тиме, полазећи од синтаксичке теорије Алексеја Александровича Шахматова (1864–1920) о аниматности и о класификацији глагола по тој основи, Милка Ивић је понудила компоненту „анонимности (An)“ као једну од предреченичних морфема ($S \rightarrow An + NP + VP$) и поделила предреченичне морфеме на четири врсте: универзалну, попут питања, негације и модала; пасивну, која важи за већину језика; анонимну, која важи за све словенске језике; природну силу, која важи за источнословенске језике и пољски језик. Међу наведеним врстама најважнија је у типолошком погледу четврта врста, у којој се агенс радње

²⁷ У марту 2023. године аутор овог чланка обратио се проф. Мурасаки са молбом да му покаже материјале са тих предавања, али се, нажалост, испоставило да ништа није сачувано код ње. Проф. Мурасаки се сећа личности Милке Ивић. Према њеном мишљењу, проф. Милка Ивић је била енергична особа и лепо је комуницирала са млађима. Институт не чува ништа суштинско, али ми је покљонио слику направљену у току предавања Милке Ивић 22. или 23. августа, судећи по скраћеници VP на плочи на слици. Види фотографију 1.

²⁸ Проф. Фумио Иноуе је учинио аутору овог рада доступним своје забелешке са предавања, што је аутор упоредио са забелешкама госпође Фурукаве.

појављује на површинској структури у облику инструментала. Према мишљењу Милке Ивић, остварење појединачне реченице може да се објасни комбинацијама врсте глагола по анонимности и врсте предреченичне морфеме према којима се словенски језици међусобно разликују.

Треће предавање (24. августа) било је посвећено терминолошкој проблематици у генеративној граматици. За разлику од лингвистичке традиције у Европи, Чомски понекад није обраћао пажњу на терминологију, па чак није одређивао ни термин *word* „реч“. После дискусије о томе Милка Ивић је полемисала са Чомским у вези са концептима *feature* „одлика“ и *constituent* „конституент“, чија разлика није увек јасна, закључујући притом да први концепт бива јединица за трансформацију реченице, док је други јединица сваке врсте која се не рефлектује директно на површинској структури. Стога, анализирајући примере попут *I don't think he has seen the point, but hopefully he will* (исправно), *I don't think he saw the point, but hopefully he sees it* (неисправно), *I don't think he saw the point before, but hopefully he sees it now* (исправно), она је, као и Пол Кипарски 1968. године, сматрала да је помоћни глагол „конституент“, док *tense* „време“ припада „одлици“.²⁹

Четврти дан (26. август) био је посвећен питањима о концепту *feature* „одлика“. Милка Ивић је говорила да се Чомски више интересује за универзалност у језику, док слависти обраћају пажњу на род, број, конјугацију и деклинацију као „одлике“. Неки лингвисти, попут Лејкофа, предлажу постојање не само дубинске и површинске структуре, него и плитке структуре у коју треба поставити чисто граматичке одлике попут рода и броја. У овом контексту Милка Ивић је полемисала са Џорџем Лејкофом, који предлаже маркирање именице на основу двају нивоа – лексичког и граматичког. На пример, енглеска именица *girl* „девојчица“ може да се класификује као F/+L, а *boy* „дечак“ као M/+L.³⁰ Оваква класификација, према мишљењу Милке Ивић, не одговара српскохрватском језику јер постоји реч попут *бабац*, која би требало да се маркира као M/+G и F/+L, са једне стране, а *јуначина* као F/+G и M/+L, са друге.

На основу свега овога Милка Ивић поставља питање о комплетном списку граматичких одлика, о слојевима (дубинском, плитком и површинском)

²⁹ Према наводу Фурукаве (1968: 25), Хатори је на предавању дискутовао са Милком Ивић, наводећи примере из енглеског језика попут *I don't think he saw the point, but hopefully he sees it now* (исправно) и *I don't think he saw the point before, but hopefully he sees it* (неисправно), и дошао до закључка да и „време“ јесте „конституент“. Нема информације о томе како је Милка Ивић реаговала на ту дискусију.

³⁰ F: Feminine (женски род), M: Masculine (мушки род), L: Lexical (лексичка одлика), G: Grammatical (граматичка одлика).

у које треба поставити одлику, са једне стране, о чему се говори када се третира, рецимо, род, глаголски вид или падеж, са друге стране.

Пети и шести дан (27. и 28. август) предавала је о падежима у словенским језицима, с посебним освртом на српскохрватски у светлу теорије падежа Романа Јакобсона. На почетку је Милка Ивић говорила о употреби падежа у српскохрватском језику, а онда је представила слушаоцима генеративни приступ падежима и поставила питање да ли је значење падежа „конституент“ или „одлика“. Након тога, говорила је о анализи руских падежа Романа Јакобсона и о примени тога модела на анализу падежа српскохрватског језика. Милка Ивић је дошла до закључка да је Јакобсоновим „одликама“ падежа потребно додати још две „одлике“: *goal* „циљ“ /+, −, ±/ и *direct place* „директно место“ /+, −, ±/, помоћу којих је она успела да у потпуности опише падежни систем у српскохрватском језику. Након овога размотрила је дискусију између Чомског и Лејкофа у вези са N + Comp, који се може / не може посматрати као *base* „темељ“. Даље, говорила је о информацији о падежу у дубинској структури, предложеној од стране Чарлса Филмора (1929–2014).

На јавном предавању 30. августа под насловом *Semantics in Syntax and Syntax in Semantics* Милка Ивић је говорила о инхерентној семантичкој особини у лексици на коју су обраћали пажњу европски лингвисти у области лексикологије и синтаксе. У овом контексту представила је своју иновацију везану за „non-omissible determiners“ и допринос совјетских лингвиста, попут Апресјана као генеративисте и других који разликују лексичку синтаксу од структуралне синтаксе. После тога Милка Ивић је скренула пажњу на важност нивоа дубинске структуре у семантичком истраживању, али је такав приступ већ постојао чак и пре појављивања генеративног модела, будући да га је у науци у своје време примењивао Шарл Баји (1865–1947).³¹

³¹ О детаљима види Ивић 1968: 2–9. Треба напоменути да о овоме пише и Андре Вајан (1960: 14) следеће: *Puis, en 1941, il a publié un grand livre de linguistique générale: O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku* (Belgrade, xiv + 655 p.). *Ce linguiste n'avait pas cessé de réfléchir sur les problèmes de la linguistique, et il avait élaboré toute une doctrine... C'était un linguiste très averti, qui connaissait tous les courants nouveaux de la linguistique. Mais sa conception du syntagme et de son rôle dans la phrase, si elle rappelle celle de Bally et a pulégitimement s'en inspirer, lui est personnelle. On y retrouve sa logique propre, rigoureuse et même un peu rigide* (Зайим је 1941. објавио велику књију о ојшћој линџивистички: О језичкој природи и језичком развиту (Београд, xiv + 655 стр.). Овај линџивиста никада није љресћајао да размишља о љродлемима линџивистичке и развио је чиићаву докћирину... Био је веома образван линџивиста, који је љознавао све нове љокове у линџивистички. Али њећова концевцијја фразе и њене улоје у реченици, иако љодсећа на Балијеџу и била је њоме лећићимно инсћирисана, зајраво је ећовалична. Ту налазимо сојсћивену, рићорозну и чак љомало рићидну лоћику).

Судећи по кратком опису предавања добијеном од Кјоко Фурукаве, Милка Ивић је, изгледа, заиста успела да укаже Јапанцима на најнапреднија достигнућа у истраживању у области синтаксе и семантике на Западу и Истоку и на њихове задатке, барем у тадашњем времену, с обзиром на неподобност енглеског и генеративистичког центризма у широком контексту развитка лингвистичких теорија, пре свега на материјалу словенских језика.

Шездесетих година 20. века лингвистичка славистика је тек почела да се развија у Јапану, а руски и немачки језик су тада Јапанцима пружали једину могућност да сазнају нешто о лингвистици на Истоку. Тадашњи јапански слависти могу да се окарактеришу више као филолози који су се бавили текстологијом, чак и без познавања посебне лингвистичке теорије. Само је веома мали број врхунских лингвиста знао руски, међу којима је био и Хатори. Још мање је било могућности, рецимо, за познавање чешког језика у тадашњем Јапану да би се пратила новија достигнућа Прашког лингвистичког круга. Тако су предавања Милке Ивић, без сумње, отворила Јапанцима прозор ка лингвистици на Истоку, али и у глобалном контексту, с обзиром на развој лингвистике на Западу, нарочито у САД. Верујем да је таква предавања могла одржати само Милка Ивић, која је обједињавала у себи историчара језика, општег лингвисту, врхунског србисту и слависту.

Место Александра Белића и његове теорије у синтаксичком истраживању

Ни у Фурукавиним ни у Иноуеовим забелешкама, међутим, нема информације да ли је Милка Ивић поменула Александра Белића и његову лингвистичку теорију. Тешко је категорички рећи нешто о томе, али постоје барем два разлога да се претпостави да је могла поменути овог врхунског научника, чији је ученик и сама била. Прво, сама је потом објавила у новом часопису Института *Геніо но каіаку* (*Наука о језику*) обиман чланак као сумирање својих шест предавања, а под насловом *Ойшииа синџакса у Европи данас* (*General Syntax in Europe: Currently*). У том чланку пише о синтагматици развијеној у време Александра Белића и о његовом доприносу науци (1972: 124). То није ништа необично зато што је Милка Ивић видела суштинску сличност између Белићеве теорије о синтагматици и теорије *case frame* „падежног рама“ Чарлса Филмора (1968) у оквиру трансформативне граматике, што је тек тада почело да се развија на Западу.³² То

³² Види такође Ивић 1976: 159–171.

је опет балансирање погледа исто онако како је Милка Ивић говорила о приступу семантичком истраживању Шарла Бајија у предгенеративистичком контексту и то је била прва прилика да јапанска општелингвистичка јавност чује нешто о Белићу.³³ Друго, Хатори је често говорио о Белићу

³³ То не значи да име Александра Белића није уопште било познато међу Јапанцима. На пример, проф. Садатоши Јасуги (1876–1966), слависта који је студирао славистику код Јана Бодуена де Куртенеа у Петрограду, пише о Белићу као „ауторитету у области истраживања глаголских видова у словенским језицима“, цитирајући Белићев чланак из 1924. године (1935: 73). Такође, проф. Садатоши Игета (1907–1980), угледни јапански русиста, поменуо је Белића као најугледнијег слависту у Југославији (1939: 385). Нешто касније, године 1976, Милка Ивић је ипак написала следеће: *The book contains a clear exposition of his main views on the nature of language, but it remained practically unknown to the West since it had the disadvantage of being written in SC. It is quite uncertain whether Belić's book could have gained international recognition even if it had been written in a more accessible language* (Књига садржи јасно излагање његових главних ставова о природи језика, али је Западу остала практично непозната јер је имала недостатак што је написана на српскохрватском језику. Прилично је неизвесно да ли би Белићева књига могла добити међународно признање чак и да је написана пристојачнијим језиком). О Белићевој књизи Хорас Лант (1918–2010) чак закључује следеће: *There are many interesting observations and some arresting thoughts in these pages, but nothing really new* (На овим страницама има многа занимљивих запажања и неких интригантних мисли, али нема ничега заиста суштински новог) (1963: 564). У овом контексту, међутим, било би корисно напоменути да је, према Самуилу Бернштејну, Белићево предавање из опште лингвистике у Москви, одржано 1947. године, добило врло добру оцену међу стручњацима (Бернштейн 1976: 64). Додуше, Белићева књига *О језичкој природи и језичком развоју* требало је да изађе на руском језику у преводу Себастијана Шаумјана 1948. године, али због конфликта између Тита и Стаљина то никада није реализовано (в. прилог 14). Осим тога, Никита Толстој (1956: 36) је у свом анонимном чланку дао високу оцену Белићеве књиге када је у питању следеће: *Преодолевая шаблонность младограмматической языковедческой школы, профессор А. Белич искал новых путей в развитии общего языкознания. Итогом его многолетних наблюдений в этом направлении явилась интересная монография «О природе языка и языковом развитии» (Белград, 1941 год.), положившая начало новому направлению в языкознании, известному теперь под именем Белградской лингвистической школы* (Превазилазећи шаблонност младограматичарске лингвистичке школе, професор А. Белић је истражио нове путеве у развоју опште лингвистике. Резултат његових дуодесетогодишњих запажања у овом правцу била је занимљива монографија „О природи језика и језичкој развоја“ (Београд, 1941), која је поставила темеље новом правцу у лингвистици, данас познатом као Београдска лингвистичка школа). Дакле, није никакво чудо што је фрагмент Белићеве књиге касније ипак преведен на руски језик. Борис Израилевич Косовски (1976: 337), састављач хрестоматије за општу лингвистику, дајући високу оцену наведене књиге, закључује следеће: *В этой книге, насыщенной богатым фактическим материалом, ученый рассматривает целый ряд вопросов, связанных со спецификой языка, его знаковой природой, грамматическим*

као учитељу Милке Ивић и теоретичару који је имао свој поглед на општу лингвистику, а Јапанцима тај поглед није био познат. На крају крајева, без обзира на то да ли су Јапанци чули за Белића баш у тој серији предавања, нема сумње да је, захваљујући Милки Ивић, поглед Александра Белића на лингвистику постао познат у јапанском преводу *Праваца*. Проф. Ејићи Тино (1932–2002) писао је о Белићу као о једном од најугледнијих лингвиста на свету у обимном *Геніоіаку даиђиџен (Велика линвісџичка енциклоједија)* (1996: 1500). Осим тога, англиста Тацуро Окицу (1977: 156) у својој књизи о историји лингвистике за англисте поменуо је Белића као научника московске лингвистичке школе, мада је његово писање о лингвистици у Источној Европи у ствари производ сасвим некавалитетног преписа *Праваца* (Шимомија 1977: 250).

Уместо закључка

У овом раду је разматран широки контекст позива Милке Ивић у Јапан као предавача у Токијском институту за лингвистичке студије, почевши од анализе Белићевог погледа на лингвистику и познавања структурализма и Романа Јакобсона, коме је Милка Ивић остала верна како као колега тако и као пријатељ. Зато је и веровала да ју је Јакобсон препоручио Хаторију да је позове у Јапан као предавача. Неким јапанским лингвистима је и пре сусрета Јакобсона и Хаторија било познато њено име као врхунског историчара лингвистике и структуралисте широких увида.

Такође, у раду је дат преглед и окарактерисана серија њених предавања у контексту тадашњих „праваца у лингвистици“. Милка Ивић је остављала неизбрисиве трагове пре свега у србистици и славистици од самог почетка своје каријере, али је њен позив у Јапан био везан искључиво за

строєм... А. Белич сумел создать свою, оригинальную теорию синтагмы (У овој књизи, иуној доіајіоі чињеничној мајџеријала, научник исџијује низ ииџања везаних за сџецифичносџи језика, њеіову знаковну ирироду, ірамаџичку сџрукџуру... А. Белић иосџавља ииџање дефинисања синџаіме. Као иџіо је иознаџо, овај іроблем није довољно развијен у савременој синџаксичкој иџеорији. А. Белић је усџео да сџвори соџсџвену ориіналну иџеорију синџаіме). Још треба напоменути да је Роман Јакобсон, добивши књигу од аутора, написао следеће 1. априла 1950. године: Thank you so much for your beautiful book which you so graciously sent me and which contributes so paramountly to the development of general linguistics. I recognize on each step the most lively disciple of the still vital Fortunatov (Мноіо Вам хвала за Вашу ірелеју књију коју сџе ми іако љубазно іослали и која іако значајно доіриноси развоју оиџіе линвісџике. На сваком кораку іреіознајем најживљеі ученика још виџалноі Форџунаџова) (прилог 13).

општелингвистички план њеног делања. Без обзира на то што је тадашњој јапанској стручној јавности представила непозната достигнућа у славици, нарочито у словенским језицима, на својим је предавањима Милка Ивић успела не само да покаже стручној јавности у Јапану своје огромно знање из лингвистичких теорија, и старих и нових, и западних и источних, него је умела и да демонстрира важност истраживања словенских језика и суштинске проблеме у теоријама за њих везаним, заиста примењујући, са потребном модификацијом, тада најнапредније теорије анализе тих језика уз своје оригиналне погледе на суштину језика.

У рукопису једног предавања написаног 1974. године, Милка Ивић са поносом овако пише о достигнућима новосадске школе:

Као професори-исти новосадски лингвисти су предавали на многим иностраним универзитетима, како западне тако и источне Европе, на свим водећим универзитетима у САД, а такође и у Јапану (Токио).

Само за Јапан је Милка Ивић навела име места, за разлику од свих других земаља које су за њу имале доста и већих и важнијих универзитетских градова.³⁴ Не зна се зашто је ауторка баш тако писала, али се аутору овог рада ипак чини да се Милка Ивић радо сећала свих предавања у Токију, па је за њу била необична част да тамошњим стручњацима, далеко од своје земље, покаже високи ниво науке и завидна достигнућа новонастале новосадске школе, што је и успела да учини.

³⁴ У писму Џорџу Шевељову од 23. јуна 1961. године Павле Ивић пише: *Не заборавиће да поздравите Јапан у Милкино име, кад (ваљда ускоро) стигнете у Земљу излазеће сунца.* Изгледа да се Милка Ивић већ тада интересовала за Јапан.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1941: Александар Белић, *О језичкој њрироди и језичком развијку*, Београд: Српска академија наука.
- Бернштейн 1976: Самуил Борисович Бернштейн, Памяти академика Александра Белича. У: *Зборник радова о Александру Белићу*, Београд: Српска академија наука и уметности, 61–65.
- Вајан 1960: André Vaillant, Aleksandar Belić, *Revue des études slaves* 37, Paris, 5–16.
- Ивић 1954: Милка Ивић, *Значења српскохрватској инструментјала и њихов развој: синтаксичко-семантичка студија*, Београд: Српска академија наука.
- Ивић 1968: Miruka Ivitchi, Kotoba no kōzō to imiron (Linguistic Structure and Semantics) (предавање Милке Ивић, превод на јапански Шигео Кавамото), *Kotoba no ushi (Свемир језика)* 11, Токио, 2–9.
- Ивић 1972: Milka Ivić, General syntax in Europe: Currently, *Gengo no kagaku (Наука о језику)* 3, Токио, 93–130.
- Ивић 1974: Милка Ивић, *Линвистика на њогручју СР Србије у њериоду од 1945. го данас*, Београд (лични архив Александра Ивића).
- Ивић 1976: Милка Ивић, Актуелност Белићевих погледа на именицу. У: *Зборник радова о Александру Белићу*, Београд: Српска академија наука и уметности.
- Јасуги 1935: Садатоси Јасуги, О значении видов глагола славјанских језыков. У: *Fujioka Nakushi kōseki kinen Gengogaku ronbunshū* (Зборник лингвистичких радова у част доктора Фуџиоке), Токио: Iwanami Shoten.
- Игета 1939: Sadatoshi Igeta, Saikin ni okeru roshia go no kenkyū (Нова тенденција у проучавању руског језика). У: *Roshiya bunka no kenkyū (Испраживање о руској култури)*, Токио: Iwanami Shoten.
- Иноуе 1995: Kazuko Inoue, Hattori Shirō sensei o shinonde (Сећање на проф. Широа Хаторија), *Gengo kenkyū (Линвистичко испраживање)* 108, Токио, 1–3.
- Јевтић 1998: Милош Јевтић, *Ивићеви: ранији и садашњи разјовори*, Београд: Партенон.
- Косовски 1976: Борис Измаилевич Косовский, *Общее языкознание. Хрестоматия*, Минск: Вышэйшая школа.
- Лант 1963: Horace Lunt, Yugoslavia. У: *Current Trends in Linguistics vol 1. Soviet and East European Linguistics*, The Hague: Mouton Publishers.
- Мразек 1964: Роман Мразек, *Синтаксис русског творителног (Структурно-сравнителног исследование)*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Номачи 2023: Мотоки Номачи, Никита Илич Толстој како македонист, *Прилози на МАНУ XLVIII* 1–2, Скопје, 141–166.
- Окицу 1977: Tatsuro Okitsu, *Gengogaku shi (Испорија линвистике)*, Токио: Taishūkan Shoten.
- Пипер–Радовановић 2008: Predrag Piper, Milorad Radovanović (ur.), *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd: Čigoja štampa.

- Пипер 2011: Предраг Пипер, Академик Милка Ивић 1923–2011, *Јужнословенски филолоџ* LXVII, Београд, 9–13.
- Пипер 2018: Предраг Пипер, *Прилози историји српске лингвистичке славистике. Друџа њоловина XX века*, Београд: Чигоја штампа.
- Толстој 1956: Никита Ильич Толстой, Восьмидесятилетик академика А. Белича, *Славяне* 8, Москва, 35–36.
- Ћино 1996: Eiichi Chino, Arekusandaru Beritchi (Александар Белић). У: Takashi Kamei, Rokurō Kōno, Eiichi Chino (ur.) *Gengogaku Daijiten (Велика лингвистичка енциклопедија)*, Токуо: Sanseidō Shoten.
- Фурукава 1968: Kyōko Furukawa, Miruka Ivitchi kyōju no kōgi yori (Из предавања проф. Милке Ивић), *Kotoba no uchū (Свемир језика)* 11, Токуо, 19–29, 47.
- Хатори 1968: Shiro Hattori, Miruka Ivitchi kyōju ni tsuite (О проф. Милки Ивић), *Kotoba no uchū (Свемир језика)* 7, Токуо, 84–90.
- Хатори 1974: Shiro Hattori, Jo (Увод). У: Miruka Ivitchi (Милка Ивић), *Gengogaku no nagare (Правци у лингвистици)*, Токуо: Misuzu Shobō.
- Шибата 1968: Takeshi Shibata, Rabure Ivitchi kyōju to kōzōshugi teki hōgengaku (Проф. Павле Ивић и структуралистичка дијалектологија), *Kotoba no uchū (Свемир језика)* 6, Токуо, 64–68.
- Шимомија 1977: Tadao Shimomiya, Рецензија књиге *Gengogaku shi (Историја лингвистике)* Тацуроа Окиџа, *Eibungaku kenkyū (Испраживање енглеске књижевности)* 54, Токуо, 247–250.

Motoki Y. Nomachi

ACADEMICIAN MILKA IVIĆ AT THE TOKYO INSTITUTE
FOR ADVANCED STUDIES OF LANGUAGE IN 1968

Summary

The aim of this paper is to analyze the historical context and content of the lectures that Academician Milka Ivić delivered at the Tokyo Institute for Advanced Studies of Language in 1968. The analysis is conducted on the material of published texts and hitherto unknown material, held at the institutional and private archives across the world: in Serbia, Russia, the United States and Japan. In the first three sections are analyzed: (a) Milka Ivić's journey to Japan, particularly with regard to the influence that Aleksandar Belić exerted on her; (b) the development of structuralism in linguistics in the mid-twentieth century; (c) her acquaintance with Roman Jakobson; (d) the impact of the volume *Trends in Linguistics* upon world linguistics, notably on Shiro Hattori, who invited Milka Ivić to Japan. The fourth section deals with the reconstruction of the content of Milka Ivić's lectures based on the notes made by the attendees. Finally, the possibility of acquainting Japanese linguists with the general linguistic theory of Aleksandar Belić is considered in the context of Milka Ivić's lectures in Japan.

Keywords: Milka Ivić, Aleksandar Belić, Roman Jakobson, Shiro Hattori, Tokyo Institute for Advanced Studies of Language.

Сећање на академика Милку Ивић – делање и научно наслеђе

27. новембар 2023, 9:00–12:00 (CET) / 17:00–20:00 (JST)

Секција прва (9:00–10:00 / 17:00–18:00)
**Сећање на акад. М. Ивић
и њену сарадњу са иностранним колегама**
Проф. др Вејлс Браун (Универзитет Корнел)
Проф. Јуми Накајима (Универзитет Хитоцубаша)
Проф. др Мотоки Номачи (Универзитет Хокајдо)

Секција друга (10:00–11:00 / 18:00–19:00)
**Научна делатност акад. М. Ивић
везана за Институт за српски језик САНУ**
Проф. др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ)
Акад. Срето Танасић (Институт за српски језик САНУ / АНУРС)
Проф. др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ)

Секција трећа (11:00–12:00 / 19:00–20:00)
**Импликација научних тема акад. М. Ивић
у савременој лингвистици**
Проф. др Миливој Алановић (Универзитет у Новом Саду)
Дрц. др Канаме Окано (Универзитет за стране језике у граду Кобуе)
Др Александра Марковић (Институт за српски језик САНУ)

Језик скупа: српски /セルビア語 (通訳なし)

ON-LINE

Регистрација
<https://forms.gle/f2cnAVpCBRepZ5YG9>
Рок за регистрацију: 26. новембар 2023, АМ 9:00 (CET) / 17:00 (JST)

Организатори
Институт за српски језик САНУ
Истраживачки центар за
словенско-евроазијске студије Универзитета Хокајдо

Контакти
direktor@isj.sanu.ac.rs (Софија Милорадовић)
mnomachi@slav.hokudai.ac.jp (Мотоки Номачи)

НАУЧНА ДЕЛАТНОСТ
АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ
ВЕЗАНА ЗА ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

Софија Р. Милорадовић*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

МИЛКИ ИВИЋ У ЧАСТ И У СПОМЕН

У прилогу се указује на значајну улогу академика Милке Ивић у делатности Института за српски језик САНУ и сведено се представљају публикације које су досад објављене њој у част и у спомен.

Кључне речи: Милка Ивић, Институт за српски језик САНУ, Јужнословенски филолоџ, Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику, *Lingvistika Milke Ivić*.

У књизи Милоша Јевтића *Чудо језика: разговори са лингвистима* (Јевтић 2010) налазе се и два разговора с Милком Ивић – један из 1992. и један из 1997. године. Ту ћемо најпре прочитати и понешто од онога што смо дознали од двојице аутора текстова у овоме зборнику – о професоркиним гостујућим предавањима на угледним универзитетима у Сједињеним Америчким Државама и Јапану, па затим о томе да је „разматрање ’обавезних детерминатора’ Милке Ивић, амерички лингвиста Хаусхолдер уврстио ... у антологију најбољих радова из структуралне синтаксе који су у периоду од 1937. до 1969. године објављени у свету“ (Јевтић 2010: 86), али и да је још у детињству потајно сањала да постане наставник математике, па је до краја – како сама каже – испало тако да по своме начину мишљења „на многе личим помало, а ни на кога убедљиво; своја сам, једном речју“ (Јевтић 2010: 97), те надаље – да никако не треба обесхрабрити него подстицати почетнике у науци, „не наметати свој него поштовати њихов избор“ (Јевтић 2010: 96), и да је доследно вођење рачуна о језичкој чињеници (тј. о језичком факту) оно најдрагоценије што је научила од Александра Белића и што су се Павле Ивић и она сама, управо по њеним речима, трудили да пренесу на оне који су стасавали у „школи Ивићевих“ (Јевтић 2010: 96). За овај свечарски повод важно је, међутим, цитирати следеће из првога разговора са Милошем Јевтићем, где Милка Ивић каже да квалификација „право, али и прво духовно огњиште“ не припада времену њеног студирања већ „оном другом добу кад сам, као

* sofija.miloradovic@sanu.ac.rs

млад асистент, под Белићевим будним старањем, уз Павла, Ирену Грицкат и Ивана Поповића, у Институту за српски језик, почињала систематски да пратим стручну литературу и озбиљно урањам у језичку проблематику“ (Јевтић 2010: 91).

Зузана Тополињска, такође један од водећих лингвиста 20. и сада већ 21. века, истакла је да Милка Ивић „говори и пише јасно, једноставно и лепо о стварима које нити су јасне нити су једноставне, а лепима могу постати тек онда ако и када се заволе“ (Тополињска 2008: 45). Чини се, да се послужим управо речима професорке Тополињске, да је мало ко овако јасно, једноставно и лепо представио начин на који је професорка Ивић решавала језичке загонетке. Зашто се може рећи *сестии њоред некоја*, али не и *устјаати њоред некоја* – свима су нам те и сличне конструкције биле чујне, али је професорка Ивић прва на њих скретала пажњу, указивала нам на њих у познијим годинама у виду прелиминарних саопштења у еминентним часописима и препуштала млађима да о њима даље размишљају, проналазе паралеле у другим језицима и нуде своја тумачења.

Један животни и пословни круг, који је отпочео септембра 1949. године запошљавањем асистента Милке Ивић у Институту за српски језик САН – пре свега на обради грађе за *Речник САН*, затворен је тако што се након пензионисања на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду професорка Милка Ивић 1984. године враћа у Београд, те се као већ редовни члан САНУ посвећује и раду у више Академијиних одбора и у управним телима двају Академијиних института – Института за српски језик и Балканолошког института. Напоменућемо овде да је професорка Ивић, поред множине уредничких, редакторских и рецензентских послова – о којима ћемо подробније читати у наредним текстовима, задужила Институт за српски језик САНУ својим трудом и давањем смерница и као дугогодишњи члан Научног већа и Управног одбора Института, те његов председник од 1999. до 2003. године. Након смрти професора Павла Ивића септембра 1999. године, професорка Ивић ће, уз своје бројне активности, преузети и неке од професорових активности и надлежности – нпр. у Одбору за ономастику САНУ и у Одбору за стандардизацију српског језика.

У централном делу овога текста – у складу с његовим насловом – представићу сасвим сведено публикације које су досад објављене професорки Милки Ивић у част и у спомен, и скренућу пажњу на учешће институтских сарадника у њима. Најпре ћу поменути публикацију: Милена Бадић, *Библиографија радова академика Милке Ивић. У часи осамдесет година*

живој. Издања Библиотеке 23, Београд: САНУ, 2005, из које се – поред биографских и библиографских података – можемо упознати и с редакторским радом Милке Ивић (Стручни часописи, Едиције и Посебна издања књига), потом са научноистраживачким пројектима на којима је учествовала, а у њој налазимо и селективно дату литературу о професоркиноме делу, и још из ње дознајемо о њеним активностима везаним за универзитетску наставу и о учешћима на конгресима и научним скуповима. Поменућемо у најкраћем само оно што се директно везује за Институт за српски језик САНУ (о двома изузетно значајним професоркиним улогама – о раду везаном за *Речник САНУ* и за *Јужнословенски филолој* – излагаће друге колеге): уредник *Јужнословенској филолоја* и едиције *Библиотека Јужнословенској филолоја*, редактор зборника радова *О лексичким њозајмљеницама*, објављеног 1996. у издању Градске библиотеке у Суботици и Института за српски језик САНУ, те зборника радова *Актуелни њроблеми ѓрамајџике српској језика*, објављеног 1999. године у издању Градске библиотеке у Суботици, Народне библиотеке Србије и Института; учешће на пројектима у сарадњи са САНУ – израда *Речника САНУ* и израда *Ејимолошкој речника српскохрвајској језика*, након *Ојледне свеске Ејимолошкој речника српској језика*. Треба свакако поменути Одбор за стандардизацију српског језика са седиштем у Институту, којим је Милка Ивић председавала од 1999. до 2001. године, и за нас особито значајан његов пројекат *Синџакса српској језика*, заснован 1997. године, чији је један од крупних резултата и коауторска монографија *Синџакса савременој српској језика. Просџа реченица* (аутори: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић), урађена под редакторством Милке Ивић, а објављена као издање Института за српски језик САНУ, Београдске књиге и Матице српске у Београду 2005. године.

Надаље ћу у основним цртама представити два знаменита фестшрифта и две књиге двају часописа на којима је назначено да се објављују у знак сећања на академика Милку Ивић: (1) *Зборник Мајџице српске за филолојџију и линџвисџику XXVII–XXVIII*. Посвећено академицима Милки Ивић и Павлу Ивићу поводом 60-годишњице живота, Нови Сад: Матица српска, 1984–1985; (2) *Јужнословенски филолој LXIV*. У част академика Милке Ивић поводом 85-годишњице рођења, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 2008; (3) *Јужнословенски филолој LXVII*. У спомен на академика Милку Ивић, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 2011; (4) *Зборник Мајџице српске за филолојџију и линџвисџику LIV/1*. Посвећено сећању на академика Милку Ивић, Нови Сад: Матица српска, 2011.

Првопоменути *Зборник Мајџице српске*, уз библиографије радова Милке Ивић и Павла Ивића које је сачинио Милорад Радовановић, доноси

нешто преко 120 радова, од чега је прилоге дао велики број знаменитих иностраних лингвиста и филолога, а од домаћих србиста – и неколико тадашњих или доцнијих сарадника Института, као нпр. Звездана Павловић, Слободан Реметић, Драго Ђупић.

Јужнословенски филолоџ из 2008. посветили су „академику Милки Ивић, поводом 85-годишњице живота, њени пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем“. У овој књизи објављено је 49 ауторских радова на 569 страна, од чега 15 иностраних и 34 домаћа језичка стручњака. Своје радове приложило је осморо сарадника Института – тада или претходно бивајући у њему у радном односу: Софија Милорадовић, Јованка Радић, Слободан Реметић, Стана Ристић, Рада Стијовић, Срето Танасић, Драго Ђупић и Егон Фекете.

Године 2011. објављен је редовни, 67. број *Јужнословенској филолоџа*, са уобичајеним рубрикама: Студије и расправе, Некролози, Прикази и критика, Библиографија и Регистри. Међутим, будући да је поткрај зиме те године, седмога марта, професорка Милка Ивић преминула, назначено је да се овај број објављује *У спомен на академика Милку Ивић*, а прва два текста била су: Предраг Пипер, *Академик Милка Ивић (1923–2011)* и Милена Марковић, *Библиографија академика Милке Ивић*. У своме тексту, на почетку, академик Предраг Пипер је записао: „Њеним одласком завршило се једно раздобље новије српске лингвистике, у којем је Милка Ивић била последњи велики представник свог даровитог поколења. Милка Ивић проживела је дуг и у много чему интелектуално богат живот носећи с природном лакоћом своју изузетност, која ју је стално и заслужено пратила“, потом је дао кратак осврт на биографију професорке Ивић, да би свој текст заокружио следећим речима: „Академска јавност Милку Ивић памти и као учитеља, као научног родитеља, јер је подигла многа поколења лингвиста на начелима на којима је сама живела и радила, и у која је веровала. Милка Ивић је многе обрадовала, многе научила, поучила, упутила, подржала, заштитила, охрабрила. Зрачила је добротом и мудрошћу, а њен лик светлеће заувек у свима који су је икад упознали.“

Другопоменути *Зборник Мајице српске за филолоџију и лингвистику* из 2011. године садржао је редовне рубрике, без радова писаних по позиву, а Уредништво је дату свеску посветило сећању на академика Милку Ивић, која је почев од 1970. па све до своје смрти 2011. године била члан Уредништва овога Матичиног часописа.

Својеврсни омаж делу Милке Ивић учињен је посебном, 172. књигом у гласовитој издавачкој едицији етнолог-антрополога др Ивана Чоловића, који је објавио ниску од шест књига, чији су обим и значај у обрнутој пропорцији, а у којима су тематски сабирани и тако панорамски представљени лингвистички огледи професорке Ивић. Поменута

посебна књига је *Lingvistika Milke Ivić*, коју су уредили Предраг Пипер и Милорад Радовановић, а која је објављена у Београду, у Библиотеци 20. век, године 2008. (Beograd: Biblioteka XX vek, Knjižara Krug, 2008), управо као и *Јужнословенски фиололоџи* – поводом професоркиног 85. рођендана. У овој књизи прилоге су имали некадашњи и тадашњи сарадници Института за српски језик САНУ: Даринка Гортан-Премк, *Историја речи*, Егон Фекете, *Морфолошке категорије*, Срето Танасић, *Синтакса глагола* и Софија Милорадовић, *У научној књижевности*. Већ сами наведени наслови илуструју добро уводну реч двојице уредника, Предрага Пипера и Милорада Радовановића, у којој стоји: „Постоје научни опуси који су толико разгранати да се тешко могу обухватити једним погледом и толико богати да их тешко може оценити једна рука, а чији би укупан значај остао недовољно уочен и вреднован без покушаја да се меродавно, макар у општим цртама, прикажу на једном месту ... У овој књизи о правцима, исходима и одјецима њених истраживања пишу сарадници Милке Ивић, који су јој, скоро сви, били и ученици. Књига је написана с пуном свешћу о томе да је истраживачких области у којима је Милка Ивић дала свој препознатљиви ауторски печат далеко више него што може стати међу корице једне књиге.“

Низ поменутих публикација наставићемо, надамо се без изневеравања досадашњег квалитета, осмишљеним зборником којим желимо да обележимо сто година од рођења Милке Ивић (1923) и Павла Ивића (1924). Стога су се Институт за српски језик САНУ, Одсек за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду и Одељење за књижевност и језик Матице српске удружили са жељом да припреме и објаве овај зборник, с радовима прикупљеним по позиву, а своје прилоге нам је најавило око 120 аутора, од чега је оквирно четири петине домаћих. Замишљено је да због годишњица које следе једна за другом то буде један заједнички зборник посвећен сећању на оба знаменита имена српске лингвистике и славистике, и да он буде припремљен у 2024. години. И као што је наведено у писму које је упутио Институт за српски језик САНУ – „делање и научно наслеђе наших професора на различите начине“ везано је „за све три наше установе, те ... би било веома примерено и лепо да овај издавачки подухват начинимо удружени, и да на тај начин још једном потврдимо да светло сећање на професорку Ивић и професора Ивића чувамо заједнички – у установама у којима данас делају њихови сарадници, ученици, поштоваоци“.

У другом делу свога прилога дозволићу себи једну сасвим кратку личну реминисценцију будући да је овај својеврстан зборник-споменица

осмишљен тако да подсетимо не само на понеке најважније сегменте научне делатности професорке Ивић и тиме на њене доприносе српској, словенској и светској лингвистичкој заједници, него и на њене најразноврсније активности у оквирима научних и наставних институција наше земље, те на њена промишљања у вези с многим важним сваковрсним животним темама. Тако, за ову прилику из свога сећања износим овде једну минијатуру коју сам „наследила“ из неконвенционалних разговора покаткад вођених с професорком у кратким паузама између бројних прича о језику и уму: у возу који је из Скопља ишао ка Београду, путујући са оцем у повратку из посете стрицу или ујаку, нисам више сигурна, који је тамо службовао пре Другог светског рата, девојчица Милка Јовановић је, пренута из дремежа очевим тихим гласом, устајала да код Сталаћа поздрави место на коме у сливу двеју Морава настаје највећа српска река. То није био, дакле, ма који слив, барем не када је реч о народним говорима, и о томе ће професор Слободан Реметић године 2006. писати у одељку „Језик Моравског слива“ у монографији *Морава* следеће: „Под окриље трију Морава историја је сместила практично све српске дијалекте“ (Реметић 2006: 674). Такође, много деценија доцније професорка Ивић ће, с њој природеном радошћу код сваког новог и интригантног језичког податка, уписивати коментаре на маргинама рукописа моје докторске дисертације о говорима у Великом Поморављу.

Одиста, прве асоцијације на име Милке Ивић јесу синтакса и семантика, општа лингвистика, теоријска лингвистика и историја лингвистике, и стога ћемо у наредним текстовима читати и о двама кључним речима професоркиних истраживачких усмерења – о језику и уму, те о читавом низу „блиставих решења“ разноврсних синтаксичких и семантичких проблема која ће постати незаобилазна при будућим семантичко-синтаксичким истраживањима, како је у више наврата говорио професор Предраг Пипер. Такође, професор Ранко Бугарски је једном приликом истакао, помињући годину 1965. и анкету о природи и проблемима градског језика коју је организовао сарајевски часопис *Израз*, да је прилог Милке Ивић *Језичка индивидуалности града* доживљен као програмски текст којим се позвало на „систематско истраживање језика урбаних средина и градских говора, претходно и задуго потом описиваних само селективно и парцијално“¹. Међутим, у богатом опусу Милке Ивић, почев од књиге *Значења српскохрватској инструментјала и њихов развој* из 1954. године, преко мноштва њених радова, па све до текста *Рейтершоар синтаксичке проблемашке у српскохрватским дијалектјима*, објављеног 1963. године у *Зборнику*

¹ <https://www.bibliotekaxxvek.com/ranko-bugarski-milka-ivi/>

за филологију и лингвистику VI, издавача Матице српске у Новом Саду, који се на терену успешно може користити као упитник, дијалекатска реч има важно, заправо незаобилазно, и поштовано место у тумачењу језичких појава и њиховог историјског развоја, јер она на плану традиционалног народног живота указује на оно на шта и текстови Милке Ивић у књизи *Jezik o nama. Lingvistički ogledi, šest*, а то је – према њеним речима из Уводне напомене – следеће: „понешто од оног што језик уопште, а посебно српски језик, разоткрива о човеку, било о његовим мисаоним устројавањима и његовом поимању света, било о његовом тумачењу односа међу људима и његовим описима и вредновањима ситуација и догађаја“ (Ивић 2006).

Закључићу ово излагање речима професора Предрага Пипера, с више разлога, а разумљивих већини професоркиних ученика: „Бог је речју створио свет и дао нам је језик да славимо и настављамо његово дело, и да стварамо своје светове по мери своје душе и благодатног надахнућа. Као што се сунце огледа у свакој капи воде, свет се огледа у свакој нашој речи и реченици, у укупном језику сваког човека и сваког народа. Сви језици и дијалекти света, садашњи и бивши, јесу разнобојна жива огледала живота безмерно већег од језика. Сваки језик је химна животу и непоновљиво његово сведочанство. Зато је старање о сваком језику, па и најмањем, врло благородан задатак“ (Јевтић 2010: 401).

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић 2006: Milka Ivić, *Jezik o nama. Lingvistički ogledi, šest*, Beograd: Biblioteka XX vek, 154.
- Јевтић 2010: Милош Јевтић, *Чудо језика: разговори са лингвистима*, Библиотека „Сведоци епохе“, Београд: Службени гласник.
- Реметић 2006: Слободан Реметић, *Језик Моравског слива*. У: *Морава*, Београд: Завод за уџбенике, 673–697.
- Тополињска 2008: Zuzana Topolinjska, *Četvrt veka druženja*. У: Predrag Piper, Milorad Radovanović (ur.), *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd: Biblioteka XX vek, 172.
- <https://www.bibliotekaxxvek.com/ranko-bugarski-milka-ivi/>, приступљено 6. 5. 2024.

Sofija R. Miloradović

IN HONOUR AND MEMORY OF MILKA IVIĆ

Summary

In this contribution we pointed out the important role of Academician Milka Ivić in the work of the Institute for the Serbian Language of SASA: apart from her extensive editorial, revisionary and reviewing work, Professor Milka Ivić indebted the Institute with her effort and guidance as a long-standing member of its Scientific Council and Managing Board. The central section of the contribution contains a brief presentation of six publications that have so far appeared in honour and memory of her, and attention is drawn to the participation of the associates of the Institute in those publications. Furthermore, we announced the preparation and publication of a collection of papers with which the Institute for the Serbian Language of SASA, in joint collaboration with the Department for the Serbian Language and Linguistics of the Faculty of Philosophy in Novi Sad and the Department of Literature and Language of Matica Srpska, wish to mark the 100th anniversary of the birth of Milka Ivić (1923) and Pavle Ivić (1924).

Keywords: Milka Ivić, Institute for the Serbian Language of SASA, *South Slavic Philologist*, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, collection of papers *Linguistics of Milka Ivić*.

Срето З. Танасић*
(Институт за српски језик САНУ, Београд
Институт за српски језик и књижевност АНУРС, Бања Лука)

АКАДЕМИК МИЛКА ИВИЋ КАО ГЛАВНИ УРЕДНИК ЈУЖНОСЛОВЕНСКОГ ФИЛОЛОГА

У раду се говори о доприносу академика Милке Ивић у деловању часописа *Јужнословенски филолоџ*, који је после Другог светског рата излазио као публикација Академијиног Института за српски језик, а пред крај века и Академијина. Изузетно значајна делатност академика Милке Ивић у Академијиним Институту за српски језик везана је и за часопис *Јужнословенски филолоџ*. Милка Ивић је у њему 1950. објавила свој први прилог, а последњи је објавила 2010. године. У овом часопису она је публиковала и неке врло значајне своје радове, али је објављивала и научну критику. Академик Милка Ивић је уређивала *Јужнословенски филолоџ* од броја XXXI (1975) до броја LXIII (2007). Као главни уредник она је следила оријентацију коју су *Јужнословенском филолоџу* утврдили његови оснивачи, академици Љубомир Стојановић и Александар Белић. У том послу дугом преко три деценије обезбеђивала је да часопис буде међу водећим гласилима у свету славистике и уопште лингвистике идући у корак с најновијим важним достигнућима у славистици и лингвистици. *Јужнословенски филолоџ* је у српској лингвистичкој науци представљао прозор кроз који се увек видело шта се ради у свету, али се и свету језичке науке показивало шта се ради у српској славистичкој и уопште лингвистичкој науци.

Кључне речи: српски језик, славистика, часопис, *Јужнословенски филолоџ*, главни уредник, Милка Ивић.

Академик Милка Ивић је у тек основаном Академијиним Институту за српски језик добила своје прво радно место 1949. године и остала му веран сарадник без обзира на то где ју је водила судбина. Изузетно значајна и вероватно најдужа делатност академика Милке Ивић у Академијиним Институту за српски језик везана је управо за *Јужнословенски филолоџ*. Та делатност се одвијала на два правца: објављивање радова у часопису и

* sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

његово уређивање. *Јужнословенски филолоџ* је трећи пут почео да излази после Другог светског рата (у току два светска рата часопис није излазио) као публикација новооснованог Института за српски језик Српске академије наука, када је у њему радила и млада сарадница Милка Ивић, а деведесетих година је постао заједничка публикација Института и Академије. Већ у том првом броју XVIII за 1950. годину Милка Ивић је објавила свој први прилог, а последњи 2010. у броју LXVI, дакле, само годину дана пре одласка са овога света. Тада, поводом њене смрти, написао сам да је у *Јужнословенском филолоџу* она објавила за ових шест деценија око седамдесет радова, међу њима и неке од својих најзначајнијих студија. Посебно треба напоменути, написао сам, да је она у овоме часопису објавила велики број научних критика најзначајнијих дела која су се појавила у свету лингвистике у другој половини XX века, приближавајући тако достигнућа светске лингвистичке мисли српској научној јавности. И у овом погледу професор Милка Ивић је следила свога учитеља академика Александра Белића, који је таквим приказима испуњавао књиге *Јужнословенског филолоџа* у своме научном веку (Танасић 2011: 91).

Као и у све друге послове којих се прихватала у струци, академик Милка Ивић је и у посао главног уредника у свету славистике славног часописа *Јужнословенски филолоџ* улагала сву своју снагу, умећа и углед лингвисте светског гласа. О *Јужнословенском филолоџу* она је два пута писала: први пут негде на средини свог уредничког мандата – године 1994. поводом објављивања његове књиге L – у самом *Филолоџу*, други пут нешто касније – године 1998, у часопису *Славистика*, у рубрици „Славистички научноистраживачки пројекти“. У та два, разумљиво је, доста слична текста академик Милка Ивић је указала на значај овог часописа, његово место у српској и светској славистици и на још понешто. Ови њени текстови су нам важни и зато што се академик Милка Ивић није у другим приликама обраћала читаоцима *Филолоџа* и говорила о његовој мисији, па се може сматрати да је циљеве које су покретачи навели прихватила као своје. Најпоштеније је то овом приликом и навести, према новијем тексту, из *Славистике*, уводни пасус – без скраћивања јер је и за ову прилику мало шта у њему сувишно.

„Два изузетна угледника српске језичке науке, Љубомир Стојановић и Александар Белић, задужили су ту науку много чиме па, између осталог, и овим: покренули су, 1913. године, објављивање часописа *Јужнословенски филолоџ*. У свом уводном напису Поводом покретања *Јужнословенског филолоџа* (ЈФ I, 1–3) они су објаснили шта их је навело на тај корак: увидевши каквим се темпом, изван наше средине, развија славистика, они су схватили колика је потреба за тим „да се и у нас развије у овом правцу живљи

рад, којим ће се помоћи, колико се буде могло, и општим испитивањима о словенском језику и проучавању многих тамних страна нашег језика“ (нав. дело, 1). Додали су, међутим, и умесну напомену: „Природно је да ће *Јужнословенски филолоџ*, због ограниченог простора који ће му моћи бити у почетку дат, морати у свом програму знатно сузити широку област савремене славистике и ограничити је, на првом месту, на српскохрватски језик и српскохрватске писане (одн. штампане) споменике. Али свакоме је познато да се наш језик не може проучавати без познавања осталих јужнословенских језика и научне литературе о њима, без познавања онога што је урађено за остале словенске језике и без расправљања питања заједничких свима словенским језицима. Зато ће се садржина и расправа и обавештења која буде давао *Јужнословенски филолоџ* својим читаоцима морати кретати према тим основним потребама научног проучавања нашег језика“ (нав. дело, 2). Истом приликом они су обавестили заинтересовану стручну јавност и о једном свом изванредно корисном подухвату везаном за излажење овог часописа: „Имајући на уму корист коју испитивачима могу пружити исцрпно вођени и критичким примедбама пропраћени библиографски прегледи, и знајући да они према величини овог часописа не могу бити врло пространи, ми ћемо засада давати на крају сваке године библиографију само онога што је из славистике изашло у току од године дана на нашем језику и што је другде за то време о нашем језику излазило“ (нав. дело). Тако је, захваљујући мудрости његових покретача, *Јужнословенском филолоџу* досуђено да постане, уз све остало, и извор драгоцених библиографских података. Он је то и дан данас (Ивић 1998: 221).

С дужним поштовањем говори се у оба ова текста о врло повољном пријему *Јужнословенског филолоџа* у свету славистике, о томе да су се позиву на сарадњу одазивали најзначајнији слависти у појединим етапама његовог излажења.

Повољном одзиву сарадника после Првог светског рата и расту угледа *Јужнословенског филолоџа* у свету славистике, поред угледа његових покретача – Белића и Стојановића, допринела је и чињеница да је 1920. године у Бечу престао да излази Јагићев *Архив (Archiv für slavische Philologie)*. Између два светска рата *Филолоџ* је препознат као најзначајнији славистички часопис на словенском југу.¹

¹ У вези с овим интересантна су запажања Јанеза Ротара у књизи у којој доноси преписку између словеначког филолога Франа Рамовша и Александра Белића (Ротар 1990). И уопште интересантни су у овој књизи детаљи који се односе на *Јужнословенски филолоџ*.

Није пропустила академик Милка Ивић ни да укаже и на дуже прекиде излажења *Јужнословенској филолоџи* због два светска рата цитирајући и делове из обраћања академика Белића после поновних покретања, а посебно је потресно његово сведочење о страдању и самог *Филолоџи* током Првог светског рата, што је један од разлога да излазак педесетог његовог броја пада кад он слави осамдесети рођендан и једну годину више. Указала је и на тешке године кроз које *Филолоџи* пролази у време настанка тог броја I због санкција уведених српском народу, на заслуге сарадника и посебно директора Драга Ђупића да се излажење одржи. Наравно, неизоставно треба додати од ње пређутану њену личну заслугу у томе, и тада и наредних година у време бомбардовања Србије од њиховог „милосрдног анђела“. Само су посебни напори уредника и сарадника и, посебно, чињеница да чизма тог „милосрдног анђела“ није ступила у Београд разлог што *Јужнословенски филолоџи* није имао и трећи прекид у излажењу.

Академик Милка Ивић је уређивала *Јужнословенски филолоџи* од броја XXXI за 1975. годину до броја LXIII за 2007. годину, с тим што је број LVI за 2000. годину посвећен академику Павлу Ивићу поводом смрти уредио професор Слободан Реметић, тада директор Института за српски језик САНУ. Са највећом одговорношћу Милка Ивић се прихватила уређивачког посла, старајући се да не изневери његове покретаче и свога учитеља, академика Белића. Уосталом, о томе сведочи и њено навођење Белићевих речи у оба писана текста о *Филолоџи*. Чињеница да ни у једном од тих текстова нема ничега што би оспоравало концепцију часописа или указивало на њену допуну, већ само речи хвале за поједине, најважније елементе концепције, сведочи да је и сама продужила означени правац, да је исто гледала на место и улогу *Јужнословенској филолоџи* у српској, јужнословенској и славицици уопште. Оно што одмах пада у очи јесте да је са насловне стране нестало синтагме „повремени спис“. То је зато што је само први број био за две године, док је *Јужнословенски филолоџи* са академиком Милком Ивић на месту главног уредника постао стабилна годишња публикација. Треба навести још једну важну чињеницу: *Јужнословенски филолоџи* је постао заједничка публикација Српске академије наука и уметности и Института за српски језик САНУ управо у време када је његов главни уредник била академик Милка Ивић – од броја LI за 1996. годину.

Обезбедити редовно годишње излажење и одржати висок ниво овог часописа у свету славистике није био нимало лак задатак за уредника, па био то и неко од таквог угледа и спремности на пожртвованост као што јесте била академик Милка Ивић. Имао сам прилику, част и привилегију да јој дванаест година будем секретар у Редакцији и једанаест година члан Редакције коју је она водила и могу о томе сведочити. Она је заиста била

уредник који је сваку књигу припремио: примила је и прочитала сваки приспели прилог, старала се о процедури рецензирања радова и састављања садржаја, водила је бригу да се угледницима из света славистике укаже пажња – и све до контроле слога и коректуре. Њу је интересовало само да часопис иде на време и буде квалитетно припремљен, не посебан комфор за рад; пошто није имала кабинет у Академији, често смо те радне састанке држали у Клубу Академије или мојој институтској соби ако нема других сарадника да их ометамо у раду, а седнице Редакције су заказиване и држане у Институту. Старала се да часопис има добар однос у погледу заступљености домаћих и иностраних сарадника, примерено прокламованој његовој концепцији, уз упадљиву бригу о изграђивању нових кадрова који ће стасавати за сараднике *Филолоџа*. За 32 године, колико је била на његовом челу, часопис *Јужнословенски филолоџ* је свету славистике представљао од најбољег што је у славистици српска језичка наука давала, али и представљао прозор у свет славистике и уопште лингвистике, упознавао српску научну јавност са значајним резултатима славистичких изучавања у свету. Овај часопис је представљао прилику и да се афирмише српска славистичка наука, али, рекох, и да се афирмишу многи лингвисти који су у тим деценијама стасавали. (Тада, пре увођења Болоњског система образовања, није се сматрало да је неко афирмисан научник чим заврши студије.) Властитим прилозима Милка Ивић је немерљиво доприносила одржавању угледа ове публикације у свету славистике.

Као уредник *Јужнословенског филолоџа* академик Милка Ивић је оживела и Библиотеку *Јужнословенског филолоџа*, једну од најстаријих монографских едиција, у којој се објављују докторске дисертације и монографије зрелих научника; у времену њеног вођења едиције објављено је око 25 књига у тој новој серији.

Академик Милка Ивић је после 32 године затражила да буде разрешена дужности главног уредника *Јужнословенског филолоџа*.² Као што се није огласила приликом ступања на ту дужност, није било оглашавања ни при опроштају главног уредника. Њен одлазак забележен је у првој наредној књизи (2008), коју су јој ученици, колеге и пријатељи посветили поводом 85. рођендана. Оставила је *Јужнословенски филолоџ* као редовну годишњу публикацију великог угледа у свету славистике у којој су светски слависти са задовољством објављивали радове. Оставила нам је такав часопис

² Заједно смо одступили са дужности у Редакцији – она као главни уредник, ја као секретар, иако се о томе нисмо договарали. Ја сам је као главног уредника замолио да ме разреши те дужности због већ нагомиланих нових обавеза; прихватила је, не са радошћу.

и високе стандарде, научне, али и етичке: иако је највећи део времена као уредник провела у идеолошком режиму, успевала је да часопис и себе сачува од утицаја идеологије, као што је то успевала и после промене једне идеологије. То се у српском народу и на српском језику каже: није продала веру за вечеру.

Поред онога што из разговора са академиком Милком Ивић знамо о разлогу својевољног предавања уредничке функције млађем колеги, може се разумети и на основу одговора који је дала некако у време повлачења са места уредника *Филолоџа* на питање Милоша Јевтића о такође својевољном повлачењу из Међународног комитета слависта, у који је изабрана 1964. на предлог Богуслава Хавранека и Романа Јакобсона: „Била сам свесна: године које наилазе почеће све брже, све дрскије да крње не само моје физичко, него и духовно биће. Ако човек жели да остане запамћен онакав какав је био, а не онакав какав ће бити, а ја сам баш то желела, ваља му се на време склонити с видика“ (Јевтић 1998: 24).

Ово излагање започео сам наводом из текста Милке Ивић о *Јужнословенском филолоџу* па бих тако и завршио – њеном реченицом поводом броја *Л Филолоџа* (1994) коју сам цитирао у часопису *Наш језик* из 2013. године, кад смо пре 10 година обележавали стогодишњицу *Филолоџа*: „Једном ће потоња поколења ишчитавати историју наше лингвистичке средине са страница *Јужнословенског филолоџа*“ (Ивић 1994: 1). Додати се може само: да ће се у тој историји увек јасно истицати светао лик његовог уредника, академика Милке Ивић.

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић 1994: Милка Ивић, Педесети број *Јужнословенскої филолоїа*, *Јужнословенски филолої* I, Београд, 1–3.
- Ивић 1998: Милка Ивић, *Јужнословенски филолої*, *Славистиика* II, Београд, 221–224.
- Јевтић 1998: Милош Јевтић, *Ивићеви*, Београд.
- Ротар 1990: Janez Rotar, *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Танасић 2011: Срето Танасић, Милка Ивић (1923–2011), *Наш језик* XLII/1–2, Београд, 87–92.

Срето З. Танасич

АКАДЕМИК МИЛКА ИВИЧ КАК ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР ЖУРНАЛА
ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

Резюме

Хотя академик Милка Ивич недолгое время формально работала в Институте сербского языка Академии (дати пун назив Академије), в течение всей трудовой жизни она очень интенсивно сотрудничала с Институтом. А ее трудовая жизнь длилась весь ее век – с окончания учебы до конца земной жизни. Чрезвычайно значима деятельность академика Милки Ивич в Институте сербского языка Академии, которая связывается именно с ж. *Јужнословенски филолог*. Уже в первом XVIII номере ж. *Јужнословенски филолог*, выходившем снова из печати с 1950 года – во время обеих мировых войн прекращалась и его работа – Милка Ивич опубликовала свой первый очерк, а последний опубликовала в 2010 году в номере LXVI, только год перед ее уходом из этого мира. В этом журнале она публиковала и некоторые значимые свои работы. Наряду с тем, она публиковала в нем и научную критику.

Академик Милка Ивич редактировала ж. *Јужнословенски филолог* с номера XXXI (1975) до номера LXIII (2007). Как главный редактор она следовала за ориентацией, которую установили его учредители академики Любомир Стоянович и Александр Белич. В этой работе, длющейся более трех десятилетий, она старалась, чтобы журнал находился среди ведущих вестников в мире славистики и вообще лингвистики, не отставая от важных достижений в лингвистике и славистике. Можно с уверенностью сказать, что академик Милка Ивич весьма удачно исполняла и эту миссию на пользу сербской науке в мире славистики. Журнал *Јужнословенски филолог* в сербской лингвистической науке был окном, из которого всегда было видно, что происходит в мире, но и миру языковой науки представлял, что происходит в сербской славистической и вообще лингвистической науке.

Ключевые слова: сербский язык, славистика, журнал, *Јужнословенски филолог*, главный редактор, Милка Ивич.

Рада Р. Стијовић*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

НЕМЕРЉИВ ДОПРИНОС МИЛКЕ ИВИЋ РЕЧНИКУ САНУ

У прилогу ће бити речи о раду академика Милке Ивић на *Речнику српскохрватској књижевној и народној језика САНУ* и њеном доприносу овом значајном лексикографском и научном остварењу.

Кључне речи: Милка Ивић, *Речник САНУ*, Институт за српски језик САНУ.

Институт за српски језик је имао срећу да су у њему од самог његовог настанка (1947) радила и доцније нека од највећих имена српске, а и светске науке о језику. У самом врху, уз свог професора и ментора Александра Белића и свог животног сапутника Павла Ивића, стајала је професорка Милка Ивић, која је, непосредно по дипломирању, у Институту започела своју научну каријеру (1949), и то на пројекту израде *Речника српскохрватској књижевној и народној језика САНУ* (*Речника САНУ*). За *Речник* ће професорка остати трајно везана (и онда када формално напусти Институт), сматрајући га монументалним делом наше лексикографије, које својим квалитетом „обезбеђује ... часно место међу великим споменицима наше културе“ (Гласник 1988: 223).

За време професоркиног шестогодишњег рада у Институту у потпуности је била уобличена само прва књига *Речника*, тако да једино на њој стоји професоркин ауторски потпис. На њој је, разумљиво, радила у почетном лексикографском звању, као обрађивач грађе. Међутим, како је прва књига рађена заједнички те нису за сваки појединачни део означени ни обрађивачи ни уредник, не знамо који је део урадила професорка и колико је њеног остало до крајње уобличеног текста, јер тадашњи начин рада је подразумевао да сваку обраду прегледају неколике редакционе комисије, а онда у договору с аутором обликују речнички чланак. С обзиром на професоркино лингвистичко и опште образовање и знање, њен блистав ум, а и чврстину карактера, склона сам да верујем да су професоркине обраде остале готово неизмењене.

* stijovic@yahoo.com

Године 1955. професорка Ивић је прешла на Филозофски факултет у Новом Саду и тамо провела свој радни век. Активној сарадњи на *Речнику* вратила се када је изабрана у чланство Српске академије наука и уметности 1976. године, поставши прво члан, потом научни секретар, а онда и председник Академијиног Одбора за *Речник*, коме је била поверена сваковрсна брига о овом великом лексикографском делу. Када се прегледају бројни извештаји о раду Одбора, остаје се задивљен пред тиме колико је воље, снаге и времена утрошено да се подстакне, подржи, унапреди рад на *Речнику*, а неретко и омогући пуко преживљавање овог значајног научног и националног пројекта, да се превазиђу велике, у неким временима је изгледало непремостиве, финансијске и кадровске тешкоће.

Одбор с професорком Ивић на челу непрестано се бринуо да *Речник* не изгуби корак с временом и не добије карактер историјског речника, као и да се попуне празнине у народној, дијалекатској лексици која својевремено није систематски прикупљана, јер то нису дозволила четири пустошна рата кроз која је Србија прошла у првој половини 20. века. Требало је, дакле, допунити и осавременити лексички фонд *Речника*, како из писаних извора тако и из народних говора, за шта је било нужно обезбедити кадар и средства, у шта су улагани велики напори чланова Одбора и саме професорке. У извештају из 1979. године, на пример, налазимо податак да је у оквиру Одбора за *Речник* сачињен читав елаборат о томе које изворе треба ексцерпирати, које пунктове обрадити, које збирке откупити, колико је средстава за све то потребно и још много тога. Планирано је да се са тим елаборатом прво упозна највише руководство Академије, а потом оде код републичких институција које финансирају *Речник* и лично затражи помоћ и материјална потпора (Годишњак 1980: 124–125).

Обрада стручних термина такође је била предмет бриге чланова Одбора. Они су упућивали дописе члановима свих одељења САНУ, сарадницима Института с молбом да се помогне у обради ове лексике. Бринуло се и о томе како да се заштити од пропадања драгоцене двовековна речничка грађа и обезбеде средства за то.

Да су сви ови, а и бројни други напори уродили плодом, нисам морала да трагам по записницима. Сведоци смо томе сви ми који радимо на *Речнику*. Грађа је смештена у сигурне металне ормане од несагоривог материјала, стално је допуњавана – и из народних говора – откупљивањем збирки и теренским радом сарадника, ексцерпирана је из разноврсне савремене литературе, преснимљена је грађа Матице српске. Обезбеђена су трајна материјална средства којима се сарадници стимулишу да се уз свој индивидуални научни рад баве и писањем *Речника*, чиме је решено и својевремено немало одливање кадра. Наравно, све је ово било могуће

постићи захваљујући ауторитету који су имали чланови Одбора, на чијем челу је стајала професорка Ивић.

Ангажовање професорке Ивић око *Речника* одвијало се и у оквиру Одељења језика и књижевности, и то на више нивоа.

Једно ангажовање је било подстакнуто измењеним политичким приликама у земљи 90-их година прошлог века и тиче се назива *Речника*, а друго, значајно и драгоцено, имало је научни карактер и састојало се из низа конкретних предлога и сугестија како да се садржај *Речника* побољша, које је професорка давала као рецензент *Речника* од 1979. године, када је предала своју прву рецензију за 11. књигу *Речника*, па до 2002. године, када је предала рецензију 17. и дела 18. књиге.

Познато је да су се српски лингвисти већином дуго опирали раздвајању језичке целине српскохрватског језика и промени назива језика и свега онога што у имену садржи термин српски језик, пре свега из бојазни да се не покидају везе са Србима ван Србије, али и из других разлога, о којима неће бити речи овом приликом. Међутим, после распада државне заједнице Срби су се окренули неговању српског језичког израза и језичке културе.

Промењен је назив језика, Институту за српскохрватски језик враћен је назив Институт за српски језик, а у складу са свим овим догађајима у Институту и Академији покренуто је питање назива *Речника*.¹ На предлог Института и Уређивачког одбора *Речника*, Одељење језика и књижевности расправљало је о томе на седници од маја 1992. и у расправи, у којој је учествовала и професорка Ивић, заузело је став да назив *Речника* не треба мењати у току његове израде, јер би то подразумевало и промену његове концепције и корпуса (Годишњак 2000: 186–187).

Наравно, и она је, попут већине српских лингвиста, стајала на становишту да су сви ови догађаји око језика условљени социолингвистичким и политичким разлозима, а не лингвистичким и да научне разлоге треба одлучно одвојити од политичких. О лингвистичким разлозима професорка је говорила следеће:

„Наш књижевни језик Вук није само створио, он га је и крстио – назвао га је српским језиком. Хрвати су Вуков српски језик прихватили, али,

¹ Институт је 1958. године, у складу са закључцима Новосадског договора из 1954. године, преименован у Институт за српскохрватски језик САНУ. Реорганизацијом научног рада у Републици Србији Институт је 1961. године постао самостална институција. Променом статуса није се прекинула тесна научна сарадња између Академије и Института у области науке о српском језику. Након три деценије Институт је 1992. године поново ушао у састав Академије и променио назив у складу са именовањем језика у Србији – постао је Институт за српски језик САНУ.

прихватајући га, прекројили му име у хрватски језик. Срби су се помало већ у првој, а у другој Југославији дефинитивно приклонили називу српскохрватски ... Тим термилошким решењем уклоњена је свака могућност забуне у домаћој и иностраној јавности – у питању је један језик ... Међутим, у нашој се земљи недавно збило што се збило. Сад већ није неумесно ни питање: зар је баш требало одступати од првобитног, изворног термина – од имена које је своме језику дао његов творац, Вук?“ (Политика, 26. 9. 1992, 11).

Друго професоркино ангажовање, како сам поменула, има научни карактер. Професорка Ивић је као рецензент нешто више од седам књига *Речника* са будном пажњом прочитала безмало 6000 речничких страна, тј. нешто мање од 20.000 рукописних страна текста. Колико је она дрижљиво и критички читала рукописе, сведоче њене напомене дате на маргинама текста, у мањој мери (само као илустрација) и у објављеним рецензијама, а чувамо их и у сећањима. Професорка је пажљиво читала сваку дефиницију и по потреби коментарисала њену ваљаност, прецизност, избор лексике. Тако је, на пример, одредница *нањушии се*, илустрована примером *Они из команде нањушили су се и сложили одмах*, на професоркину сугестију дефинисана са 'интуитивно спознати сродност ставова, намера, циљева, намирисати се' (Гласник 1989: 189). Професорка је обрађала пажњу на свако значење и подзначење лексеме, на хијерархизацију значења и значењских нијанси, процењивала је ваљаност примера, њихов редослед, учавала је понекад и то да нека нијанса значења дата у оквиру исте дефиниције није потврђена примерима, скретала је пажњу на нека значења која су обрађена као нијансе истог значења, а понекад и изостављена (нпр. њена напомена да именица *народносћ* постоји код Вука и у значењу 'народно обележје' утицала је на то да се ово значење у *Речнику* успостави и илуструје са више примера из грађе, док је значење 'направити се важним' глагола *најуваи се*, тј. *најухаи се*, на које је професорка скренула пажњу, морало, очито у недостатку грађе, бити илустровано редакцијским примером) (Гласник 1989: 191). Уочавала је професорка да у понеком наведеном примеру постоји специфичан обрт који би требало издвојити као фразеолошку јединицу (нпр. напоменула је да се *дији њолиички мрџав*, дато код лексеме *мрџав*, не може подвести под дефиницију 'који није жив') (Гласник 1988: 223).

Примере сам навела само да покажем колико је будно професорка пратила сваки написани ред, размишљала над сваком речју, дефиницијом, примером, примећивала најфиније семантичке преливе, указивала на понеки граматички пропуст и исправљала га. Њене рецензије су несумњиво својеврсне суредације.

Савете за рад давала је професорка и у непосредном контакту са сарадницима на *Речнику*. Радо је одговарала на постављена питања, пружајући саговорнику подстрек да уочени проблем преточи и у научни рад и стално напомињући да треба искористити срећну околност што располажемо тако богатим језичким материјалом који се налази у грађи за *Речник*. Истицала је значај језичке грађе и чињеница које нам она пружа, а од којих се мора, говорила је, полазити чак и онда када се иде за апстракцијама, за сазнањима теоријске природе.

И најзад, важно је истаћи значај професоркиних научних радова, који су ауторима *Речника* били и остали поука, путоказ и ослонац при решавању сложених језичких проблема, нарочито оних радова који се тичу синтаксе и семантике, као и односа између граматике и лексике. С ослонцем на њих написани су читави речнички чланци. Илустроваћу то само једним примером. Обрађујући у 20. тому, по речима професорке Ивић, један од најтежих проблема словенске синтаксе – предлог *йо*, колегиница Александра Марковић је унапредила модел обраде овог предлога, приступила другачије него што је то чињено у дотадашњој граматичкој и лексикографској пракси, ослањајући се управо, и пре свега, на радове Милке Ивић, а мислим ту, наравно, најпре на њену знамениту студију о овом предлогу (Ивић 1951–1952). Овај и многи други примери показују да професорка Ивић, на посредан начин, преко свога дела, и даље помаже у изради *Речника САНУ*.

Рекла бих на крају да је српски народ имао срећу да се у њему роди научник светског гласа, речено речима професорке Ивић, али о другоме – „горостас по делу и по дејству“.

ЛИТЕРАТУРА

- Гласник 1988: Рецензија о XIII књизи Речника српскохрватског књижевног и народног језика, *Гласник*, књ. XXVII, св. 2, Београд: Српска академија наука и уметности, 222–223.
- Гласник 1989: Рецензија о XIV књизи Речника српскохрватског књижевног и народног језика, *Гласник*, књ. XXVII, св. 4, Београд: Српска академија наука и уметности, 189–191.
- Годишњак 1980: Одбор за рад на Речнику српскохрватског књижевног и народног језика [извештај о раду], *Годишњак*, књ. LXXXVI за 1979, Београд: Српска академија наука и уметности, 124–125.
- Годишњак 2000: Одељење језика и књижевности [извештај о раду], *Годишњак*, књ. CVI за 1999, Београд: Српска академија наука и уметности, 180–189.
- Ивић 1951–1952: Милка Ивић, О предлогу *йо* у српскохрватском језику, *Јужно-словенски филолоџ* XIX/1–4, 173–212.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, I– (1959–), Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ.

Rada R. Stijović

MILKA IVIĆ'S INVALUABLE CONTRIBUTION
TO THE SASA DICTIONARY

Summary

This paper discusses the work of Academician Milka Ivić on compiling the SASA Dictionary and her contribution to this important lexicographic and scholarly work. At the very beginning of her scholarly career Prof. Ivić was one of the authors of the Dictionary (in Volume 1), and subsequently as a member, scientific secretary and president of the Academy Board for the Dictionary she took care of the Dictionary in all respects – whether it concerned completing and modernizing the corpus, saving the existing material from deterioration, engaging specialists that could help with the treatment of specialized terminology, obtaining material resources in order to stimulate the associates in their work, so that they can, apart from their individual academic research, also commit themselves to compiling the Dictionary, etc.

Between Volumes 11 and 17 and part of Volume 18 the Prof. Ivić served as a reviewer of the Dictionary and in that function read it carefully, making comments if necessary to every single line, pored over each and every word, definition, example sentence, noticed the most delicate semantic nuances, pointed to some grammatical or accent omission and provided the corrections.

The team of associates compiling the Dictionary were greatly helped in their work by the Prof. Ivić's scholarly papers, notably those dealing with syntax and semantics and the interface between grammar and lexis, as well as by the guidance the Prof. Ivić offered to her associates in direct contact, encouraging them to incorporate the issues at hand into academic research.

Keywords: Milka Ivić, SASA Dictionary, Institute for the Serbian Language of SASA.

ИМПЛИКАЦИЈА НАУЧНИХ ТЕМА
АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ
У САВРЕМЕНОЈ ЛИНГВИСТИЦИ

Миливој Б. Алановић*
(Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет)

ПОГЛЕДИ МИЛКЕ ИВИЋ НА СТРУКТУРНЕ И ЗНАЧЕЊСКЕ ОДНОСЕ У ПРОСТОЈ РЕЧЕНИЦИ

Циљ овога текста јесте да се пружи увид у најважније теоријске и методолошке поставке Милке Ивић, којима се руководила трагајући за одговором о томе шта реченицу чини реченицом, које су главне формалне и значењске одлике персоналне и имперсоналне реченице, те каква су структурна својства једне и друге јединице. Осим тога, у истраживању смо тежили да истакнемо колико је настојање да се осветле значењске, мисаоне и социокултурне координате функционисања језичких израза било од пресудне важности за рад и уопште научни профил Милке Ивић.

Кључне речи: Милка Ивић, синтакса, проста реченица, субјекат, предикат, објекат.

1. Увод

Овај свој текст бих отпочео речима искрене захвалности покретачима иницијативе да се у форми округлог стола, поводом стогодишњице рођења, различити аспекти живота и рада академика Милке Ивић осветле, у чему се место нашло и за моју маленкост. У том светлу треба истаћи да је избор обрађених тема у овом осврту једним делом условљен управо концепцијом округлог стола, док је другим делом одређен ауторским оком и сензибилитетом за одређене језичке проблеме, што је, мислим барем, у правом смислу те речи у духу радних и животних начела које је неговала и сама Милка Ивић, што и мени чини посебну част.

У истраживањима Милке Ивић, сагледавајући их кроз призму њених радова и студија у хронолошкој перспективи, приметне су мање или веће промене у погледу одабира и примене одговарајућег теоријског модела, што нарочито постаје упадљиво када се упореде прве и последње деценије

* milivoj.alanovic@ff.uns.ac.rs

њеног плодотворног научног опуса. Међутим, то није случајно као што није ни неприродно, јер је Милка Ивић увек била у најтешњем дослуху са свим актуелним лингвистичким токовима, што се види и по избору тема и по начину њихове обраде. Зато се на почетку ослања на структуралистички метод, а убрзо на онај трансформационо-генеративни, да би преко функционалног дошла до когнитивног и конструкционог приступа језичким чињеницама. Тако је и у предвечерје когнитивне лингвистике различите психолошке, когнитивне и социокултурне феномене сматрала кључним за конституисање не само имперсоналне или пак пасивне, већ и оне активне реченице, типа *Марко је кужио кола од Јована*, у којој примећује специфичну визуру коју говорно лице преузима да би формулисало реченицу или исказ, доводећи је у везу са емпатијом према коме или за шта (Ивић 1995б: 206–207), што се у светлу синтаксичких односа интерпретира као заузимање одређенога стајалишта или перспективе из које се ситуација сагледава, при чему се увек предност даје једном могућем сценарију (Ивић 1976: 40–41). Следећи иста уверења, и исказе типа *Нешићо ме боли глава* (Ивић 1995а: 69) доводи у везу са неупућеношћу говорника у факторе који доводе до неког чињеничног стања (Ивић 1995а: 72), а за реченице као *Расправљано је о њој* тврди да не служе супротстављању пасивне реченице непасивној, већ супротстављању реченице у којој вршилац радње постоји, али се не идентификује, оној са идентификованим и исказаним агенсом (Ивић 1995а: 75–76).

И управо ове личне и професионалне мене више од свега илуструју научни профил истраживача, који не робује својим уверењима, већ је увек у потрази за бољим алаткама, које ће му раскрчити пут до дотад још неосвојених научних истина. У том се светлу може сагледати и успешност дефинисања појединих синтаксичких категорија, којима, као у случају просте реченице, Милка Ивић приступа са формалне, значењске и прагмато-комуникативне стране, јер је структурализам, раскидајући са младограматичарским идејама, у језичком знаку видео и форму, и садржај, и његову вредност која се тек у одређеном контексту остварује. Ово су начела која ни данас нису изгубила на актуелности.

Из тога разлога нам се чини да је својеврсна систематизација најважнијих теоријских поставки Милке Ивић у контексту проучавања просте реченице више него пожељна, што свакако треба довести у везу са актуелношћу многих налаза до којих је дошла, између осталог и зато што су, у тренутку настанка, представљали раскид са традиционалним приступом опису језичких датости. С друге стране, намера нам је да покажемо да су за Милку Ивић, без обзира на теоријски правац у оквиру којег се кретала, од пресудног значаја у поступку анализе биле мисаоне и контекстуалне

законитости у процесу језичкога стваралаштва. Зато није претерано рећи да је Милка Ивић и као структуралиста уважавала и разматрала функционална својства језичких јединица, као што је непрестано трагала и за когнитивном основом језика уопште, али и његових појединачних појавних ликова.

Имајући у виду све речено, у наставку нашег излагања кренућемо од просте реченице као основне јединице синтаксичког система, а затим ћемо своју пажњу усмерити на њене најважније структурне и значењске категорије. Разуме се, кретаћемо се у границама научног 'универзума', чије је координате поставила управо Милка Ивић.

2. Од реченице ка њеним члановима

На таласу структуралистичких принципа Милка Ивић зналачки дефинише реченицу и њене главне појавне ликове, таксативно – тј. прецизно и концизно – наводећи њихова граматичка обележја, што подразумева одређивање броја укључених елемената, а потом и давање њихових формалних ознака. Премда није била депенденцијалиста, у духу вербоцентризма долази до фундаменталног става који се односи на хијерархију међу реченичним конституентима. Док је од свог учитеља Александра Белића могла да научи да је субјекат најважнији члан реченице, коме је све подређено у њој (Белић 1998: 119, 122), полазећи управо од имперсоналних реченица, које одређује као бесубјекатске структуре, закључује да је предикат најважнији реченични члан, важнији и од самог субјекта, што, сасвим природно и крајње логично, повезује са следећом правилношћу – реченица без субјекта може, али не и без личног глагола у функцији предиката (Ивић 1963: 20–21). Ова депенденцијална идеја, данас раширена и општеприхваћена у лингвистичком свету, била је велика новост у србистици/сербокroatистици, јер није изведена на позитивистичкој интерпретацији везе између радње и вршиоца радње, где радње без њеног покретача и нема, већ на законитостима обликовања реченице, које нужно не морају следити природну логику. Следећи ово програмско начело, описане су различите структуре, персоналне и имперсоналне, које су осмишљене тако да се податак о агенсу, схваћеном у најширем смислу као категоријални комплекс, или изостави или пак на различитим позицијама у реченици појави, што је простор у лингвистици који је ослободила падежна граматика, инсистирајући да између форме и значења језичког израза веза није нужна или стална.

Последње речено је сасвим сигурно један од разлога што се предикату као језгреном члану реченице Милка Ивић враћала у неколико наврата,

али треба нагласити да је у тим приликама настојала да ову синтаксичку јединицу сагледа у ширем реченичном контексту, откривајући сву сложеност веза у реченици. Баш зато, улогу самог предиката доводи у везу са субјектом, с једне стране, те са способношћу да пренесе податак о вршиоцу радње, чиме предикат себи осигурава хијерархијски виши статус у односу на субјекат – који се у персоналној реченици не мора лексикализовати, док у имперсоналној није ни реализован (Ивић 1995а: 83), што пак не значи да у оној првој увек имамо податак о вршиоцу радње, као и да је у оној другој он трајно изгубљен.

2.1. Уважавајући примарност предиката, тј. личног глагола у тој служби, а нарочито сложеност веза у које у реченици ступа и бројност информација које собом носи, чини се оправданим у један шири тематски круг сместити радове који третирају проблематику идентификације агенса радње, и то активирањем различитих језичких ресурса.

Имајући у видокругу овај истраживачки задатак, Милка Ивић указује да глаголски наставци првог и другог лица пружају онолико информација о идентитету вршиоца радње колико и одговарајући заменички облик. Када је пак реч о трећем лицу, глаголским наставком се наговештава постојање конкретног вршиоца радње, али се њиме, с друге стране, неретко ускраћује податак о његовом постојању (Ивић 1995а: 65, 67) – јер вршиоца радње нема, у зависном је падежу, када и конгруенција изостаје: *Свануло је* и *Нема њих њу* – или се пак сигнализира да вршилац постоји, у конкретном или поопштеном лику, али се не именује, нпр. *Речено нам је...*; *Смањра се да...* Ови ауторкини ставови недвосмислено показују колико је за граматичко устројавање реченице важна психолошка позадина комуникације те намера говорника да нека информација остане неидентификована или неисказана (Ивић 1995а: 76).

Органска веза између личног глагола у служби предиката и субјекта доказује чињеницу да радње не постоје саме од себе (Ивић 1995а: 69), али Милка Ивић не пропушта да дода да има глагола чије значење не подразумева укљученост вршиоца радње, нпр. *Засвежило је*. Премда тенденција да се у свакој радњи види појам укључен у њу, у већини случајева допушта да се и ове конструкције оформе и са субјектом, нпр. *Нови дан свиће* или *Време је засвежило*, чиме се неретко успостављају таутолошке везе у реченици.

Иако је субјекат типично место реализације агенса, то у језику није доследно спроведено правило, као у имперсоналним реченицама типа *Накујило се мишева*, што је Милки Ивић дало кључни аргумент да закључи да је субјекат у погледу значења – немаркирана категорија (Ивић 1995а: 70). Један од примера који доказује одступање од неке уобичајене норме јесу

пасивне структуре, које, занимљиво је, доводи у везу са психолошком преоријентацијом онога о чему саопштавамо (Ивић 1995а: 70), премда оваква преоријентација, разуме се, има и морфолошке и синтаксичке консеквенце (Ивић 1995а: 71).

Као што се види, присуство или одсуство граматичког субјекта јесте критеријум по којем се реченице класификују на оне персоналне и оне имперсоналне. Но, Милка Ивић прави разлику између објективних датости и својства реченице када успоставља разлику између персоналних и имперсоналних реченица, јер сматра да језичке јединице функционишу на нивоу апстракције, тако да није важно оно што је конкретно исказано, већ оно што је подразумевано да јесте (Ивић 1995а: 83).

Последње значи да лични глагол даје реченици формалне координате, али да присуство граматичког субјекта реченици не обезбеђује нужно и информацију о вршиоцу радње, што у крајњем случају зависи од типа радње о којој је реч. У том погледу се као регулациони фактор, закључује Милка Ивић, појављује лексичко значење глагола, што опет има кључан утицај на однос зависности између предиката и, на пример, граматичког субјекта – присуство или одсуство граматичког субјекта у реченици непосредно зависи од лексичкосемантичких обележја личног глагола, тј. од могућности да се глаголом имплицира или пак не имплицира учешће вршиоца радње у њеном извршењу, односно да је глагол у том погледу неутралан (Ивић 1968: 7). Полазећи од ове чињенице, реченице могу укључити или пак искључити из свога састава граматички субјекат: *Пада киша/снеј, Смркло се; Пресекла је хлеб* према *Пресеца ме у крсјима*. Док се изостанак субјекта у реченицама које не имплицирају учешће агенса већ сама по себи подразумева, попут *Грмело је целе ноћи*, Милка Ивић ипак наглашава да је анонимизација агенса могућа и код глагола који имплицирају његово учешће, при чему се могу нотирати два сценарија: брише се свака идеја о агенсу или се зна само толико да је у питању људски створ (Ивић 1968: 8), што је опет у домену лексичкога значења – неке радње врши само људски или живи створ, као *сјавати*, док друге неживи, као *јројшцаји*, уз глаголе који у том смислу нису обележени, као *убији* – *убила ја немаштина/жена*.

У овај се тематски круг могу уврстити и бројна истраживања усмерена на утврђивање везе између субјекта и именског предиката у контексту референцијалног домена генерички и референцијално употребљених именица, самостално и у пратњи детерминатора.

Уз утврђивање правила по којима се референцијалне и генеричке именице појављују на позицији субјекта и предикатива, те дефинисање службе једних и других у преносу значења и типу идентификације субјекатског

појма, ипак се као врло значајни чине налази Милке Ивић о служби различитих типова именичких детерминатора, који имају потенцијал да:

- генерички интерпретиране именице добију парцијалну идентификацију: *Неке жене су лекари* (Ивић 1995а: 108);
- укажу на трајну карактерну особину неког појма: *Она је храбра жена* (Ивић 1995а: 105), или особину ограничену на одређени домен деловања: *Он је добар адвокат* (Ивић 1995а: 105), те да је особа примерена за егземплара интелектуалног, карактерног или физичког типа који предикат исказује: *Он је обичан службеник* (Ивић 1995а: 101);
- истакну прототипског представника: *Он је типичан аристократа* (Ивић 1995б: 228), или нешто сасвим супротно (Ивић 1995б: 235): *Он је лажни доктор*;
- преведу денотативно у конотативно значење: *Он је прави лекар* (Ивић 1995б: 240), уз неизоставну дискусију о случајевима који се без увида у контекст не могу разумети јер неким именицама није потребно појашњење, уп. *Он је мајарац*, а за неке јесте: уз *Он је калуђер* треба додати *ио сџилу живоџа* (Ивић 1995б: 244).

Затварајући своје истраживање о копулативним именским конструкцијама, Милка Ивић истиче да се уобличавање менталне слике о прототипима обавља на основу знања о нормалном поретку ствари о свету, очекивања да је коме доступан одређени квалитет типичан за неку врсту људи, те колективног или личног предубеђења (Ивић 1995б: 253). Зато *права мајка* и *права маћеха* немају исту конотацију – прва има изразито позитивну, а друга изразито негативну (Ивић 1995б: 252).

Занимљиво је, приметила је Милка Ивић, да се степеновање или чак хијерархизација својстава постиже и прилошким изразима, којима се означава хијерархијски највише својство – *пре свеџа*, у *првом реду*, на *првом месџу* и сл. (Ивић 1995б: 226), или указује да постоје добри изгледи да је нешто више од онога што значи предикатска именица (Ивић 1995б: 226) – *ако ниџџа друџо* или *у најмању руку*, односно преноси значење 'толико и ништа више' са *само* и *просџо*: *Он је просџо незналица* (Ивић 1995б: 226).

2.2. Други тематски круг представљају испитивања усмерена на утврђивање формално-значењских обележја појединих реченичних чланова – претежно оних централних, нпр. предиката и директног објекта, мада ни они периферни нису били изостављени, попут начинских адвербијала.

Без обзира на то што је структуралистичка теоријска парадигма донела собом претежно усмеравање пажње на формална обележја синтаксичких

јединица, па тако и саме реченице, Милка Ивић настоји да доследно у све своје опсервације укључи и значењску страну језичкога знака, што јој, између осталог, омогућује да иначе строгу поделу реченица на просте и сложене ублажи тако што структурно просте конфигурације у контексту својих значењских ресурса више одговарају оним сложеним (Ивић 1995а: 60): семантичка интерпретација просте реченице допушта реконструкцију напоредних предиката, нпр. *Оли се једу њрешње* – Олга осећа потребу за тим да врши неку радњу.

Тако је на сложеност веза у реченици – или, боље речено, на учешће већег броја синтаксичких јединица приликом конституисања једне синтаксеме – Милка Ивић указала обрађујући тему декомпонованих предиката, заузевши став да декомпозиција предиката није ни боље ни горе граматичко решење, јер је ширење аналитизма нешто природно, неизбежно (Ивић 1995б: 187). Значајно место у њеном раду заузимају мотиви за избор аналитичких конструкција, за које каже:

- декомпозицијом се употпуњује видска опозиција у глаголском систему: *вршиићи/извршиићи уићицај* (Ивић 1995б: 182);
- постиже се конкретно именоване радње: *дији у њосети код некоја* (Ивић 1995б: 182);
- детерминише се објекат радње: *вршиићи сиине њојравке* (Ивић 1995б: 182);
- заменом глагола дају се нове информације релевантне за ситуацију: *гаћи/одржаићи/њојазиићи обећање* (Ивић 1995б: 184);
- постиже се активно-пасивна алтернација: *добиићи/гаћи њодрику* (Ивић 1995б: 184–185);
- нека подразумевана знања чине се експлицитним: *изразиићи жељу (изрећи)* итд. (Ивић 1995б: 185).

Ипак, Милка Ивић не пропушта да дода да у основи овог процеса леже психолошки фактори, тј. намера говорника да у исказу истакне неку одређену компоненту радње или ситуације уопште, чиме се постиже ефекат нијансирања предикатског исказа (Ивић 1995б: 186).

Ни директни објекат није остао незапажен у опусу Милке Ивић, за који утврђује једно кључно дистрибутивно својство, а то је неспојивост са глаголом у присуству морфеме *се* (Ивић 1995а: 113), јер она захтева конверзију акузатива у генитив: *сеијићи се, дохваијићи се*, што, наравно, не важи за рефлексивно и реципрочно *се* (Ивић 1995а: 116). С друге стране, алтернацију акузатива и генитива директног објекта уз исте глаголе, условљену начином на који се тумачи оно означено објектом (Ивић 1995а:

114–115), објашњава као позиционо условљену варијацију исте апстрактне падежне јединице, из чега следи да ово нису две посебне падежне јединице. Значајан део истраживања о директном објекту односи се на његов морфолошки лик и тако развијено значење, где проналазимо следеће опсервације:

- у зависности од објекта мења се и значење глагола: *имати* *йса/аутиодус/час/га* *ћути* итд. (Ивић 1995а: 129);
- *себе* наместо *се* имамо обично у емфазии или када се наглашава да је субјекат непосредни и вољни вршилац радње, тј. где је субјекат себе изабрао за објекат, а не неког другог (Ивић 1995а: 116–117): *Оіребао је сам себе* према *Оіребао се* (Ивић 1995а: 117);
- експлицирање реципроцитета се врши помоћу израза *један друи*, где сингуларска варијанта указује на дистрибутивност, а плуралска на постојање две групе унутар колектива: *Они йреіе један друіоме* и *Они йреіе једни друіима* (Ивић 1995а: 119);
- замена израза *један друи са се* је могућа ако има службу директног објекта: *Они се йуку* – један другога; када је објекат заменица *нешііо*, ту може бити цела реченица садржана (Ивић 1995а: 122), а плурализација таквог објекта захтева именицу *сйвар* с детерминатором у парапроминалној функцији (Ивић 1995а: 123): *куйіиіи неке сйвари*;
- у сличној функцији најављивача појављује се *следеће* или показне заменице *ово* (Ивић 1995а: 124–125), *ііо* и *оно*, где последње упућују на познати објекат (Ивић 1995а: 125);
- на реченични садржај се може упућивати и помоћу неке истиносне, интелектуалне или моралне вредности (Ивић 1995а: 127), нпр. именицом *исііина*: *Рекла је исііину/ілуіосіі*;
- неретко глагол и његов објекат стоје у таутолошкој вези, када објекатска именица захтева детерминатор (Ивић 1995а: 128): *іоворііи іуужне речи, мислііи црне мисли*;
- неки сентенцијално транзитивни глаголи допуштају замену реченице номинализованим изразом, а неки не: *Савеііовао је йовлачење іуужде*, али не и **найіоменуіи учешіе* (Ивић 1995а: 128);
- глаголи комплексне транзитивности с два акузативна објекта су ретки: *йіііаііи некоіа нешііо, молііи некоіа нешііо* итд. (Ивић 1995а: 130), али њихово значење није исто: један именује лице, а други садржај;
- глаголи перцепције типа *видетіи коіа како нешііо чини* нису сложене реакције, јер ситуациона одредба није ближа одредба саме именске речи већ семантичке улоге на синтаксичком плану (Ивић 1995а: 136).

Уважавајући пре свега формална обележја реченице и њених чланова, Милка Ивић дефинише и граматички субјекат, указујући на његов падежни облик и конгруентни однос са личним глаголом, чиме га дефинише као прворазредну граматичку категорију. Међутим, Милка Ивић немало простора оставља и за значењске ресурсе субјекта.

Агенс је концептуална јединица која се одликује сложенем структуром (Ивић 2002: 45), у којој се супротстављају типична или пуна агентивност и она атипична или ослабљена, што се одређује употребом специфичног језичког средства (Ивић 2002: 46).

Тако прилог *лично* у саставу реченице наглашава максималну или апсолутну самосталност агенса у вршењу радње (Ивић 2008: 169), који се подједнако среће и на месту субјекта, самостално или у присуству именице односно заменице: *Лично је она дошла* или *Лично ја њознајем* (Ивић 2008: 170). Осим овог прилога, и заменица *сам* у саставу субјекатске синтагме истиче испољавање агентивног потенцијала у пуном степену и самостално (Ивић 2008: 171): *Он сам њочиње да хода*; *Он је сам све њризнао*.

Насупрот претходноме, Милка Ивић установљава да до крњења агентивног потенцијала долази у приликама када човек радње не врши сам, већ их само контролише и стара се да до њих дође: *Лейџос окречисмо кујну* (Ивић 2002: 46), чему се супротставља пример *Ми сами лейџос окречисмо кујну* (Ивић 2002: 47). Понекад се ово конотативно значење предиката развија употребом прилошког израза модификаторског типа који наглашава ту окрњеност: *Шије сукњу код Маре кројачице* (Ивић 2002: 48–49).

Од Милке Ивић сазнајемо да је за разумевање ситуационих односа потребно и познавање културно-цивилизационог контекста, тј. располагање податком ко шта говори и за кога мислимо да сам врши радњу – лекар или земљорадник: *Садимо воће* – као и да је приликом одређивања реченичнога агенса потребно подједнако усмерити пажњу и на лексичкосемантичка својства субјекта.

Тако се као варијантни изрази исте конструкционе форме појављују искази са човеком на позицији граматичког субјекта, као и искази у којима се на датој позицији налази одговарајуће оруђе, предодређено за спровођење неке радње. Ова појава, сматра Милка Ивић, показује да су конструкционе могућности исказа одређене менталним приступом лексичком значењу речи (Ивић 2002: 51), где говорно лице у непосредну везу доводи човека као прототипски агенс радње акционалног типа – у покрету је, а радњу узрокује и контролише – и његово оруђе којим се служи док радњу спроводи (Ивић 2002: 52). Иако се овде у начелу поставља питање на чему се заснива хијерархијска веза између човека и његовога оруђа, Милка Ивић

ову дилему разрешава тако што само једном актеру припада одговорност заснована на вољи за вршење радње и контроли над њом.

Међутим, функционална веза међу овим актерима изгледа тако што човек своју снагу покретањем преноси на део тела и на предмет (Ивић 2002: 52). Ипак, Милка Ивић истиче да у погледу перцепције улоге у радњи део тела и оруђе немају једнак статус: ако је непосредни спроводник радње орган човека, онда се одговорност за радњу приписује човеку као сопственику спроводника (Ивић 2002: 53). Када су пак у питању предмети спроводници, говорник у свести има службу датог предмета и његова својства. Дакле, да би се реченица устројила тако да је њен субјекат оруђе, у хијерархијски виши положај у односу на агенс радње, тада нам је у фокусу квалитет остваривања дате акције и одговорност оруђа за дати квалитет радње: *Ова оловка њанко њише* (Ивић 2002: 55–56). Премда не могу сва оруђа да иступе наместо свога сопственика, јер ово својство припада само прототипском оруђу, те је као неоверена реченица *Овај шћайај добро удара* (Ивић 2002: 56), Милка Ивић нам даје увид у општелингвистичку перспективу целе појаве, те наглашава да се језици разликују по овом питању. Као пример наводи холандски, у којем се може рећи *Ова кашика добро једе* (Ивић 2002: 57) или *Ова харћија добро њише* (Ивић 2002: 58).

Испитивање семантичке улоге агенса и оруђа Милку Ивић наводи на пут ка психолошкој основи комуникације, јер је проучавање ових појава, тврди, важно како бисмо одгонетнули како поимамо ствари, тј. говори о „асоцијативним узлетима људског ума“ (Ивић 2002: 60).

Милка Ивић није запоставила ни синтаксичку периферију. Тако је за начинске прилоге установила да служе квалификовању глаголске радње уз осврт на неку њену инхерентну особину (Ивић 1995б: 259, 261): *њрчањи сћоро*, *ћоворињи њласно*, што се неретко спроводи и посредно, и то тако што се даје вредносна оцена о начину вршења радње: *смешно ћесћикулирањи* (Ивић 1995б: 261), затим преноси податак о психичком или физиолошком стању субјекта, нпр. *одћоварањи здуњено* (Ивић 1995б: 266), или пак особини субјекта која се пореди са типичним представником неке групе: *ћоздравињи колењијално/ћријањељски* (Ивић 1995б: 266), односно објекту и његовој особини: *ћенасћо умуњињи беланце* – да беланце буде пенасто (Ивић 1995б: 264), при чему се као пропратна значења појављују узрочно, нпр. *уврећено оддијањи* (Ивић 1995б: 267–268), циљно, односно циљ самог начина вршења радње: *Презриво ћа ћледа; Поћврдно је одћоварао* (Ивић 1995б: 268), те пропратнооколносно у *усћешно ћредродињи*.

Увођење самог говорника и његове визуре догађаја у реченичну структуру Милка Ивић је доделила реченичним одредбама, чији је задатак да се изнесе коментар о ономе што казује реченица (Ивић 1995б: 283), усмерен

на субјекат или ређе на објекат: *Она је лакомислено одбила њонуду* и *Он је њаачно ѡриметњо да је ѡексѡ ѡун ѡрешака* (Ивић 1995б: 292), уз често ре-гулисање фактивности реченице: *Он је њаивно веровао да ће се враѡиѡи или Он је срећом сѡиѡао на време* (Ивић 1995б: 288).

3. Закључак

На крају бих, пре него што дам сумарни осврт на обрађене теме у централној секцији овога текста, понудио одговор на, можда, кључно питање, а то је проблем рецепције ставова Милке Ивић у савременој лингвистици. Чини ми се да би у том смислу више него уверљив био попис главних радних начела, без којих ни савремени истраживач не може озбиљније да се упусти у језичку анализу, а на чијем је формулисању или пак популаризацији радила управо Милка Ивић, нпр.:

- граматичке структуре су одраз концептуалних структура;
- конструкционе могућности исказа су одређене менталним приступом лексичком значењу речи;
- реченица је граматичка категорија;
- у реченици се, као и у свакој другој језичкој јединици, разликују формални и садржински план;
- у хијерархијском погледу, у реченици предикат има предност у односу на субјекат;
- семантичка интерпретација просте реченице допушта реконструкцију напоредних предиката;
- глаголске радње не постоје саме од себе, али је податак о вршиоцу радње могуће само наговестити, или га сасвим ускратити;
- има глагола који не подразумевају укљученост вршиоца радње;
- семантичке улоге су концептуалне категорије, те као такве немају један сталан облик граматикализације;
- субјекат као синтаксичка категорија је у погледу значења немаркиран;
- пасив се објашњава као психолошка преоријентација онога о чему саопштавамо;
- формулисање реченице у којој се прати условљавање једне ситуације другом зависи од увида у контекст онога ко говори: он мора или знати или не знати како ствари стоје;

- увођење герунда у реченицу одражава хијерархију међу радњама, што је резултат психолошког приступа комплексном догађају: увек му се приступа с једне стране, зато се једној радњи даје предност.

Дакле, и када се бавила граматичким феноменима у границама прости реченице, Милка Ивић је увек имала у виду најразличитије околности које имају утицаја на избор одговарајућег језичког средства. Једна од свеприсутних идеја у радовима и студијама Милке Ивић јесте да се говорник током комуникације често служи стратегијом хијерархијског рангирања елемената ситуације у зависности од њихове информационе вредности, чиме се и нехотице опредељујемо за једну или другу варијанту. Иако се не могу избећи лексичкосемантички и граматички фактори, видели смо да Милка Ивић одговоре тражи у дискурсу, али и у психолошким и социокултурним чиниоцима комуникације, што се лепо види на примерима где се о нечему саопштава начелно или пак конкретно, односно када се појаве категоризују као денотативне или пак конотативне.

Зато, полазећи од правила да различито структуриране реченице имају исти или пак сличан семантички садржај, није било тешко доследно се држати принципа о потреби да се приликом дефиниције реченице и њених чланова руководи формалним критеријумима, нарочито ако имамо у виду да стална веза између форме и садржаја заправо и не постоји. Тако Милка Ивић прави разлику између персоналних и имперсоналних структура, где у првима имамо могућност да их варирамо с обзиром на лице, док у другима то немамо, упркос томе што неутрализација по лицу и роду не значи апсолутно одсуство вршиоца радње у означеној ситуацији.

Посебну осетљивост за значењску страну језичких израза показала је у истраживањима посвећеним семантици централних реченичних чланова, нарочито граматичког субјекта и директног објекта. Када је реч о граматичком субјекту, у низу својих истраживања инсистирала је на томе да се субјекат не може по аутоматизму сматрати вршиоцем радње, што зависи од реченичне форме, али и од лексичкосемантичких својстава и глагола и његових аргумената. С друге стране, лексичкосемантичка својства директног објекта служе да се реферише о референцијалном или генеричком објекту, идентичности агенса и пацијенса радње, дистрибутивности и плуралности објекта, квалификацији субјекта, реченичном карактеру објекта итд.

И у приликама када се бавила значењским потенцијалом реченичне периферије, нпр. начинским прилозима, проналазила је непосредне и посредне везе међу елементима ситуације, при чему се посредне везе тичу давања вредносне оцене о начину вршења радње, затим о објекту и његовом стању или својству, али и о субјекту те његовом психичком или

физиолошком стању, односно о обавештености или необавештености о ономе што се саопштава реченицом и сл., чиме је доказала да и они факултативни реченични чланови дају податке кључне за правилно разумевање односа међу учесницима у ситуацији. За разлику од начинских прилога, реченичне одредбе дају увид у говорников однос према ситуацији или елементима ситуације, при чему степен интегрисаности у структуру регулише разлику између чињеничног стања и личне процене.

Зато није претерано рећи да и данас подједнако импресионира опус као што импресионирају методологија и даровитост са којима је Милка Ивић проницала у језик, правећи педантно разлику између форме и значења, притом увек свесна различитих контекстуалних реализација у којима ове две стране језичких израза добијају нове вредности.

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић 1962–1963: Milka Ivić, Kategorija Man-Sätze u slovenskim jezicima, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* VII, 111–119.
- Ивић 1963: Milka Ivić, Osnovne tipološke karakteristike srpskohrvatske impersonalne rečenice, *Књижевности и језик* X/1, 18–24.
- Ивић 1968: Milka Ivić, O dubinskom modelu slovenske proste rečenice sa semantičkim obeležjem anonimnost subjekta, *Књижевности и језик* XX/2, 5–12.
- Ивић 1976: Milka Ivić, Problem perspektivizacije u sintaksi, *Јужнословенски филолоџ* XXXII, 29–46.
- Ивић 1995a: Milka Ivić, *Lingvistički ogledi*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Ивић 1995b: Milka Ivić, *O zelenom konju: novi lingvistički ogledi*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Ивић 2002: Milka Ivić, *Red reči: lingvistički ogledi četiri*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Ивић 2008: Milka Ivić, *Lingvistički ogledi*, Beograd: Biblioteka XX vek.

Milivoj B. Alanović

VIEWS OF MILKA IVIĆ ON STRUCTURAL AND SEMANTIC
RELATIONS IN A SIMPLE SENTENCE

Summary

The aim of this text is to provide an insight into the most important theoretical and methodological framework of Milka Ivić, which guided her in her search for an answer as to what constitutes a sentence, what are the main formal and semantic features of personal and impersonal sentences, and what are their respective structural properties. In addition, in the research we tried to highlight how crucially important the effort to shed light on the meaning, thought and sociocultural coordinates of the functioning of linguistic expressions was for the work and scientific profile of Milka Ivić in general.

Keywords: Milka Ivić, syntax, simple sentence, subject, predicate, object.

Канама Н. Окано*
(Градски универзитет за стране студије у Кобеу)**

ИМЕНИЧКА И ГЛАГОЛСКА ПРОБЛЕМАТИКА У ДЕЛИМА АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ

Овај рад је посвећен кратком прегледу неких од радова академика Милке Ивић у част стогодишњице њеног рођења. Као што је већ познато, академик Милка Ивић бавила се обимним темама које обухватају не само српскохрватски/српски језик, већ и друге словенске и индоевропске језике. Њена најважнија научна достигнућа детаљно су обрађена у књизи *Лингвистика Милке Ивић* (2008), али овде ћемо покушати да укажемо на неке друге аспекте њеног рада, оне који се тичу именица и глагола, посебно категорије броја, граматичког рода и глаголског вида. Посебно ћемо обратити пажњу на следеће предности: (1) радови академика Милке Ивић служе као узор при анализи различитих појава у другим словенским и несловенским језицима; (2) њени радови се могу применити у настави српског као страног језика, будући да нам дају адекватне одговоре на питања о српској граматици која страни студенти често имају приликом учења српског језика.

Кључне речи: академик Милка Ивић, именица, глагол, број, род, глаголски вид.

1. На скупу организованом поводом 100 година од рођења академика Милке Ивић, ја сам био, највероватније, једини излагач који није имао ту срећу да се упозна са њом лично. Пошто сам своју славистичку каријеру почео после њене смрти, познајем је само из њених књига и радова, чије ми поновно читање увек даје нове идеје и инспирацију за даље проучавање словенских језика. Мој први сусрет са делом академика Милке Ивић десио се још у студентским данима, када сам у Универзитетској библиотеци случајно нашао и узео јапански превод њене чувене књиге *Pravci u lingvistici* (Ивић 1974б). Тад је већ било прошло више од три деценије од издања јапанског превода наведене књиге, али је још увек била један од ретких и актуелних приручника из историје опште и теоријске лингвистике који је био доступан јапанским студентима. У

* okano_kaname@inst.kobe-cufs.ac.jp

** Рад је настао у оквиру истраживачког пројекта који финансира JSPS KAKENHI (број гранта JP21K13004).

том тренутку није ми ни пало на памет да ћу се бавити српским језиком и да ће доћи време када ћу упознати Професоркине радове написане на српском и на другим језицима. Упознавање са Професоркиним радовима десило се мало касније, када сам почео са изучавањем српског језика и читањем србокроатистичке и србистичке литературе. Од тада њени радови инспиришу аутора овог текста и подржавају га у различитим тренуцима његове славистичке каријере. Њено лаконско, јасно и логично излагање засновано је на дубоком познавању теоријске лингвистике и славистике, које нам увек открива нове хоризонте општелингвистичких и славистичких питања. Многи од њених радова тичу се теоријских питања, али су увек пропраћени конкретним језичким примерима који потврђују адекватност њеног тумачења разматраних питања и примене различитих лингвистичких теорија. Сваки њен рад игра улогу путоказа који нас води у дубину проучавања конкретних језичких или културолошких тема.

Као што је општепознато, академик Милка Ивић се бавила опширним темама које обухватају не само проучавање српскохрватског/српског, већ и словенских и индоевропских језика (в. Марковић 2011). Главне теме њеног истраживачког рада детаљно су изложене у књизи *Lingvistika Milke Ivić*, коју су уредили академици Предраг Пипер и Милорад Радовановић (Пипер–Радовановић 2008). Пошто је наша тематска целина посвећена импликацији Професоркиних научних тема у савременој лингвистици, скренуо бих своју пажњу на оне које су ме највише инспирисале током мог досадашњег истраживачког рада.

2. Од бројних тема којима се бавила академик Милка Ивић издвојио бих тематске целине на које се односи именичка и глаголска проблематика. То су категорија рода, броја и глаголског вида. Кроз свој истраживачки рад академик Милка Ивић посветила је велику пажњу наведеним тематским целинама и у вези с тим објавила је поприлично велики број радова и приказа књига.

2.1. Морфолошком проблематиком именица, нарочито питањима категорије броја и рода, академик Милка Ивић се бавила од самог почетка свог рада. Неки од њених најзначајнијих радова из ове тематске целине су: *Relationship of Gender and Number in Serbocroatian Substantives* (Ивић 1963), *Tipovi imeničkog roda u srpskohrvatskom književnom jeziku* (Ивић 1966), *Obeležavanje imeničkog roda u (standardnom) slovenačkom jeziku upoređeno s odgovarajućom srpskohrvatskom situacijom* (Ивић 1968), *Izbrojivost onoga što imenica označava kao gramatički problem* (Ивић 1983а), *O rečima koje iskazuju ljudski stvor u najneodređenijem smislu* (Ивић 1995а), *Neka zapazanja o broju i rodu* (Ивић 1995б) и др. У тим радовима је детаљно размотрила различите аспекте проблематике везане за именице у српскохрватском и другим

словенским језицима и истовремено је предложила њихова лингвистичка решења. На пример, приликом анализе категорије броја приметила је да у обзир долази не само појмовна опозиција сингуларности и плуралности, већ и бројне конструкције код којих је сложенија морфолошка и синтаксичка ситуација. Проблематика граматичког рода најчешће се спомиње у оквиру анализе категорије броја, јер наведена категорија често утиче на селекцију морфолошког обележја именице и њеног атрибута. У Професоркиним радовима је навођен довољан број примера који су разноврсни и јасни, а нарочито корисни за стране читаоце који су заинтересовани за савладавање српског језика на напредном нивоу или који се баве проучавањем српског и других словенских језика. Ваљало би још приметити да је академик Милка Ивић сагледавала језичке појаве не само са синхронијског већ и са дијахро-нијског становишта. На пример, приликом анализе паукалних конструкција типа *йоследња йтри човека* закључила је да перцептивна граница мале мно-жине или паукала у српскохрватском језику пада иза броја четири. Овде она наводи историјске примере из Вуковог доба, односно разликовање паукал-ног *неколика човјека*, које подразумева „множину људи искључиво до 'пет'“ и плуралског *неколико људи*, које означава „множину 'пет' или нешто мало изнад тога“ (Ивић 1995б: 135), што сведочи да је у историји српског језика постојало морфолошко разликовање паукалне и плуралне семантике и да се то обележавало помоћу морфолошких средстава. Можемо без сумње да кажемо да се у њеним радовима могу наћи одговори на питања или решења недоумица која се често појављују код оних који нису изворни говорни-ци српског језика. Кроз читање Професоркиних радова можемо да сазнамо како се понаша граматички род у српском језику и каква морфолошка сред-ства користе изворни говорници у неким компликованим ситуацијама које је странцима прилично тешко разумети: на пример, у такозваној мешаној ситуацији, где су присутни и мушки и женски субјекат, глагол захтева „му-шки“ конгруенцијски рефлекс, док реципроцитет тражи „средњу“ конгру-енцију, а не „мушку“ – нпр. *Оліа и Лаза су йошйовалИ једнО друїО; Оліа и Лаза су личилИ једнО на друїО* и сл. (Ивић 1995б: 138–139). Професоркини радови дају нама, страним читаоцима, не само прилику за упознавање са њеним лингвистичким мишљењем, већ и прилику за дубље упознавање са српским језичким појавама и чињеницама које се крију иза њих.

2.2. Академик Милка Ивић је у различитим периодима свог истра-живачког рада посвећивала велику пажњу аспектолошкој проблематици. Најрелевантнији радови су, на пример, *Словенски имйерайив уз неїацију* (Ивић 1958а), *Уйошйреда вида у словенском имйерайиву с неїацијом* (Ивић 1958б), *Македонски йлаїолски облици за овременавање хадийуалне сийу-ације у йоређењу са срїскохрвайским* (Ивић 1982а), *О неким йринциїима*

ілаіолске іпрефіксаціје у словенским језицима (Ивић 1982б), *Načini na koje slovenski glagol ovremenjuje ponavljani radnji* (Ивић 1983б), *O vidском іару „судити / осудити“ и іоводом њеіа* (Ивић 1990), *O tzv. „vidskim parnjacima“ – iz novog ugla* (Ивић 2002) и др. Као што се види по насловима наведених радова, академик Милка Ивић бавила се проблемима видских парњака, употребе императива уз негацију, префіксаціје глагола, начина изражавања секундарног аспекта, односно хабитуалног значења и узајамног односа између граматичког и лексичког значења, који су и дан-данас актуелни у савременој словенској и општој аспектологији. На пример, у раду *Načini na koje slovenski glagol ovremenjuje ponavljani radnji* (Ивић 1983б) представљена је темељна и детаљна анализа начина изражавања регуларне и ирегуларне семантике у савременим словенским језицима. Према њеном мишљењу, при изражавању понављане радње помоћу неререференцијалне употребе глаголских облика, у словенским глаголским системима важи општи принцип који разликује време остварљивости радње и време њеног остварења. Међутим, стратегије за испољавање ових значења варирају у савременим словенским језицима. Ова чињеница наводи нас на претпоставку да је разликовање регуларне и ирегуларне семантике постојало још у прасловенској заједници, али да се систем за изражавање датих значења развио после распада те заједнице. Стога, као што је примећено у раду, у сваком словенском језику уочава се различита ситуација. Међу постојећим начинима за испољавање значења понављане радње, на пример, најчешће се преферира употреба видских форми глагола: неки севернословенски језици, као што су чешки, словачки, пољски и у некој мери руски, образују итеративне форме глагола који специјално служи за изражавање ирегуларне семантике, док у тим језицима употреба глагола несвршеног вида сигнализује да је понављање радње регуларног карактера (нпр. чешки *Pavel v sobotu CHODÍVÁ do divadla* „Павле ОБИЧНО суботом одлази у позориште“ и *Pavel v sobotu CHODÍ do divadla* „Павле РЕДОВНО суботом одлази у позориште“). Оваква семантичка опозиција се такође уочава у језицима у којима не постоји посебно граматичко (морфолошко) средство за разликовање регуларности и ирегуларности и у таквим случајевима се супротстављају постојећи видски облици глагола, односно свршени и несвршени видски облик. Дакле, у српском језику се при исказивању епизодичности обично употребљава глаголски облик свршеног вида, док се при исказивању регуларности појављује глагол несвршеног вида (уп. *Он нас ПОНЕКАД ОБИЋЕ* и *Он нас РЕДОВНО ОБИЛАЗИ*). Како ауторка примећује, ова дистинкција је секундарно средство у односу на прилошке изразе који примарно сигнализују регуларност или епизодичност радње. У неким језицима, нпр. у бугарском и словеначком, повремену радњу исказују секундарни имперфективизовани глаголи (најчешће са префиксом *іо-*), али оваква образовања нису

намењена супротстављању регуларне и ирегуларне семантике и првобитно сигнализују слабију оствареност радње. У наставку ауторка испитује начине исказивања понављане радње у прошлости и примећује да постоје два начина: фактографски начин и начин који евоцира успомене. За српски језик је ова дистинкција релевантна: први се исказује помоћу перфекта несвршеног вида, док се други исказује помоћу потенцијала (уп. *Он ЈЕ њу свакој чејвртјика ПОСЕЂИВАО* и *Он БИ њу свакој чејвртјика ПОСЕЂИВАО*). У руском се евокативно значење (*некад било, више није*) исказује помоћу перфекта итеративног глагола и израза *бывало* с презентом. У закључку ауторка тврди да свако време засебно изналази начин за исказивање значења понављане радње и да је потребно размотрити механизам исказивања датог значења и његово функционисање под неререференцијалним семантичким околностима. Поред тога, она примећује да се глаголске видске форме често искоришћавају и за означавање разлика регуларно/ирегуларно и потпуно регуларно / углавном регуларно и да треба водити рачуна о томе како ова морфолошка категорија исказује регуларну семантику. У Професоркиним аспектолошким радовима добро је осликана разлика међу савременим словенским језицима, што нам омогућује да јасно видимо одлику сваког језика. Иако је углавном разматрала српскохрватске/српске податке, увек је упоређивала те податке са подацима из других словенских језика и показивала у чему је сличност и разлика између њих. Осим тога, академик Милка Ивић у својим радовима често оставља „задатке“ за будућа истраживања. Тешко је одмах одговорити на питања или реализовати идеје које су наведене у њима, али ови „задачи“ сигурно служе као импликација за даља проучавања и мотивишу млађе истраживаче да нађу своје одговоре на Професоркине „задатке“.

2.3. Као што је већ примећено, академик Милка Ивић „*se nije mnogo bavila sintakсом глагола. Међутим, njen doprinos i u ovoj oblasti srpske sintakse nije mali*“ (Танасић 2008: 183). Најрелевантнији радови су: *Систем личних глаголских облика за обележавање времена у српскохрватском језику* (Ивић 1958в), *Словенски императив уз нејацију* (Ивић 1958а), *О уједнојредби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици с везником „да“* (Ивић 1970), *Problematika srpskohrvatskog infinitiva* (Ивић 1974а), *Српскохрватски глаголски облици за исказивање појава које постоје у садашњости* (Ивић 1981), *О српскохрватским герундима* (Ивић 1983в), *О значењу српскохрватског илусквамперфекта* (Ивић 1980) и др. Осим наведених радова, постоје и радови који се не баве директно синтаксом, али је њихова тема повезана са њом. На пример, рад *Релевантна улога чула мириса ејземлификована српским језичким фактима* (Ивић 2007) анализира глаголе олфакторне перцепције у савременом српском језику и илуструје њихов семантичко-синтаксички интерфејс. Ауторка прво указује да се глагол

мирисаӣи разликује од глагола *смрдеӣи* по две релевантне појединости. Семантички немаркиран глагол *мирисаӣи* може да буде и прелазног и непрелазног карактера, док се семантички немаркиран глагол *смрдеӣи* никад не користи са акузативом директног објекта (уп. *Ја сам ружу мирисала* : **Ја сам сумӣор смрдела*). Употреба немаркираног *мирисаӣи* не зависи од врсте примљеног утиска путем олфакторно-перцептивног акта, док маркирани глагол *смрдеӣи* може да се употреби само кад говорник опажа крајње непријатан мирис. Даље се ради о неким синтаксичким особинама које се уочавају у различитим ситуацијама олфакторне перцепције. У српском језику, према Професоркином разматрању, глаголи *мирисаӣи* и *смрдеӣи* спајају се са предлошко-падежном конструкцијом *на* + акузатив у следећим ситуацијама: (1) кад појаве дођу у најнепосреднији контакт са појавама које испуштају специфичан мирис/смрад и због контакта појаве постану миришљаве или смрдљиве (уп. *Цела соба мирише на јорџован; Домаћици руке смрде на бели лук*) и (2) кад се неочекивано осети специфични мирис/смрад и саопштава се о каквој се врсти мириса/смрада ради (уп. *Овај њарфем мирише на руже* – пример аутора). Кад говорник није сигуран да ли је његов стечени чулни утисак тај мирис/смрад на који мисли, такође се користи конструкција *на* + акузатив, али је у овом случају глаголски предикат конституисан имперсонално. У облику акузатива се именује појава чији се карактеристични мирис/смрад говорнику чини да је осетио (уп. *Ту мирише на ђурђевак; Ту смрди на сумӣор*). Професоркино разматрање нам показује како човекова когниција користећи чуло мириса обрађује свет који нас окружује и колико последице ове обраде утичу на синтаксичко-морфолошка остварења језичког израза. Како је примећено у раду, оваква датост може се применити и у настави српског као страног, јер се у речнику обично наводи која значења има нека реч, али се не наводи увек која се падежна конструкција или реченични модел користи у том конкретном значењу. Овакав приступ олакшава нам бављење контрастивном анализом српског и других словенских, али и несловенских језика. Иако је Професоркин рад оформљен као прилично кратко излагање, он нас инспирише за даље проучавање глагола перцепције у словенским и несловенским језицима. Примера ради, у јапанском језику избор између глагола *kaoru/nioi* „мирисати/смрдети“ и предикатских конструкција *kaori ga suru / nioi ga suru* „осећати се мирис/смрад“ реализује се у зависности од тога како говорник обрађује информацију добијену чулом мириса: глагол *kaoru* се пре свега употребљава за означавање ситуације када је говорнику чулни утисак изузетно пријатан, односно када се говорнику чини да је добијени мирис ароматичан, док је глагол *nioi* намењен за различите ситуације у којима мирис може да буде за говорника пријатан, неутралан

или непријатан¹. Занимљиво је приметити да се, с једне стране, селекција једног од двају основних глагола олфакторне перцепције разликује у српском и јапанском, али да се, с друге стране, ту уочава и одређена паралела у српским и јапанским синтаксичким особинама: јапански маркирани глагол *kaori* не може се употребити са директним објектом, док немаркирани глагол *nioi* може да буде и непрелазни и прелазни. Навешћемо примере:

- (1) **Watashi=wa* *bara=o* *kaot-ta*
 ја=nom ружа=acc мирисати-pst
 „Ја сам ружу мирисао/мирисала“
- (2) *Watashi=wa* *bara=o* *nioi-ta*
 ја=nom ружа=acc мирисати-pst
 „Ја сам ружу мирисао/мирисала“ (примери аутора)

Предикатске конструкције *kaori ga suru* / *nioi ga suru* „осећати се мирис/смрад“ означавају ситуације у којима говорник није у стању или у могућности да мирише саме појаве које испуштају мирис/смрад². То се углавном испољава у следећим ситуацијама: (1) када неке појаве које саме нису миришљаве добијају неки мирис/смрад услед непосредног контакта са миришљавим појавама; (2) када говорник неочекивано осети специфични мирис/смрад нечега и саопштава се о каквој се врсти мириса/смрада ради; (3) када говорник није сигуран да ли је оно што осећа тај мирис/смрад на који мисли. Навешћемо примере:

¹ Потребно је приметити да се овај глагол графички разликује по два различита начина писања у зависности од тога о којем се утиску ради: када се пише као 匂 (,,мирисати“), говорник пре свега мисли на пријатан или неутралан мирис, а када се пише као 臭 (,,смрдети“), онда се ради искључиво о непријатном мирису или смраду. На овакву дистинкцију у писању утицао је кинески језик, одакле су Јапанци преузели ова два различита начина писања и у коме важи другачији од јапанског принцип разликовања ситуација олфакторне перцепције.

² Посебна предикатска конструкција ($Y=no$) $X = ga\ suru$ „осећа се X ($Y-a$)“ употребљава се за означавање перцептивне ситуације у којој говорник осети неки звук, мирис, укус, додир и предосећај, али је то неочекивано или говорник није сигуран да ли је његов утисак исправан, уп.:

- (i) *Haha=no* *koe=ga=sur-u*
 мајка=gen глас=nom=осећати.ce-prs
 „Чује се мајчин глас“
- (ii) *Ringo=no* *aji=ga=sur-u*
 јабука=gen укус=nom=осећати.ce-prs
 „Осећа се укус јабуке“ (примери аутора)

На месту X увек стоји именица која означава неки звук, мирис, укус, додир или предосећај.

(3)	<i>Heya-jū=ni</i>
соба-широм=loc
„Цела соба мирише на руже“	<i>bara=no</i>
ружа=gen	<i>nioi/kaori=ga=sur-u</i>
мирис=nom=оцећати.ce-prs
(4)	<i>Kono-kōsui=wa</i>
овај-парфем=nom
„Овај парфем мирише на руже“	<i>bara=no</i>
ружа=gen	<i>nioi/kaori=ga=sur-u</i>
мирис=nom=оцећати.ce-prs
(5)	<i>Koko=wa</i>
овде=nom
„Ту мирише на ђурђевак“ (примери аутора)	<i>suzuran=no</i>
ђурђевак=gen	<i>nioi/kaori=ga=sur-u</i>
мирис=nom=оцећати.ce-prs

У наведеним конструкцијама именица *nioi* „мирис/смрад“ употребљава се за означавање пријатног, неутралног или непријатног мириса, док именица *kaori* може да се употреби када говорник мисли да је стечени утисак крајње пријатан. Ту се опет виде неке сличности и разлике између српског и јапанског система глагола олфакторне перцепције: српски и јапански систем подударају се у томе што један од двају основних глагола функционише као немаркирани глагол који покрива шире контексте, док други, маркирани глагол означава само неку ограничену ситуацију – када је стечени мирис крајње непријатан или обрнуто. Притом, немаркирани глагол може да се понаша као непрелазни и прелазни глагол, док маркирани глагол не допушта прелазну употребу. Поред тога, и српски и јапански траже другачији синтаксички модел када говорник нема непосредан контакт са појавама које испуштају мирис/смрад. Када се ради о разликама између њих, у српском језику маркирани глагол *смрдећи* означава ситуацију са крајње непријатним мирисом, а немаркирани *мирисају* употребљава се за остале ситуације (изузев ситуација које означава глагол *њушију*), док у јапанском маркирани *kaori* описује ситуацију са крајње пријатним мирисом, а немаркирани *nioi* означава остале ситуације (изузев ситуације које означава глагол за активну олфакторну перцепцију *kagi* „њушити“). Професоркин рад, дакле, служи нам као одличан узор и олакшава нам да начинимо анализу на примеру других језика.

3. Научна достигнућа академика Милке Ивић неизмерно су драгоцене. Питања постављена и размотрена у њеним делима и дан-данас су врло актуелна и настављају да буду извор инспирације за нова лингвистичка истраживања. Имамо ту срећу што кроз читање њених дела можемо да се упознајемо са различитим аспектима лингвистичких проблема на примеру српског и других словенских језика. Оно што нам је показивала академик Милка Ивић у својим радовима и књигама служи као путоказ за примену савремених лингвистичких теорија у проучавању српског и словенских језика са синхронијског и дијахронијског становишта. Посебно би било

корисно да се за неке појаве у тим језицима које нису довољно истражене узме њена анализа као основ за контрастивна проучавања српског и неког другог – словенског или несловенског – језика.

Страним читаоцима су њена дела корисна не само у научном, односно лингвистичком смислу, већ и у практичном. У њима се налази велики број добрих писаних и разговорних примера на српском, који нам омогућују да више сазнамо о структури српског језика и његовом функционисању. Ваља истаћи да се њена објашњења различитих појава, у којима се увек води рачуна о практичној употреби језика, могу применити у настави српског језика као страног.

Нема сумње у то да су Професоркина дела велико наслеђе српске науке у целини. Захваљујући ономе што је она примећивала и описивала у својим радовима, можемо сада да пренесемо то знање младим читаоцима који су заинтересовани за српски језик, за славистику и за општу лингвистику. Верујем да ће се њена дела читати и да ће инспирисати многе који ће се бавити србистиком, славистиком и општом лингвистиком, попут нас некада и сада.

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић 1958а: Милка Ивић, Словенски императив уз негацију, *Радови Научној груштва НР БиХ* X, *Одељење историјско-филолошких наука* 4, 23–44.
- Ивић 1958б: Милка Ивић, Употреба вида у словенском императиву с негацијом, *Славјанска филологија: сборник*, Вып. II, 96–111.
- Ивић 1958в: Милка Ивић, Систем личних глаголских облика за обележавање времена у српскохрватском језику, *Годишњак Филозофској факултету у Новом Сагу* III, 139–152.
- Ивић 1963: Milka Ivić, Relationship of Gender and Number in Serbocroatian Substantives, *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics (The Hague)*, vol. VI, 51–57.
- Ивић 1966: Milka Ivić, Tipovi imeničkog roda u srpskohrvatskom književnom jeziku, *Зборник за филологију и лингвистику* IX, 41–47.
- Ивић 1968: Milka Ivić, Obeležavanje imeničkog roda u (standardnom) slovenačkom jeziku upoređeno s odgovarajućom srpskohrvatskom situacijom, *Зборник за филологију и лингвистику* XI, 49–55.
- Ивић 1970: Милка Ивић, О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици с везником „да“, *Зборник за филологију и лингвистику* XIII, св. 1, 43–54.
- Ивић 1974а: Milka Ivić, Problematika srpskohrvatskog infinitiva, *Зборник за филологију и лингвистику* XV, св. 2, 115–138.
- Ивић 1974б: Milka Ivić, *Gengogaku no nagare* (prevod: Hayata Teruhiro i Inone Fumio), Токуо: Misuzu Shobo.
- Ивић 1980: Милка Ивић, О значењу српскохрватског плусквамперфекта, *Зборник за филологију и лингвистику* XXIII, св. 1, 93–100.
- Ивић 1981: Милка Ивић, Српскохрватски глаголски облици за исказивање појава које постоје у садашњости, *Јужнословенски филолоџ* XXXVII, 13–24.
- Ивић 1982а: Милка Ивић, Македонски глаголски облици за овремењавање хабитуалне ситуације у поређењу са српскохрватским, *Македонски јазик* XXXII–XXXIII, 259–261.
- Ивић 1982б: Милка Ивић, О неким принципима глаголске префиксације у словенским језицима, *Јужнословенски филолоџ* XXXVIII, 51–61.
- Ивић 1983а: Milka Ivić, Izbrojivost onoga što imenica označava kao gramatički problem, *Lingvistički ogledi*, Beograd: Prosveta, 9–36.
- Ивић 1983б: Milka Ivić, Načini na koje slovenski glagol ovremenjuje ponavljaju radnju, *Lingvistički ogledi*, Beograd: Prosveta, 37–56.
- Ивић 1983в: Milka Ivić, O srpskohrvatskim gerundima, *Lingvistički ogledi*, Beograd: Prosveta, 155–176.
- Ивић 1990: Милка Ивић, О видском пару „судити / осудити“ и поводом њега, *Македонски јазик* XL–XLI, 197–200.

- Ивић 1995a: Milka Ivić, O rečima koje iskazuju ljudski stvor u najneodređenijem smislu, *O zelenom konju: novi lingvistički ogledi*, Beograd: Biblioteka XX vek, 105–122.
- Ивић 1995b: Milka Ivić, Neka zapažanja o broju i rodu, *O zelenom konju: novi lingvistički ogledi*, Beograd: Biblioteka XX vek, 128–156.
- Ивић 2002: Milka Ivić, O tzv. „vidskim parnjacima“ – iz novog ugla, *Red reči: lingvistički ogledi, četiri*, Beograd: Biblioteka XX vek, Čigoja štampa, Knjižara Krug, 62–67.
- Ивић 2007: Милка Ивић, Релевантна улога чула мириса егземплификована српским језичким фактима, *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* L, 297–301.
- Марковић 2011: Милена Марковић, Библиографија академика Милке Ивић, *Јужнословенски филолоџ* LXVII, 15–99.
- Пипер–Радовановић 2008: Predrag Piper, Milorad Radovanović (ur.), *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Радовановић 2008: Милорад Радовановић, Правци у лингвистици у тумачењу Милке Ивић, *Јужнословенски филолоџ* LXIV, 385–390.
- Танасић 2008: Sreto Tanasić, Sintaksa glagola. U: Predrag Piper, Milorad Radovanović (ur.), *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd: Biblioteka XX vek.

Канаме Н. Окано

ПРОБЛЕМАТИКА ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ И ГЛАГОЛОВ
В РАБОТАХ АКАДЕМИКА МИЛКИ ИВИЧ

Резюме

Данная работа посвящена краткому обзору некоторых работ академика Милки Ивич в честь 100-летия со дня её рождения. Как уже известно, академик Милка Ивич занималась обширными темами, охватывающими не только сербскохорватский/сербский, но и другие славянские и индоевропейские языки. Её главные научные достижения подробно рассмотрены в книге *Лингвистика Милки Ивич* (2008), но мы попытаемся указать на некоторые другие аспекты ее работ, касающихся имен существительных и глаголов, в частности, категорий числа, грамматического рода и глагольного вида. Особое внимание мы уделим следующим преимуществам: (1) работы академика Милки Ивич служат образцом для подражания при анализе того или иного явления в других славянских и неславянских языках; (2) ее работы можно применить в обучении сербскому языку как иностранному, так как они нам дают адекватные ответы на вопросы по сербской грамматике, которые часто возникают у иностранных учащихся при изучении сербского.

Ключевые слова: академик Милка Ивич, имя существительное, глагол, число, род, глагольный вид.

Александра М. Марковић*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)**

ГРАМАТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА АКАДЕМИКА МИЛКЕ ИВИЋ – ПРЕДЛОШКО-ПАДЕЖНИ СИСТЕМ И ОБАВЕЗНА ДЕТЕРМИНАЦИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду се указује на један аспект граматичких истраживања Милке Ивић, и то онај који се аутору овог рада чини окосницом интересовања овог великог познаваоца српског језика и опште лингвистике. Осврћемо се на истраживања предлошко-падежног система српског језика, на разматрање појаве обавезне детерминације, на теоријско-методолошки поступак примењиван у посматраним радовима. Као посебно важан посматра се и утицај поменутих истраживања на каснија истраживања у науци о српском језику.

Кључне речи: граматичка истраживања, падежни систем, предлози, обавезна детерминација, српски језик.

О значају истраживања Милке Ивић и ширини њених интересовања сведочи управо зборник са прилозима са скупа посвећеног академику Милки Ивић. Број тема којима се бавила заиста је импресиван. Пишући текст *Три деценије истраживања о језику и лингвистици*, о научном раду Милке Ивић, академик Предраг Пипер је приметио: „По širini predmeta tu su skoro sva poglavlja jedne moderne gramatike savremenog srpskohrvatskog jezika“ (Пипер 2008: 41).

Ми ћемо овом приликом настојати да допринесемо говорећи о оним темама којима се и сами бавимо. То ће бити следеће теме: начелна разматрања падежног система српско(хрватско)г језика; обавезна детерминација и одједи радова о обавезној детерминацији у светској и домаћој лингвистици; студије посвећене предлозима; теоријско-методолошки поступак који је Милка Ивић примењивала; истраживања падежне проблематике која су уследила после њених темељних радова на ту тему – монографска

* aleksandra.markovic@isj.sanu.ac.rs

** Овај рад финансирано је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-66/2024-03/200174 од 5. 2. 2024. године, склопљеном са Институтом за српски језик САНУ.

и граматичка литература. У закључку ћемо се осврнути на значај ауторских научних истраживања.¹

Иако се академик Милка Ивић интересовала за разне теме, њена главна интересовања била су везана за граматичку анализу, како је сама истакла у разговору с Милорадом Радовановићем (М. Ивић у Радовановић 2008: 17).

Начелна разматрања падежног система српског (српскохрватског) језика

Александар Белић је поставио темеље теоријског разматрања смисла деklinације у српској лингвистици. Његови погледи на синтагму, смисао падежних облика и падежног система утицали су у значајној мери на даља истраживања у науци о српском језику.

Као Белићев ученик, Милка Ивић је наставила да се бави падежном проблематиком. У ову тему ушла је на велика врата – кроз своју докторску дисертацију, студијом о српскохрватском инструменталу (Ивић 1954а). У *Уводу* одштампане верзије своје дисертације она сама указује на то како је Белић својом књигом *О језичкој њприроди и језичком развијку* утицао на формирање њеног погледа на приступ научним проблемима, али и конкретним питањима у вези с падежним системом (Ивић 1954а: 5). Студија о инструменталу најавила је озбиљног истраживача озбиљних тема. Иначе, овој се теми ауторка враћала у чак четрдесетак својих радова.²

Осврнућемо се на рад који сматрамо типичним за начин на који се Милка Ивић бавила тако сложеним проблемом какав је падежни систем. То је рад посвећен структури српскохрватског падежног система (Ивић 1961/2008). Дати систем ауторка посматра, с једне стране, кроз призму семантичких обележја која за руски падежни систем постулира Роман Јакобсон (он говори о подели падежа на централне и маргиналне, као и на оне који имају обележја управљености односно обухватности) (Ивић 1961/2008: 262–263), а с друге, кроз призму Куриловичеве поделе падежа на граматичке и конкретне (Ивић 1961/2008: 261–262).

У складу с Јакобсоновим постулирањем семантичких обележја за сваки падежни облик, њиховим бројем и типом, Милка Ивић посматра српски падежни систем преурежен обележјима маргиналности, управљености и

¹ Неке од ставова који су изложени у овом раду помињемо у својој докторској дисертацији (Марковић 2016).

² Овај податак преузели смо од Иване Антонић (2008: 145).

обухватности. Осим номинатива, као неутралног члана система, сви други падежи имају по једно обележје (генитив обухватност, акузатив управљеност, инструментал маргиналност), односно по два (датив и локатив – маргиналност и обухватност). Класификацију падежа на опозиционе, бинарне парове комбинује с класификацијом заснованом на типу падежне форме (као слободне, оне с предлогом, односно с обавезном одредбом) и добија сложену слику падежног система српског језика, помоћу које математички прецизно објашњава употребу сваког падежа.

Тако објашњава одавно познате чињенице: да је номинатив једини падеж који се увек јавља у слободној форми, и то због тога што је неутралан, без специфичних обележја; да је локатив једини падеж који се у слободној форми никада не може јавити – и то зато што носи два специфична обележја, од којих ниједно није управљеност (обележја маргиналности и обухватности) (Ивић 1961/2008: 265). С предлогом се јављају оне падежне форме које се од осталих разликују бар једним специфичним обележјем – због чега се номинатив, као неутралан, никада не употребљава с предлогом (Ивић 1961/2008: 266).

Милка Ивић изводи следеће теоријске закључке: све три облике могућности доступне су само падежима с једним обележјем – број могућих обличких решења обрнуто је пропорционалан броју семантичких обележја; у крајњем закључку ауторка указује на развојну тенденцију – да се на једну обличку могућност, осим номинатива и локатива, сведе и датив, који има два семантичка обележја. Специфичност српског падежног система лежи у томе што се дативом у српском језику исказују и објекатска значења – значење индиректног објекта – чиме се оправданост Јакобсонове поделе на централне и маргиналне падеже (датив је, по Јакобсоновом мишљењу, маргинални), као и Куриловичеве на граматичке и конкретне (датив, по његовом мишљењу, не спада у граматичке падеже), у српском доводи у питање (Ивић 1961/2008: 265).

Уважавајући специфичности српског језика, Милка Ивић закључује да су централни падежи номинатив, акузатив и генитив, јер њима могу да се исказу централна синтаксичка значења – субјекта и директног објекта, док су маргинални они падежи којима се та значења не могу изразити – инструментал, датив и локатив.

У вези с појавним обликом падежа поменућемо и оно што Милка Ивић назива хијерархијским разликама у синтаксичким функцијама граматичких категорија, које се огледају у типовима синтаксичких спојева у којима се те категорије јављају (Ивић 1961: 186). Падежни облици којима се означавају основне синтаксичке функције (субјекат, директни и индиректни објекат), односно, ако се говори о семантичком плану реченице,

учесници у ситуацији,³ увек су слободни (номинатив субјекта, генитив, датив и акузатив објекта, као и инструментал оруђа), док се с помоћним морфолошким елементима (предлогом или обавезним одредбама) јављају падежни облици са одредбеном функцијом (исп. Ивић 1958: 219; 1961/2008: 265; 1964: 479). Формама са обавезном одредбом обележавају се односи придевског или прилошког карактера (квалитативни, временски, количински) (Ивић 1959: 158).

Обавезна детерминација

Још у својој дисертацији, разматрајући једну подврсту псеудосоцијатива – инструментал карактеристичне појединости – Милка Ивић је почела да размишља о обавезној одредби која прати овај тип. У примеру *Корачаше њоред ње с уздићнућом ѿлавом*, у ком се именицом у инструменталу означава саставни део управног појма, одредба је обавезна, јер „би било беспреметно откривати као непознате његове саставне делове ако не би имало да се о њима каже нешто ново“ (Ивић 1954а: 202). Једино када су ти саставни делови такве природе да је само њихово постојање необавезно (*брага, ћела, ѿрда*), одредба није неопходна. Осим тога, Милка Ивић увиђа и постојање имплицитне одредбе у примерима типа: *Ено оної с носом*, кад се подразумева да је реч о носу „нарочитих размера, и тиме ближе одређује личност о којој је реч“ (Ивић 1954а: 202).

Ауторка је формулисала правило универзалног карактера: ако је једна именица у функцији квалификативне одредбе неке друге именице, и ако је њом означен неки карактеристичан интегрални део тела, уз ту се именицу мора употребити одредба (Ивић 1970: 831).

На појам обавезне детерминације Милка Ивић је скренула пажњу не само домаће и словенске већ и светске лингвистичке јавности у низу својих радова (Ивић 1958; 1959; 1961; 1962; 1964; 1970). То је утицало на ревизију дотадашњих знања о употреби падежних облика. Наиме, појава обавезне детерминације била је важна за прецизнију егземплификацију употребе словенских слободних падежа; иако невезани предлозима, неки падежни облици ипак нису слободни, већ су везани за присуство обавезног детерминатора (Ивић 1964: 477). Дакле, словенски падежи појављују се у три морфолошка лика: у слободном, везаном за присуство предлога и оном везаном за присуство детерминатора. Слободне падежне форме

³ То су агенс, објекат, односно пацијенс, као и оруђе којим се радња изводи, као секундарни агенс.

супротстављене су везаним формама оба типа јер се никада не односе према некој речи као одредбе придевског или прилошког типа. Што се тиче разлике између облика везаних предлогом у односу на облике везане обавезном одредбом, ове прве могу да се јаве као одредбе придевског/прилошког типа, али не морају (*врайиће се у уйџорак*, али *чуо је од брайи*); ове последње се увек реализују као такве (*човек ѿамне ѿуџи*; *средуо је ѿо ѿреџходној дана*) (Ивић 1964/2008: 253).

С обавезном одредбом јављају се квалитативни генитив и инструментал, адноминални или адвербални (*девојка црних очију*; *ѿоворио је ѿихим ѿласом*). Обавезна одредба јавља се и у спојевима с посесивним генитивом: *ѿѿац ове девојке*; уколико одредбе нема, мора се употребити посесивни придев (*девојчин ѿѿац*). Детерминатор је неиспустив и у временском генитиву (*врайио се ѿрошлѿ ѿеѿка*; **врайио се ѿеѿка*) и акузативу (*ѿѿо вече ѿа је долела ѿлава*), као и у акузативу мере (*сѿавао је цео дан*) (Ивић 1964/2008: 248–249).

Одједи радова о обавезној детерминацији у светској и домаћој лингвистици

У свом чувеном раду *The Case for Case* на појам обавезног детерминатора, који је увела Милка Ивић, осврнуо се Чарлс Филмор (Филмор 1968/2003: 91–92). Он посматра њен пример *devojka crnih očiju* (*the girl with black eyes*) и изражава чуђење што се појам неиспустивости везује за придев, а заправо је реч о именицама које означавају неотуђиве посесуме. С примерима које смо поменули он пореди примере из енглеског језика: *I have a missing tooth. I have a tooth*, напомињући да се испуштањем придева не добија неграматична реченица.⁴ Верујемо да је неразумевање онога на шта пажњу скреће Милка Ивић заправо последица неразумевања семантичко-синтаксичких специфичности српског, или шире, словенских језика, о чему је ауторка говорила у уводу своје дисертације.⁵

Замерку Милки Ивић је упутио и Милорад Радовановић, који је даље теоријски разрађивао појаву обавезне детерминације. Он истиче да Милка

⁴ “What is misleading about her discussion, it seems to me, is the decision to associate with the adjective ‘the category of nonomissibility’” (Филмор 1968/2003: 91).

⁵ „Словенским су се питањима уопште, а посебно питањима падежа, бавили највише западни научници који нису познавали ни словенски материјал добро, нити су имали језичко осећање као главну контролу у анализи, што је довело до погрешних тврђења и нетачно разграничених типова“ (Ивић 1954а: 6).

Ивић не предвиђа могућност да обавезна одредба буде неексплицитрана, када се њено присуство имплицитно подразумева у дубинској структури језика (Радовановић 1990: 90). Нама се, међутим, чини да Милка Ивић, иако не говори експлицитно о имплицитном детерминатору у категорији квалитативног инструментала (*[Ено ја онај] човек с нојом (дрвеном); сѿаси-ѿа девојка – девојка с лејим сѿасом* (Ивић 1970/2008: 257)), детерминатор свакако уочава: „Обавезни детерминатор је, у ствари, доследно неиспустива граматичка јединица само на тзв. 'дубљем' (тј. апстрактнијем) нивоу језика; на нивоу непосредне језичке материјализације захтев за доследношћу у овом погледу не поставља се тако строго“ (Ивић 1970/2008: 257).

Милорад Радовановић је изнео још једну, по нашем мишљењу оправдану, замерку радовима Милке Ивић посвећеним обавезним детерминаторима, наиме то што ауторка пропушта да нагласи и „*могућност постојања двоstrуко vezane падежне конструкције*“ (Радовановић 1990: 84), дакле оне која је везана и предлогом и обавезним детерминатором, иако такве примере често сама наводи у материјалу који испитује, нпр.: *човек с гујом косом*.

Студије посвећене предлозима

Александар Белић је, као ментор, Милки Ивић предложио да јој тема доктората буду падежи с предлозима, праћење њиховог развојног пута у српском језику и поуздан опис. Она је заиста и пријавила предложену тему, али је, кришом од ментора, ипак радила оно што је наумила (а то су значења инструментала у српскохрватском језику). Иако се у самој дисертацији није бавила предлозима (осим конструкцијом предлога *с* са инструменталом), она се лингвистици одужила с неколико важних радова о предлозима (поменућемо само неке): „О предлогу *ѿо* у српскохрватском језику“ (Ивић 1951–1952); „Узрочне конструкције с предлозима *збој, од, из* у савременом књижевном језику“ (Ивић 1954б); „Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику“ (Ивић 1957–1958).⁶

⁶ Не можемо а да не поменемо и њен приказ књиге данског лингвисте Вига Брондала посвећене теоријском разматрању предлога (Viggo Brøndal, *Théorie des prépositions: introduction a une sémantique rationnelle*). Иако у то време млад научник, имала је довољно знања и самоуверености да изнесе прави критички приказ дела једног научника реномираног у свету. Она га најпре смешта у теоријски оквир у коме је научно стасавао и тим оквиром објашњава његов приступ материји (логичко-филозофски), с којим се у крајњој линији не слаже, али из ког успева да извуче

Као што је падежни систем посматрала у целини и појединачно, тако је и предлошки систем посматрала из оба угла. У раду посвећеном систему предлошких конструкција, ауторка падеже дели на две групе, у зависности од природе односа који се њима означавају (Ивић 1957–1958: 142). Она сматра да је различито спецификовање тих односа и у основи семантичких типова појединих предлошко-падежних конструкција. Реч је, наиме, о различитом спецификовању „основне претставе о ’контакту’ односно ’конекцији’“ (Ивић 1957–1958: 143). Падежи контакта су акузатив, датив и локатив; њима се „конкретизује природа контакта који радња, реализујући се, успоставља са појмом обележеним падежном формом“ (Ивић 1957–1958: 143), док су падежи конекције генитив и инструментал: „Њихова је употреба условљена основном претставом о повезивању двеју иначе поседних појава по неком специфичном односу“ (Ивић 1957–1958: 143). Чињеницом да су генитив и инструментал падежи конекције М. Ивић објашњава делимично поклапање њихових семантичких поља (Ивић 1957–1958: 150).

Теоријско-методолошки поступак Милке Ивић

Милка Ивић је научно стасавала у време када је структурализам био доминантан теоријски правац у лингвистици. Међутим, она је према структурализму, као и према другим теоријским правцима с којима се сретала, заузимала критичан став. Што се тиче истраживања падежних значења и падежног система, критиковала је настојање структуралиста (пре свега Хјелмслева и Јакобсона, затим и њихових следбеника) да издвоје једно, основно значење за сваки падеж (она је радије говорила о семантичком пољу одређеног падежа, с једним или више жижних значења); затим, то што су падежне категорије посматрали искључиво из синхронијске перспективе, због чега, по њеном мишљењу, нису успевали да одговоре на нека важна питања, као и на питање падежне хомонимије код номинатива у субјекатској и предикативној функцији; заступала је став да су падежи идиосинхроничне категорије, због чега није могуће утврдити један општи падежни систем који би имао универзалну вредност за све језике; инсистирала је, као и Белић, на посматрању падежа у синтагми, заједно с управном речју, а не изоловано; критиковала је посматрање падежа као морфолошке, а не синтаксичке категорије (Ивић 1953–1954а; посебно у вези с наведеним в. стр. 196–204).

оно што сматра корисном тековином за лингвистику (проналажење заједничких коефицијената и опозиционалних количина) (Ивић 1953–1954б: 429).

У сличном духу, критиковала је и младограматичаре и њихово по-сматрање значења инструментала у индоевропском, у ком се полазило од става да је основно значење овог падежа социјатив (Ивић 1954а: 5). Била је одлучна у томе да о значењима инструментала и томе које је основно закључак донесе не на основу мишљења лингвистичких ауторитета, већ на основу ауторитета језичког материјала. Осим тога, била је свесна и тога да језички стручњаци који су се бавили инструменталом пре ње ипак нису били довољно упознати са словенским језицима (в. с тим у вези фусноту бр. 5).

Заснованост језичке анализе на грађи у духу је модерне лингвистике – знамо да је данас корпус неизоставни део сваког озбиљног језичког истраживања. Управо заснованост истраживања на грађи јесте методолошки кредо Милке Ивић – она каже да је метод њеног рада „заснован на схватању да теоријски закључци морају да проистекну из самог материјала“ (Ивић 1954а: 4); да је њен рад „лишен сваке априористичке теорије која би наметала свој искључиви угао гледања, а не онај који прописује сам материјал“ (Ивић 1954а: 5).

У раду насловљеном *О изразу ѿврг*, из 2008. године, ауторка консултује електронски корпус српског језика Душка Витаса (Ивић 2008: 101) (та чињеница можда и не би била по себи занимљива да јој у том тренутку није било 85 година).

Осим тога, оно што је у научном поступку Милке Ивић такође блиско савременим когнитивнолингвистичким истраживањима јесте и настојање да се језичке појаве не само опишу већ и да се разумеју и објасне. Она каже: „Ја редовно, у susretu са jezičkom činjenicom nabasam на poneko uzбудljivo 'zašto?' које me svу obuzme, па me vodi, носи i goni – не да mi mira sve dok се ја, osvajajući i slažući delić по delić saznanja, не испем dovoljno visoko да преда mnom pukне ceo vidik odговора. Tera me ... nešto да neprestано zavirujem у srž ствари. Pravila jezика леже pohranjena у mraku podsvesti, а ја се trudим да ih izгоним из те tame на videlo svesti“ (Ивић у Радовановић 2008: 19).

Уз то, и њен начин гледања на семантичку структуру падежа близак је когнитивнолингвистичком поимању граматичких и семантичких категорија – она истиче да око једног жижног значења конвергирају остала, као и да жижних значења за један падеж може бити више. Везу осталих значења са жижним Милка Ивић коментарише овако: „У семантичком пољу падежа протеже се збир значења од којих су нека релевантна за одређивање основне семантичке вредности падежа, нека не“ (Ивић 1953–1954а: 196). Падежи имају ужа или шира семантичка поља, а та семантичка поља имају покретљиве границе: „Поље једног падежа често задире у поље другог, што омогућује синкретизме“ (Ивић 1953–1954а: 196).

Преведено на језик когнитивне лингвистике, падежна категорија схвата се као категорија организована на принципу прототипа: жижно значење (прототипично) повезано је са осталим значењима већом или мањом сличношћу (или чак и одсуством сличности). Семантичко поље чини мрежа повезаних значења, а границе семантичких поља појединих падежа нису чврсте – прелази из поља у поље континуалне су природе.

Каснија истраживања падежне проблематике – монографска и граматичка литература

Милка Ивић је својом студијом о српскохрватском инструменталу (Ивић 1954а) покренула низ истраживања српског падежног система. На овом месту осврнућемо се на истраживања у србистици која су усмерена на стандардни језик.⁷ Падежи су испитивани у оквиру докторских дисертација, из којих су касније произашле монографије. Акузативом без предлога бавила се Даринка Гортан-Премк (1971). О локативу је писала Татјана Батистић (1972), Љубо Милинковић бавио се конфронтативним истраживањем датива у руском и српскохрватском језику (1988), а пољски лингвиста Казимјеж Фелешко писао је о српскохрватском генитиву (1995).⁸

Новијег датума је студија Наде Арсенијевић о акузативу с предлозима (2003а и 2003б). Балша Стипчевић се бавио дативним рекцијским конструкцијама с непрелазним глаголима у савременом српском језику (2014). У радовима Јелене Редли (2015) и Александре Марковић (2016) испитивани су падежи и предлошко-падежне конструкције с квалитативним значењем у српском језику.

Теоријско-методолошки приступи примењени у поменутих монографијама и истраживањима се разликују – приступ Милке Ивић назваћемо модификованим структуралистичким приступом; Казимјеж Фелешко и

⁷ Постоји низ монографских студија посвећених синтакси у дијалектима (поменимо неке: Станић 1977; Симић 1980; Милорадовић 2003), чији су се аутори у неким сегментима ослањали на истраживања Милке Ивић, као и на њене квестинаре (поменимо онај посвећен синтакси, Ивић 1963). Осим тога, истраживање српскохрватског инструментала имало је одјека и у славистици – овај рад је добио заслужену пажњу у монографији групе аутора посвећеној инструменталу у словенским језицима (Бернштејн 1958).

⁸ Студија Казимјежа Фелешка о генитиву (иначе његова докторска дисертација) била је првобитно објављена на пољском 1970. године; српско издање је објављено тек 1995. године (у преводу Гордане Јовановић).

Татјана Батистић применили су генеративистички приступ, док се Нада Арсенијевић у истраживању ослања на радове Милке Ивић и постулате структуралистичког изучавања падежа, као и на теорију семантичких локализација Предрага Пипера (Арсенијевић 2003а: 133). Приступ Балше Стипчевића заснован је на интегралном функционалном моделу синтаксичког описа Љубомира Поповића; ми смо у свом раду применили комбиновани приступ – когнитивносемантички и комуникативно-граматички приступ Љубомира Поповића (Марковић 2016).

Синџакса савременој српској језика групе аутора (Пипер и др. 2005) писана је у редакцији академика Милке Ивић, али је, како је она у уводу нагласила, сваки од аутора износио лично виђење онога о чему је писао. Део посвећен синтакси и семантици падежа писала је Ивана Антонић (2005: 119–300) (ауторка се овом темом бавила у више својих радова). Свој приступ Ивана Антонић одређује као интегрални семантичко-синтаксички приступ, и објашњава га, слично Нади Арсенијевић, као теоријски структуралистички приступ падежној проблематици Милке Ивић, надограђен теоријом семантичких локализација Предрага Пипера и антропоцентричном теоријом језика Зузане Тополињске, као и неким когнитивистичким концепцијама (Антонић 2005а: 344; 2007: 349).

У кратким цртама ћемо упоредити класификацију значења инструментала која је у својој дисертацији издвојила Милка Ивић с оном која је примењена у *Синџакси* групе аутора. Милка Ивић је као примарни принцип узела семантички, издвојивши десет категорија (инструментал оруђа, агенса пасивних конструкција, узрока, носиоца стања, места, времена, предикативни инструментал, социјатив и псеудосоцијатив). Синтаксички критеријум није надређен семантичком. Иако издваја категорију предикативног инструментала (будући да је под тим термином одавно била позната у науци) и иако говори о инструменталу агенса пасивних конструкција, она ове категорије не сврстава у предикатски односно субјекатски. Семантички критеријум остаје примарни и доследно се спроводи у класификацији.

Говорећи о семантичким типовима квалификативног генитива, Ивана Антонић као основни семантички тип ове категорије издваја квалификативни генитив у адноминалној и адвербалној позицији (*човек седе брале; седела је њрекршићених руку*) (2005: 159). Међутим, генитив у предикативној функцији (*Марко је увек доброј расјоложења; Видим данас сје лоше воље; Јован је средњих јодина*) сврстава само по функционалном критеријуму у предикатски, а семантички критеријум занемарује (Антонић 2005: 131), иако је и овде посреди квалитативни генитив.

Закључак

Милка Ивић је била велико име не само српске већ и светске лингвистике. Бавила се кључним језичким темама везаним за готово све језичке нивое: категоријама рода и броја, разним врстама речи, синтаксом и семантиком падежа, простом и сложеном реченицом, семантиком, прагматиком. У духу ренесансних научника, као и њен ментор Александар Белић, суверено се кретала у сваком.

У српска језичка истраживања уносила је дух иновације: српске језичке датости, како је волела да каже, проучавала је примењујући најсавременија теоријско-методолошка достигнућа. Имала је визију у ком смеру треба да се крећу даља истраживања – пишући о некој теми, коју би исцрпно обрадила, имала је обичај да укаже на оно што је још потребно урадити на том пољу у каснијим истраживањима. Ширином и дубином свог научног захвата задужила је науку о језику, нарочито српску.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонић 2005: Ивана Антонић, Синтакса и семантика падежа. У: Пипер и др. 2005, 119–300.
- Антонић 2005а: Ивана Антонић, Синтакса и семантика падежа у новој *Синтакси савременога српског језика* – основно образложење теоријско-методолошког приступа, *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XLVIII/1–2, 343–346.
- Антонић 2007: Ивана Антонић, Синтакса и семантика падежа у новој *Синтакси савременога српског језика*, *Зборник Мајице српске за славистику* 71–72, 343–356.
- Антонић 2008: Ivana Antonić, Sintaksa padeža. У: Пипер–Радовановић 2008, 145–181.
- Арсенијевић 2003а: Нада Арсенијевић, Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I), *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XLVI/1, 107–263.
- Арсенијевић 2003б: Нада Арсенијевић, Акузатив с предлогом у савременом српском језику (II), *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XLVI/2, 53–216.
- Батистић 1972: Tatjana Batistić, *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*, Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik (Biblioteka Južnoslovenskog filologa, n. s., knj. 3).
- Бернштейн и др. 1958: С. Б. Бернштейн (ред.), *Творительный падеж в славянских языках*, Москва: Издательство Академии наук СССР.
- Гортан Премк 1971: Даринка Гортан-Премк, *Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*, Београд: Институт за српскохрватски језик (Библиотека Јужнословенског филолога, н. с., књ. 2).
- Ивић 1951–1952: Милка Ивић, О предлогу *по* у српскохрватском језику, *Јужнословенски филолог* XIX/1–4, 173–212.
- Ивић 1953–1954а: Милка Ивић, О проблему падежне системе у вези са савременим схватањима у лингвистичкој науци, *Јужнословенски филолог* XX, 191–211.
- Ивић 1953–1954б: Милка Ивић, Viggo Brøndal, *Theorie des prepositions, introduction a une semantique rationelle, traduction française par Pierre Neart*, Copenhagen 1950, Ejnar Munksgaard, str. I–XXII + 1–143, *Јужнословенски филолог* XX, 423–429.
- Ивић 1954а: Милка Ивић, *Значења српскохрватског инструменвала и њихов развој (синтаксичко-семантичка студија)*, Београд: Српска академија наука (Поседна издања, књ. ССXXVII, Институт за српски језик, књ. 2).
- Ивић 1954б: Милка Ивић, Узрочне конструкције с предлозима *због*, *од*, *из* у савременом књижевном језику, *Наш језик* V/5–6, н. с., 186–194.
- Ивић 1957–1958: Милка Ивић, Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику, *Јужнословенски филолог* XXII, 141–166.

- Ивић 1958: Milka Ivić, The relationship between bound and free form in the serbo-croate cases, *Cercetări de Lingvistică* [Mélanges linguistiques offerts à Emil Petrovici par ses amis étrangers à l'occasion de son soixantième anniversaire], Anul III, 217–226.
- Ивић 1959: Милка Ивић, Српскохрватски падежни облици обавезно праћени одредбом као помоћним морфолошким знаком, *Годишњак Филозофској факултету у Новом Сагу* IV, 151–163.
- Ивић 1961: Милка Ивић, О појавама синтаксичке обавезности, *Годишњак Филозофској факултету у Новом Сагу* VI, 180–190.
- Ивић 1961/2008: Milka Ivić, O strukturi srpskohrvatskog padežnog sistema. У: Ивић³2008, 261–269.
- Ивић 1962: Milka Ivić, The Grammatical Category of Non-omissible Determiners, *Lingua*, vol. 11, 199–204.
- Ивић 1963: Милка Ивић, Репертоар синтаксичке проблематике у српскохрватским дијалектима, *Зборник за филологију и лингвистику* VI, 13–30.
- Ивић 1964: Milka Ivić, Non-omissible determiners in Slavic languages. У: *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists*, ed. by Horace G. Lunt. The Hague: Mouton, 476–479.
- Ивић 1964/2008: Milka Ivić, O slovenskim obaveznim determinatorima. У: Ивић³2008, 245–253.
- Ивић 1970: Milka Ivić, Les causes sémantiques du phénomène syntaxique nommé 'déterminant obligatoire'. У: *Actes du Xe congrès international des linguistes*, Bucarest: Éditions de l'académie de la République socialiste de Roumanie, 831–834.
- Ивић 1970/2008: Milka Ivić, O semantičkim okolnostima od kojih zavisi obavezna determinacija kvalifikativnog tipa. У: Ивић³2008, 254–260.
- Ивић³2008: Milka Ivić, *Lingvistički ogledi*, Beograd: XX vek.
- Марковић 2016: Александра Марковић, *Падежи и предлошко-падежне конструкције са квалификативним значењем у савременом српском књижевном језику (семантичко-синтаксичка анализа)*, Необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Милинковић 1988: Љубо Милинковић, *Датив у савременом руском и српскохрватском језику (конфронтивна анализа)*, Београд: Научна књига.
- Милорадовић 2003: Софија Милорадовић, *Упоредба падежних облика у говору Параћинској Поморавља: балканистички и етномиграциони аспекти*, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Пипер и др. 2005: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременог српског језика. Просте реченице* (ред. М. Ивић), Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска.
- Пипер 2008: Predrag Piper, Tri decenije istraživanja o jeziku i lingvistici. У: Пипер-Радовановић 2008, 29–42.
- Пипер-Радовановић 2008: Predrag Piper, Milorad Radovanović (ur.), *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd: XX vek.

- Радовановић 1990: Milorad Radovanović, *Spisi iz sintakse i semantike*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Novi Sad: Dobra vest.
- Радовановић 2008: Milorad Radovanović, Tri pitanja Milki Ivić. У: Пипер–Радовановић 2008, 5–19.
- Редли 2015: Јелена Редли, *Падежи квалитативног значења у стандардном српском језику*, Необјављена докторска дисертација, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Симић 1980: Радоје Симић, *Синтакса левачког јовора I. Упоредба падежних облика*, *Српски дијалектолошки зборник XXVI*, Београд, 1–146.
- Станић 1977: Милија Станић, *Ускочки јовор II*, *Српски дијалектолошки зборник XXII*, Београд, 1–157.
- Стипчевић 2014: Балша Стипчевић, *Дативне рекурзивне конструкције с неурелативним глаголима у савременом српском језику*, Необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Фелешко 1995: Казимјеж Фелешко, *Значење и синтакса српскохрватског јенитива*, Београд: Орфелин, Вукова задужбина – Нови Сад: Матица српска [с пољског превела Гордана Јовановић].
- Филмор 1968/2003: Charles Fillmore, The Case for Case. У: *Form and Meaning in Language*, Vol. 1, Papers on Semantic Roles, Chicago: The University of Chicago Press.

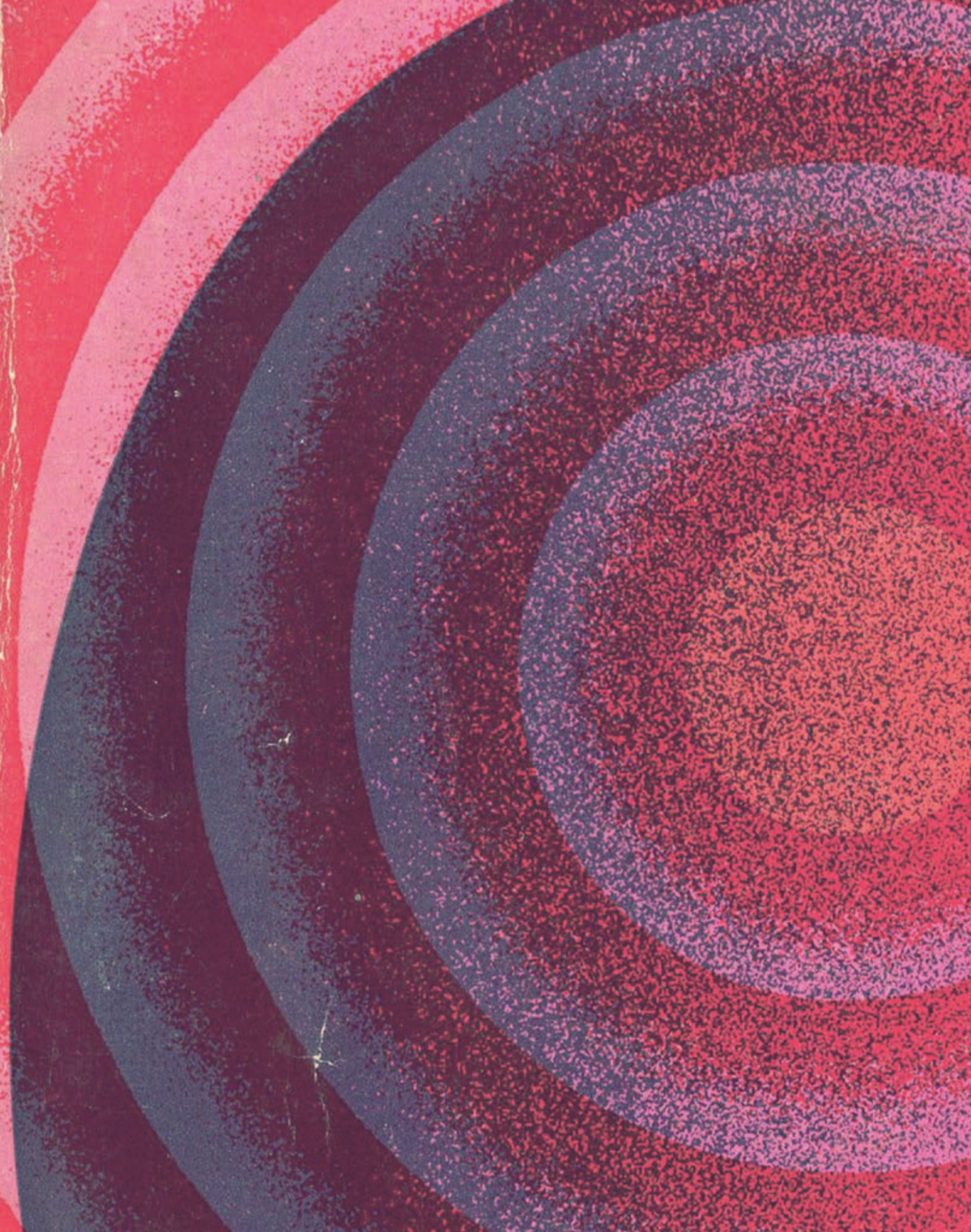
Aleksandra M. Marković

MILKA IVIĆ'S GRAMMAR RESEARCH – PREPOSITIONAL
CASE SYSTEM AND NON-OMISSIBLE DETERMINERS
IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

This paper presents one aspect of Milka Ivić's grammar research, namely, the one that the author considers to have been an essential point of interest for the renowned expert in the Serbian language and general linguistics. This is the research on the Serbian prepositional case system and the phenomenon of non-omissible determiners; what is also considered is the theoretical and methodological approach applied in the examined papers. The impact of these investigations on more recent research in the Serbian studies is singled out as particularly important.

Keywords: grammar research, prepositional case system, non-omissible determiners, Serbian language.

ПРИЛОЗИ

СПИСАК ПРИЛОГА И ЊИХОВИ ИЗВОРИ

Прилог 1

Молба Милке Ивић председнику Српске академије наука за рад на докторској дисертацији, 5. април 1950. г. Сачувано у Архиву САНУ, у фонду Александра Белића III-1650-A-002. Прекуцао Мотоки Нوماћи (Сапоро).

Прилог 2

Писмо Милке Ивић госпођи Јакобсон, 14. новембар 1955. г. Сачувано у Библиотеци Масачусетског института за технологију (МИТ), под „Roman Jakobson papers“ (МС 72, Вох 42, Folder 31). Прекуцао Миљивој Алановић (Нови Сад).

Прилог 3

Писмо Милке Ивић Александру Белићу, 8. мај 1954. г. Сачувано у Архиву САНУ, у фонду Александра Белића IV-662-671. Прекуцао Далибор Кличковић (Београд).

Прилог 4

Писмо Павла Ивића Кенету Нејлору, 29. новембар 1964. г. Сачувано у Архиву Универзитета у Охају, у фонду Кенета Нејлора UA.2000.011.003 RG 40.202.

Прилог 5

Писмо Милке и Павла Ивића Роману Јакобсону, 13. фебруар 1956. г. Сачувано у Библиотеци Масачусетског института за технологију (МИТ), под „Roman Jakobson papers“ (МС 72, Вох 42, Folder 31).

Прилог 6

Писмо Милке Ивић Роману Јакобсону, 18. фебруар 1961. г. Сачувано у Библиотеци Масачусетског института за технологију (МИТ), под „Roman Jakobson papers“ (МС 72, Вох 42, Folder 31). Прекуцао Мотоки Нوماћи (Сапоро).

Прилог 7

Кратка биографија асистента Милке Ивић. Сачувано у Архиву САНУ, у фонду Александра Белића III-1650. Прекуцао Мотоки Нوماћи (Сапоро).

Прилог 8

Писмо Павла Ивића Александру Белићу, 19. април 1954. г. Сачувано у Архиву САНУ, у фонду Александра Белића IV-672-682-014. Прекуцао Далибор Кличковић (Београд).

Прилог 9

Писмо Александра Белића Роману Јакобсону, 18. април 1950. г. Сачувано у Архиву САНУ, у фонду Александра Белића IV-788-002.

Прилог 10

Распоред предавања Павла Ивића и Милке Ивић на Универзитету у Токију. Сачувано у личној архиви проф. Фумиоа Иноуеа. Репродуковао Кента Хајаши.

Прилог 11

Насловна страница часописа *Коттода но ућу* (број 11, 1968) посвећеног Ивићима. Под насловом часописа читамо: *Ивићи кјдђу фусаи раинићи кинен шокушӯ* (Специјалан број посвећен јосеји брачној пара Ивић Јајану).

Прилог 12

Писмо А. Гундорова Александру Белићу у вези с преводом на руски његове књиге *О језичкој природи и језичком развијку*, 24. децембар 1947. г. Сачувано у Архиву САНУ, у фонду Александра Белића IV-2296.

Прилог 13

Писмо Романа Јакобсона Александру Белићу, 1. април 1950. г. Сачувано у Архиву САНУ, у фонду Александра Белића IV-788-001.

Прилог 14

Распоред предавања на вратима кабинета проф. Милке Ивић на Универзитету у Калифорнији, Лос Анђелес.

Прилог 1

Молба Милке Ивић председнику Српске академије наука за рад на докторској дисертацији

Претседнику Српске академије наука

Молим да ми се одобри рад на докторској дисертацији са темом из области проучавања српскохрватског језика: „Значења падежа у српском језику до краја XV века“.

Рад сам отпочела под руководством Управника Института за српски језик.

Смрт фашизму – слобода народу!

Београд
5 април 1950

Милка Ивић асистент
Института за српски језик

16-8 1650-8

Претседнику Српске академије наука,

Молим да ми се одобри рад на докторској дисертацији са темом по области Броугалова српскохрватског језика: "Значење старина у српском језику до краја XV века."

Рад сам отпочео под руководством
Учедовића Института за српски језик.

Скрито француску - слобода народу!

Београд
5 април 1950

Мирса Убит асистент
Института за српски језик

Прилог 2

Писмо Милке Ивић госпођи Јакобсон

14. 11. 1955.

Chère Madame Jakobson,

Etant encore sous une vive impression de l'aimable intérêt que Vous et Monsieur Jakobson avez montré pour mes ouvrages, j'ose aujourd'hui Vous déranger avec une prière. A vrai dire, c'est directement à Monsieur Jakobson que je devrais m'adresser cette fois-ci. Mais, ne pouvant pas résister au vif désir de profiter de l'occasion pour Vous écrire aussi personnellement quelques lignes, je me suis décidée de le faire, même avec le risque de Vous causer quelques ennuis en Vous confiant le rôle d'intermédiaire.

Je voudrais, d'abord, Vous dire que je me souviens toujours avec le même plaisir de notre intéressante conversation. Je n'oublie pas et j'apprécie les diverses suggestions que Vous m'avez données lors de cette entrevue qui, je l'espère bien, ne serait pas la dernière. Soyez sûre que je suis avec ferveur parmi ceux souhaiteront de Vous revoir ici bientôt.

Monsieur Jakobson a eu la grande bonté de m'encourager à m'adresser à lui des qu'il me faudrait quelques aides. Il me semble que le moment de profiter de cette généreuse invitation est venu. Vous savez, de même que Monsieur Jakobson, que je tiens les cours de la langue littéraire moderne. Je prends soin, tant que je peux, d'expliquer aux étudiants les phénomènes ou les principes de la linguistique moderne. Le manque de grammaires descriptives du serbocroate rend ma tâche très lourde. Je suis venue à l'idée d'écrire, en collaboration avec mon mari, une grammaire structurelle du serbocroate littéraire moderne qui, en question de méthode, se fonderait en général sur les apports théoriques de Monsieur Jakobson. Je ne sais pas s'il y aurait une chance réelle qu'on s'intéresse pour cela ici et qu'on le fasse imprimer (le structuralisme n'est pas encore en mode chez nous) mais en tout cas nous avons décidé d'essayer. Enfin, voilà en quoi consiste la prière que j'adresse à Monsieur Jakobson en faisant appel à Votre amabilité.

Il nous faudrait connaître encore mieux que jusqu'à présent les ouvrages de Monsieur Jakobson, en premier lieu ceux qui pourraient nous être utiles pour un

tel travail. Ne pouvant pas obtenir ici tout ce qui me faudrait (malheureusement je n'avais pas pu me procurer une bibliographie des ouvrages de Monsieur Jakobson) je suis obligée de lui demander s'il a la possibilité de m'envoyer certains tirages à part de ses articles et études. J'ai déjà *Preliminaires* (malheureusement – seulement la première édition), *On the identification of phonemic entities*, les trois articles publiés dans les *Travaux du cercle linguistique de Prague 4*, les ouvrages apparus dans l'édition française des *Principes de phonologie*. J'espérais obtenir aussi l'étude sur les cas russes – apparue dans le *Travaux 6* – car M. Havránek avait promis de me les envoyer, mais rien n'est arrivé. Je serais spécialement intéressée par *l'Aphasie*, pour *Zur Struktur des russischen Verbum* (Charesteria) et pour *Russian Conjugation* (Word vol. 4, No. 3). Je serais vraiment extrêmement obligée à Monsieur Jakobson s'il pourrait m'envoyer au moins quelque chose de tels desiderata.

Ma lettre est un peu trop longue, je crains de Vous avoir fatiguée. Excusez-moi bien pour le dérangement que je Vous cause et permettez-moi de Vous dire merci déjà d'avance.

Pour Monsieur Jakobson – tout mon respect et mes remerciements.

Avec meilleurs sentiments –

Milka Ivić

Adresse:

Novi Sad, Platonova 4.

14. XI 1955

[VIÉ]

Chère Madame Jakobson,

Étant encore sous une vive impression de l'aimable intérêt que Vous et Monsieur Jakobson avez montré pour mes ouvrages, j'ose aujourd'hui Vous déranger avec une prière. À vrai dire, c'est directement à Monsieur Jakobson que je devrais m'adresser cette fois-ci. Mais, ne pouvant pas résister au vif désir de profiter de l'occasion pour Vous écrire aussi personnellement quelques lignes, je me suis décidé de le faire, même avec le risque de Vous causer quelques ennuis en Vous confiant le rôle d'intermédiaire.

Je voudrais, d'abord, Vous dire que je me souviens toujours avec le même plaisir de notre intéressante conversation. Je n'oublie pas et j'apprécie les diverses suggestions que Vous m'avez données lors de cette entrevue qui, je l'espère bien, ne serait pas la dernière. Soyez sûre que je suis avec ferveur parmi ceux qui souhaiteront

de Vous voir ici bientôt.

Monsieur Jakobson a eu la grande bonté de m'encourager à m'adresser à lui dès qu'il me faudrait quelques aides. Il me semble que le moment de profiter de cette généreuse invitation est venu. Vous savez, de même que Monsieur Jakobson, que j'ai des cours de la langue littéraire moderne. Je prends soins, tant que je peux, d'expliquer aux étudiants les phénomènes ou les principes de la linguistique moderne. Le manque de grammaires descriptives du serbo-croate rend ma tâche très lourde. Je suis venue à l'idée d'écrire, en collaboration avec mon mari, une grammaire structurale du serbo-croate littéraire moderne qui, en question de méthode, se fonderait en général sur les aperçus théoriques de Monsieur Jakobson. Je ne sais pas s'il y aurait une chance réelle qu'on s'intéresse pour cela ici et qu'on le fasse imprimer (le structuralisme n'est pas encore en mode chez nous) mais en tout cas nous avons décidé d'essayer. Enfin, voilà en quoi ~~me~~ consiste la prière que j'adresse

à Monsieur Jakobson en faisant appel à votre amabilité.

Il nous faudrait connaître encore mieux que jusqu'à présent les ouvrages de Monsieur Jakobson, en premier lieu ceux qui pourraient nous être utiles pour un tel travail. Ne pouvant pas obtenir ici tout ce qui me faudrait (malheureusement je n'avais pas pu me procurer ~~une~~ bibliographie des ouvrages de Monsieur Jakobson) je suis obligée de lui demander s'il a la possibilité de m'envoyer certains tirages à part des ses articles et études. J'ai déjà

Preliminaires (malheureusement - seulement la première édition), On the identification of phonemic entities, les ~~trois~~ articles publiés dans les Travaux du cercle linguistique de Prague 4, les ouvrages apparus dans l'édition française des Principes de phonologie. J'espérais obtenir aussi l'étude sur les ces russes - apparue dans les Travaux 6 - car M. Navránek avait promis de me les envoyer, mais rien n'est arrivé. Je serais spécialement intéressée pour l'Aphasie, pour Zur Struktur des russischen Verbum (Characteria) et pour Russian conjugation (Word vol. 4, No. 3). Je serais vraiment extrêmement obligée à Monsieur Jakobson s'il pourrait m'envoyer au moins quelque chose de tels desiderata.

Ma lettre est un peu trop longue, je
 crains de Vous avoir fatiguée. Excusez-moi
 bien pour le dérangement que je Vous cause
 et permettez moi de Vous dire merci déjà d'avance.

Pour Monsieur Jaksobson - tout mon respect
 et mes remerciements.

Avec mes meilleurs sentiments -

Milka Gvic'

Adresse:

Novi Sad, Platonova 4.

Прилог 3

Писмо Милке Ивић Александру Белићу

8. V. 1954.

Поштовани и драги господине професоре,

Нисам овде ни пуних недељу дана, а већ сам пуна најразличитијих утисака. Обишла сам, поред Лајдена, Хаг, Амстердам и Ротердам. Остаје ми још Утрехт од већих градова. Упознала сам се са Атлантским океаном, утисак је био дубок. Иначе, људи, градови, природа – све је на сличан начин овде питома, љубазно, уредно. Ништа што би изазвало узбуђење, али много тога што ствара ведрину и пријатност.

Од људи који се баве лингвистиком упознала сам досада само професора ван Сконефелда, једног од најбољих Јакобсонових ђака (као што Вам је, у осталом, Павле већ причао), који је несумњиво човек од будућности. Разговарала сам већ неколико пута са њиме о нашој школи, о томе за шта се Ви моментално највише интересујете, како нама пренесите своје идеје и шта ја лично, најзад, намеравам да радим следећих година. Био је, колико сам могла да оцинем, врло заинтересован. Поменула сам му пројектовани конгрес у октобру. Он ме моли да Вас питам подробније о томе. Хоће ли сигурно бити и када, како је замишљен, ко ће све бити позван и сл. Он намерава да иде преко лета у Америку, па би за октобар оставио пут у Југославију. Много жели да дође на тај конгрес. Пошто сте ми казали при поласку да намеравате Павлу да пишете, били бисмо Вам обоје врло захвални ако бисте нам одговорили том приликом на питања у вези с конгресом. Ван Сконефелту је врло важно да зна како ће у вези с тим да подеси своје путовање у Америку.

Ван Сконефелт има дивну библиотеку. Узела сам већ неке књиге којих нема код нас на читање. Ових дана ће ме Павле одвести и у велику Универзитетску библиотеку у Лајдену која је, како кажу, ретко богата. Трудим се што више да прошетам, видим и упознам што више за ово време које ми још преостаје. Волела бих да имам пуно занимљивих ствари да Вам испричам кад дођем.

Са пуно поздрава и љубави
Ваша Милка

Поштује Вас и срдечно Вас поздравља
Ваш одани Павле

116-11-863

8. 8. 1954

Почтовати и драги колеги професоре,

Нисам одре ми чини кадешу дане, а бет сан била најрешименије уписама. Одидла сам, преф Ларина, Хат, турсердан и Ровердан. Оваји ми још упресе of бетих градња. Уписама сан се се турсекии океаном; уписама је био гуде. Маре, вузи, предолн, упресе - че је та смраи ками одре турсе, вузама, упресе. Нисам хо да исамбало упресе, али много котн хо свбара бедруи и упресе.

Of вузи који се даве мислеником уписама сан гласа само професора ван Скомеранда, јерот of најдотн Јановоковн гана (као хо ван је, уписама, Дале бет упресе), који је несумниво колн of дуфитан. Раовларане сан бет некотнико упресе сане о касој зном, о котн ~~сан~~ ва сан се ва монеманно кауике мислесујене, како кама упресеке слие цере и сан ја мисно, казар, камераван ге радн средннх мрна. Око је, котнко сан котн ге оземн, вуно самисересован. Томекна сан му упресеовати котрес у океану. Он ме моти ге ван тиван кауаднје котне: хате.

16-11-663

mi stigao dim i koga, kako je zamisljen, ko te
 che dim voshan i si. On kameraba ga ugi dres
 leva u tnefudy, va on sa oktobar ocalahu dnu
 u Jurocalshij. Ikonu man ga gija ka naj kongres.
 Poravo sve mi kazam tpu voshan ga kamerabave
 Tabu ga vizeve, dim denu van obje tpu ~~to~~
 sabhan ako dene kam ogrohuam kom tpu-
 kom ka imama u hem e kongresom. Van Skonefau
 je tpu vasho ga ma kako te u hem svim ga
 vfeen obje voshane u tnefudy.

Van Skonefau ma zubu dndimovcu. Uga
 cam het kee kime kije neme kufice na imam
 dnd gane te me Taban afelen u u beavly u-
 beponavcu dndimovcu u lajsem kije je, kako kam
 pevko dndava. Kijun se mo vase ga vromvan,
 vafu u yomom va ovo vreme kije mi jote
 vrevovaje. Vovela dte ga imom tpu vashimovku
 svap ga van najvrom kuf dufen.

Са ово писмована - урбан

Кесе Лунке

Поштом је Вас и државо Вас поздравља

Ваш драги Табо

Прилог 4

Писмо Павла Ивића Кенету Нејлору

Novi Sad, 29. novembra 1964.

Dragi kolega Naylor,

Hvala Vam na pismima od 28. septembra i 17. novembra ove godine. Odgovaram Vam s ovim ogromnim zakašnjenjem zato što sam u međjuvremenu bio prezauzet i zato što sam vrlo često bio na putu.

Želim pre svega da Vam čestitam na uspešnoj odbrani Vaše teze i na postavljenju u Pittsburghu. Nadam se da će Vaš rad biti i dalje dobar i plodonosan i želim Vam sve više novih uspeha. Radujem se i što ste na mestu gde ima uz Vas tako dobar poznavalac našeg jezika kakav je profesor Bidwell; Vaša će saradnja s njim sigurno biti xxxxxxxxxxxx korisna.

Bilo bi vrlo lepo ako biste nam za nas Zbornik poslali članak o trima nominalnim deklinacijama, o kojem govorite. Što se tiče Vaše teze u celini, nisam siguran gde bi se ona mogla objaviti. Možda Mouton? Možda bi došla u obzir i Matica srpska, ali to bi moralo biti na srpskom (dakle prevesti tekst), a stvar nije nimalo sigurna. Ja bih pokušao da to sprovedem u Matici, ali nisam uveren da bih uspeo. Osim toga od dana podnošenja rukopisa do publikacije prošle bi najmanje dve godine. Dakle to bi došlo u obzir samo kao poslednja eventualnost.

Što se tiče bibliografije za Zbornik, ona bi bila dobrodošla i ovoga puta. S tim se zakasnilo zbog Kasićevih poslova oko disertacije. On je bio strahovito zauzet, pa Vam zbog toga nije ni pisao ranije, ali dosad verujem da ste dobili pismo od njega i da ste se dogovorili. – Čim se pojavi Zbornik VII, Vi ćete dobiti svoje separate.

Najzad, gramatika na koju pomišljate Vi i profesor Bidwell po koncepciji tačno odgovara onoj koju spremamo Milka i ja: fonetika, morfologija i sintaksa, sve sinhronično i deskriptivno (strukturno), sa vođenjem računa o razlikama među srp. i hrv. varijantom, razume se i sa dosta primera i punim paradigmama.

Mi smo ovde inače u velikom poslu, a i putovanja ima dosta. Tokom novembra Milka je putovala u Čehoslovačku, a ja u Mađarsku.

Molim Vas prenesite naše pozdrave kolegi Bidwellu.

*Мноіо шойлїх йоздрава од нас обоје
Ваш Павле Ивић*

Novi Sad, 29. novembra 1964.

Dragi kolega Haylor,

Hvala Vam na pismima od 28. septembra i 17. novembra ove godine. Odgovaram Vam s ovim ogromnim zakasnjem zato što sam u međuvremenu bio preuzet i zato što sam vrlo često bio na putu.

Želim pre svega da Vam čestitam na uspešnoj odbrani Vaše teze i na postavljenju u Pittsburghu. Nadam se da će Vaš rad biti i dalje dobar i plodonosan i želim Vam sve više novih uspeha. Radujem se i što ste na mestu gde ima uz Vas tako dobar poznavalac našeg jezika kakav je profesor Bidwell; Vaša će saradnja s njim sigurno biti ~~pisana~~ korisna.

Bilo bi vrlo lepo ako biste nam za naš Zbornik poslali članak o trina nominalnim deklinacijama, o kojem govorite. Što se tiče Vaše teze u celini, nisam siguran gde bi se ona mogla objaviti. Možda Kouton? Možda bi došla u obzir i Matice srpska, ali to bi moralo biti na srpskom (dekle prevesti tekst), a stvar nije nimalo sigurna. Ja bih pokušao da to sprovedem u Matici, ali nisam uveren da bih uspeo. Osim toga od dana podnošenja rukopisa do publikacije prošle bi najmanje dve godine. Dakle to bi došlo u obzir samo kao poslednja eventualnost.

Što se tiče bibliografije za Zbornik, ona bi bila dobrodošla i ovoga puta. S tim se zakasnilo zbog Kašićevih poslova oko disertacije. On je bio strahovito zauzet, pa Vam zbog toga nije ni pisao ranije, ali dosad verujem da ste dobili pismo od njega i da ste se dogovorili. - Čim se pojavi Zbornik VII, Vi ćete dobiti svoje separate.

Najzad, gramatika na koju pomišljate Vi i profesor Bidwell po koncepciji tačno odgovara onoj koju spremamo Milka i ja: fonetika, morfologija i sintaksa, sve sinhronično i deskriptivno (strukturno), sa vođenjem računa o razlikama medju srp. i hrv. varijantom, a razume se i sa dosta primera i punim paradigmama.

Mi smo ovde inače u velikom poslu, a i putovanja ima dosta. Tokom novembra Milka je putovala u Čehoslovačku, a ja u Madjarsku.

Molim Vas prenesite naše pozdrave kolegi Bidwellu.

*Milka i ja
kao uvek
srećno*

Прилог 5

Писмо Милке и Павла Ивића Роману Јакобсону

Novi Sad, 13. februara 1956

Poštovani i dragi profesore Jakobson

Primili smo Vašu pošiljku separata i mnogo Vam zahvaljujemo na njoj. Kada budu izašli naši radovi koji su sada u štampi, bićemo slobodni da Vam pošaljemo po jedan primerak.

Nastojeći da pribavimo Vaše radove iz praške epohe, nedavno smo uspjeli da pribavimo preko prof. Horálka TCLP II i Vaš rad o padežima (TCLP VI). Ovo nam je utoliko važnije što inače nijedna novosadska biblioteka nema tih publikacija.

Nadam se da nas nećete zaboraviti ni prilikom publikacije Vaših budućih radova. Za nas će oni biti dragoceni, i to ne samo po svojim konkretnim rezultatima, već i kao metodsko rukovodstvo.

Srdačan pozdrav Vašoj supruzi.

Poštuju Vas i mnogo pozdravljaju

Милка и Павле Ивић

Novi Sad, Platonova 4

*Štić
Veselin* Novi Sad, 13 februara 1956

[Ivić]

Poštovani i dragi profesore Jakobson,

Primili smo Vašu pošiljku separata i mnogo Vam zahvaljujemo na njoj. Kada budu izašli naši radovi koji su sada u štampi, bićemo slobodni da Vam pošaljemo po jedan primerak.

Nastojeći da pribavimo Vaše radove iz praške epohe, nedavno smo uspeali da pribavimo preko prof. Horáika TCLP II i Vaš rad o padežima (TCLP VI). Ovo nam je utoliko važnije što inače nijedna novosadska biblioteka nema tih publikacija.

Nađamo se da nam nećete zaboraviti ni prilikom publikacije Vaših budućih radova. Za nas će oni biti dragoceni, i to ne samo po svojim konkretnim rezultatima, već i kao metodsko rukovođstvo.

Srdačan pozdrav Vašoj supruzi.

Poštujte Vas i mnogo pozdravljaju

Muzika u Tabaci Nant

Novi Sad, Platonova 4

Прилог 6

Писмо Милке Ивић Роману Јакобсону

18. II 1961, New York

Поштовани и драги господине професоре,

Најтоплије Вам захваљујем на доброту и пажњи. Ево још једанпут, од 1955 наовамо, како ми од Вас долази драгоцену, искрена подршка. Не заборављам то и нећу заборавити!

Ми смо у многобројним пословима. Спремамо се за пут у Калифорнију. Решили смо: кренућемо сви троје. Радујемо се много изгледима да Вас и тамо видимо.

Моја предавања на Yale University су увелико у току. Можда сте већ чули: трудим се у првом реду да пренесем студентима оно што сам од Вас научила. Задовољна сам интересовањем које показују.

Наш Александар Вам шаље фотографију коју је срећно „ухватио“ оног пријатног поподнева у Вашој кући. Притом Вас ја молим, у име свију, да Вашој госпођи још једном изразите нашу заједничку захвалност за срдечно гостопримство.

Имате најлепше поздраве од Павла и Александра.

Са искреном оданошћу Ваша

Милка Ивић

I

[Ivić]

18. II 1961, New York

Поштовани и драги господine професоре,
 Najtoplije Вам zahvaljujem na dobroti i
 pažnji. Evo još jedanput, od 1955. naovamo,
 kako mi od Vas dolazi dragocjena, nekretna podrška.
 Ne zaboravljam to i neću zaboraviti!
 Mi smo u mnogobrojnim poslovima. Spremamo se za
 put u Kaliforniju. Rešili smo: kretno svi troje.
 Radujemo se vrlo iskreno da Vas u tamo vidimo.
 Koja predavanja na Yale University u velikom
 umaku. Možda ste već čuli: trudim se u prvom redu
 da prenesem studentima ono što sam od Vas naučila.
 Zbog toga sam interesovana koje pokazuju.
 Naš Aleksandar Вам šalje fotografiju koju je
 sretno "uhvatio" otko pridašniot poručnik u Vašoj
 kući. Tretam Vas ja malim, u ime svoj, da Vašoj
 posloj još jednom isprazite našu zajedničku zahvalnost
 sa srdacno gostopriskivo.
 Imame najlemše pozdrave od Tava i Aleksandra.
 Sa iskrenom opanošću, Vaša
 Minka Ivić

Прилог 7

Кратка биографија асистента Милке Ивић

Биографија

Рођена сам у Београду 11-ХИ-1923 г. Отац ми је др. Радоје М. Јовановић држ саветник у пензији, мати – Светлана рођ. Илић, домаћица. Четири разреда основне школе и четири разреда гимназије завршила сам у француско-српској школи. Нижи течајни испит полагала сам и на српском и на француском језику. Четири виша разреда гимназије завршила сам у Трећој женској реалној гимназији у Београду. Због ратних прилика била сам приморана да полажем виши течајни испит у Вишој самоуправној реалној гимназији у Краљеву. Године окупације провела сам у селу Липови код Врњачке бање. По ослобођењу уписала сам се на Филозофски факултет (1945 године). Као ужу специјалност изабрала сам српски језик (уписала сам се на VII групу – српски језик и југословенске књижевности). Интересовала сам се специјално за предмет опште лингвистике и пошто сам положила тај предмет (у току II године студија) држала сам курс из опште лингвистике студентима. Затим сам држала студентима и курс из македонског језика. Марта 1948 г. постала сам стипендиста Српске академије наука. Дипломирала сам јуна 1949 г. Од августа 1949 г. радим као асистент при Институту за српски језик Српске академије наука.

Милка Ивић рођена Јовановић
асистент

№-11650-1
Београд

Рођена сам у Београду 11-III-1923г. Отац
 ми је др. Радоје М. Јовановић држ. саветник
 у пензији, маћин - Светлана рођ. Улић, го-
 матица. Четирма разреда основне школе
 и четирма разреда гимназије завршила сам
 у француско-српској школи. Нити крајини
 нити мајчине школе сам се на српском и на
 француском језику. Четирма разреда
 гимназије завршила сам у Трећој великој
 реалној гимназији у Београду. Због политичке
 прилика била сам приморана да отиђем
 била верајини нешто и била самоуправној
 реалној гимназији у Краљеву. Још не-
 опуштајући провела сам у селу Мишви код Врњачке
 бане. По ослобођењу уписа сам се на Фило-
 зовски француски (1945 године). Као учес-
 ник у партизанском покрету сам српски језик (уоп-
 шта сам се на VII ступњу - српски језик и југо-
 словенске књижевности.) Интересовала сам се
 експлицитно за предмете описне лингвистике

и постоје сам докторат нај зрнети (у 1947. II српске
 студент) држала сам курс по отворе интернационалне
 студентима. Заним сам држала одређених и
 курс по македонској језику. Мартин 1948г.
 држала сам симпозијума Српске академичке
 наука. Дипломирала сам јуни 1949г.
 Од августа 1949г. радим као асистент
 при Институту за српски језик
 Српске академије наука.

Милка Улети рођена Јубановић
 асистент

Прилог 8

Писмо Павла Ивића Александру Белићу

Leiden, 19 априла 1954

Поштовани и драги господине професоре,

Читајући радове структуралиста, често се сећам једног разговора с Вама, вођеног прошлог лета, поводом нове књиге коју спремате. Питао сам Вас који ће лингвистички правци у Вашој критици добро проћи, а Ви сте ми одговорили: „Сви. Сваки од њих дао је свој позитиван прилог развоју науке.“ Има, разуме се, доста структуралистичких радова у којима је тај користан допринос тешко пронаћи, али за структурализам у целини очигледно је да је науци донео обогатење у извесном правцу. Само, то обогатење може да буде у потпуности искоришћено у науци једино ако није удружено са сваковрсним претеривањима. Иначе, као што то често бива, у мору корова ишчезава здрава биљка. Многи у структуралистичком табору, или тачније у структуралистичким таборима, почињу то да увиђају. Све се чешће чује међу њима глас да све што је претходило њиховим учењима није за бацање, да треба додати већ постојећој згради науке, а не рушити је и почињати испочетка. Карактеристично је одбијање на које наилази искључивост нордских „глосематичара“. Занимљиво је и то да Американци који су често правили од језика геометрију, почињу све више да увиђају „културну функцију језика“ и „проналазе“ свет значења. Понеки пут ми таква „открића“ изгледају детињаста: они сад долазе до онога што је Вашим студентима јасно већ после првих неколико Ваших часова. Иначе они се одликују једном позитивном особином: већина њих и не помишља да прави разлику између *langue* и *parole* и да на тај начин неприродно ограничава поље које припада науци. Занимљива је и тежња да се анализа фонема не одваја од карактеристике гласова који стоје иза тих фонема. Овде се прилично и смеју пропалим покушајима данске школе да фонеме дефинише путем дистрибуције. Што се самог појма фонеме тиче, он је несумњиво користан, и то пре свега у оном смислу у којем смо га пре неких шест или седам година научили од Вас, када сте нама, дијалектолозима-почетницима, објашњавали: „А нарочито пазите на то шта је фонема,

шта иде у језичку систему, а шта је необавезна варијација“ (радило се, сећам се, о факултативним редукцијама дужине и елизијама ненаглашених вокала у Војводини).

Чини ми се да сада, кад је мој боравак овде већ прилично зашао у своју другу половину, могу да сведем биланс: научио сам подоста разних ствари (и научио бих и више да није те несрећне историје с очима), и добро је што сам долазио овамо, али проширење хоризонта само је потврдило исправност критерија које сам понео из Београда.

Ових дана јавили су ми се из Америке да је довршено читање мога чланка у Word-у о македонском књижевном језику поводом Лантове књиге. Признајући да је књига у основи несумњиво добра (Лант је тип „умереног структуралисте“ који увек чврсто остаје на тлу језичке стварности), ја сам му ипак замерио неколико ствари:

што је глаголе класификовао само према једној основи, а не према обе;

што није узео у обзир категорију синт. индикатива и релатива;

што при подели врста речи није довољно водио рачуна о сва три релевантна момента (функцији, значењу и облику).

Поводом осетљивог питања о месту македонског језика скренуо сам пажњу на чињеницу да је, историјски гледајући, најстарија карактеристика макед. јез., она која је везана за прву пукотину између источне и западне јужнословенске групе, ипак замена *tj, *dj, а да, синхронично гледајући, постоји огромна разлика између структура гласовних система мак. и буг. књижевног језика. Македонском недостаје она основна одлика која прожима сав бугарски консонантизам: корелација по умекшаности консонаната (вара~в'ара = в'бра).

Оспорио сам и вредност примера типа мошне као аргумента за присуство шт<*tj и инсистирао да се ту ради о промени у групи к'н>шн, која сад више није жив гласовни закон. Анализирао сам однос мошне (прил.;=врло) ~ мок'на (прид.;=моћна) и показао да је у овом другом случају, где је однос према мок' и мок'ен провидан и продуктиван, група к'н обновљена, док је у мошне задржан резултат промене.

Мислим да је корисно да се и ове факте уоче с оне стране океана. Сепарати су ми, кажу, и (Њихови људи су врло добронамерни, али постоји опасност да потпадну под утицај бугарских теза). – Сепарате су ми, кажу, већ послали, али бродском поштом.

Слушао сам овде предавања из лингвистичке географије проф. КЛОЕКЕ-а, аутора холандског језичког атласа и доста сам дискутовао с њим. Било је врло поучно, пре свега у погледу метода цртања карата и приказивања изоглоса.

Овде се може набавити тушта и тма корисних књига. Не знам како Институт стоји са кредитима (запрепашћен сам цифрама које се овде издају, само да би се библиотеке држале au courant), и уопште са набавкама. Ако

мислите да би добро било искористити прилику док сам ја овде присутан, молим Вас да ми јавите (или поручите). Можда би добро било да Вам доставим списак извесног броја књига које се ту могу купити? Или би Институт послао листу desiderata од које бих ја овде пошао?

Поштује Вас и срдечно поздравља, желећи Вам срећне празнике

Ваш одани

Павле Ивић

Вокана у Војвојини.

Уопште се ја сега, кад је још дојавило да је
 била пријављена рана у овој групи ~~у~~ поробљиву,
 могу да дојем јунаке: највише се дојавило једног
 ставају (и највише су и били је да је све неједнако
 учествоје с оруна), и још је учествоје са још неким
 обавио, али ~~да~~ промисле дојавило се да је то
 и још неједнако учествоје које се са ~~у~~ ус
 дојавија.

Овај још јавио се са ус Америке је је још
 учествоје учествоје мога учествоје у ~~у~~ о учествоје
 чом учествоје још дојавило учествоје учествоје. Прен-
 мајста је је учествоје о учествоје учествоје још (учествоје
 је учествоје учествоје учествоје учествоје) које учествоје учествоје
 учествоје да учествоје учествоје учествоје), је са да учествоје
 учествоје учествоје учествоје:

учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје
 учествоје, а учествоје учествоје;

учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје.
 учествоје учествоје учествоје;

учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје
 учествоје о да учествоје учествоје учествоје (учествоје,
 учествоје и учествоје)

учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје учествоје

116-IV-676

4

jesaka srednjog ian iavoy na mveovoy ga je, ian
 puchu iefajtu, najicarpnja karaktiriscarka ma
 hef. jes, ona koja je bezeka na nby aykovitny
 usmetu icarone i saazne jzmnovoblenche izyot,
 man veseka *ty i *dy, a ga, supprotivno iefaj-
 jytu, avotnoj opotuna pasinka usmetu icaykajpa
 masovny cucimma mak. i dyi. konvobno jenda.
 Makarovsky veska reguicije vna osnovaa ofimka
 koje ayrovanna cto dyzreba komovkavimam. kopka
 yzje to ymeknavaicim komovkavimam (vapa ~ vepa
 = BB pa). ~~... ..~~

Ovaj puc sam u izjednaci primere ian monke
 kao primetna na ipulycubo miti ~ *ty i mvcusa:
 pas ka kome ga e tyj jagn o izvumicaj iponeca y
 ipone ka > miti, koje cdy vane kije vno icavobna
 bahot. Analizirao sam ovaj monke (ipone; -vrio)
 ~ mot'na (ipone; = mot'na) i averat ja je y avon jz-
 som ayzraj, ije je ofure zema mot' i mot'na ipone-
 gao i ipozukavimam, izvna k'ic avkovzela, got jcy
monke avzrajca regulicimam iponece.

Mislim ga je koristo za ce i ova fakcija go-
 re e one izvne oheana. ~~... ..~~
 (Mysli avaj e bilo govovkavimam, ian avotnoj oav-
 stova ga avotnoj ay izvnoj izvrajcu mca). —

Прилог 9

Писмо Александра Белића Роману Јакобсону

April. 18. 50

Professor R. Jakobson
Holyoke 29
Cambridge 3B, Massachusetts

Dear Professor Jakobson,

Thank you for your letter of April 1, and for your flattering opinion of my book.

I shall be very glad to meet Mr. Albert Lord and of course will do my best to assist him in work and to help him to procure books you need.

We have resumed publishing of "Juznoslovenski filolog" and I am taking this opportunity to ask you for your contributions which would make us very glad.

I have received Igor Tale and Gregoire's Byzantological Collection. However, I wrote to you and asked you to kindly arrange with the Linguistic Society of America that I be sent the "Language" and other their publications as they used to send me before the war. I have received nothing since 1941. At the same time I mentioned that I would like to have books on general linguistics and primitive autochton languages of America, and asked you to keep a special account of the books you send me. For the corresponding value I would procure you slavonic books you need and wich are published in our country.

Yours most sincerely,
A. Belic

15-11-388

April 18,

50

Professor R. Jakobson
 Holyoke 29,
 Cambridge 38, Massachusetts

Dear Professor Jakobson,

Thank you for your letter of April 1, and for your flattering opinion of my book.

I shall be very glad to meet Mr. Albert Lord and of course will do my best to assist him in work and to help him to procure books you need.

We have resumed publishing of "Jugoslavenski filolog" and I am taking this opportunity to ask you for your contributions which would make us very glad.

I have received Igor Tale and Gregoire's Byzantological Collection. However, I wrote to you and asked you to kindly arrange with the Linguistic Society of America that I be sent the "Language" and other their publications as they used to send me before the war. I have received nothing since 1941. At the same time I mentioned that I would like to have books on general linguistics and primitive autochthon languages of America, and asked you to keep a special account of the books you send me. For the corresponding value I would procure you slavic books you need and which are published in our country.

Yours most sincerely,

A. Belic

Прилог 10

Распоред предавања Павла Ивића и Милке Ивић на Универзитету у Токију

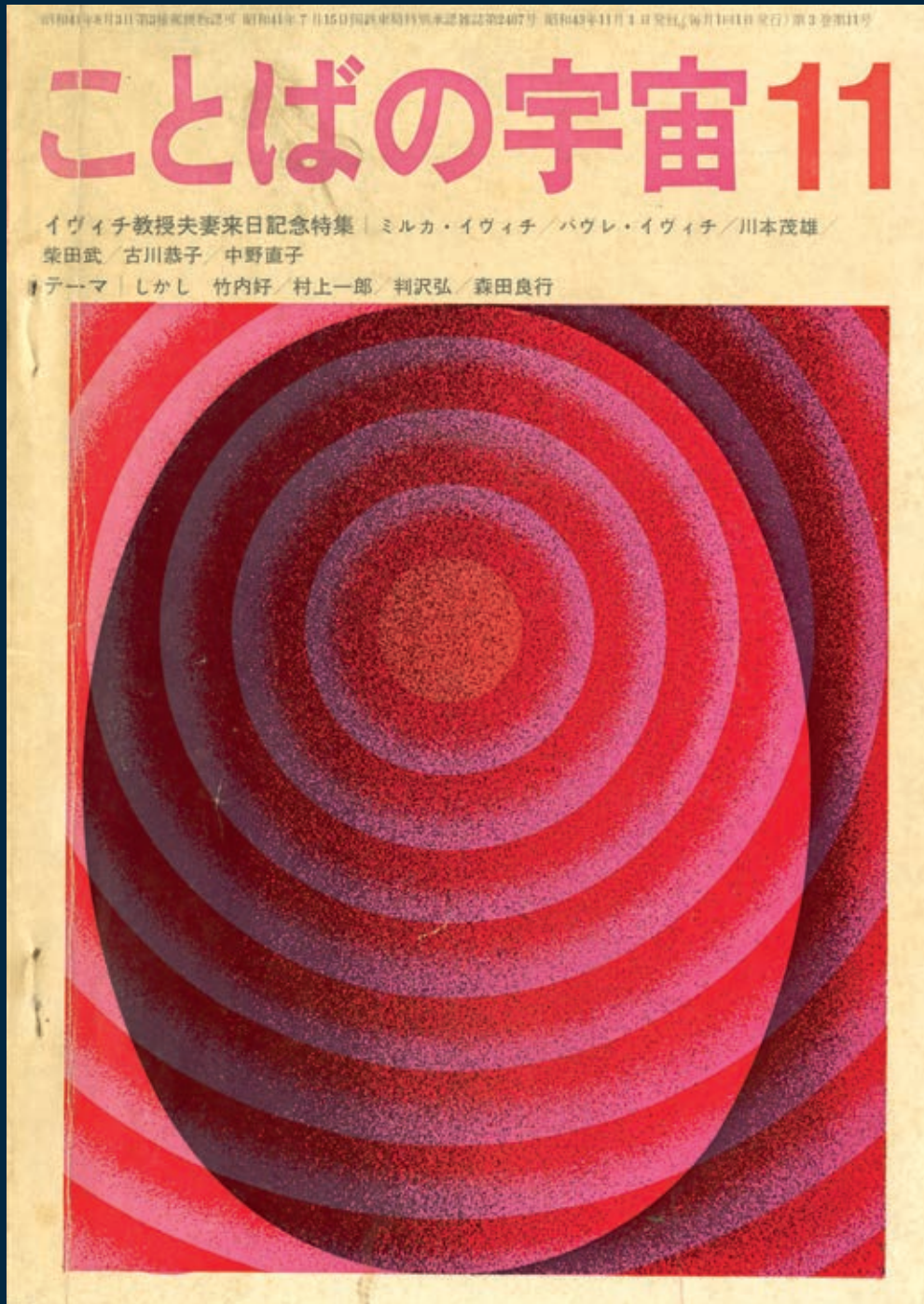
ITINERARY FOR PROFESSORS PAVLE AND MILKA IVIĆ

8/21	11-12 noon Meeting at Hotel New Otani with Profs. Hattori and Suzuki and TEC Executives 12-2 P.M. Free 2-5 P.M. Tour of TEC Corporation 6-9 P.M. Reception at Chinzanso Restaurant
8/22	9:30 Leave Hotel with Mr. Nagashima 10-12 Lecture at Shakai Bunka Kaikan (Prof. Milka Ivić) 12-2 Lunch at Hotel New Otani 2-4 Lecture at Shakai Bunka Kaikan (Prof. Pavle Ivić)
8/23	Daytime schedule same as 8/22 5:00 Shopping (camera) and sightseeing at Ginza with members of TEC Co.
8/24	Daytime schedule same as 8/22 5:00 National Theatre; Kabuki play (Invitation from Prof. and Mrs. Hattori)
8/25	10:00-5:30 Hatobus tour. "Seven Wonders in Tokyo" with a member of Tokyo Institute for Advanced Studies of Language
8/26	Daytime schedule same as 8/22
8/27	Daytime schedule same as 8/22 5-7 P.M. Social gathering at Shakai Bunka Kaikan
8/28	Daytime schedule same as 8/22 6:00- Hatobus tour
8/29	10-1 Panel discussion at Sumitomo Shintaku Bldg. (9th floor). 2-5 Visit to National Language Research Institute with Prof. Shibata to review current linguistic projects in Japan. Especially The Linguistic Atlas of Japan

8/30	10-12 Meeting at Tokyo Institute For Advanced Studies of Language (TIASL) Koshin Bldg. Topic: "Observations on Dialectal Difference in Japan" 12-6 A visit to the University of Tokyo with Prof. Hattori 6-9 P.M. Public lecture (Prof. Milka Ivić, Prof. Pavle Ivić). Asahi Auditorium
8/31	10-12 Meeting at TIASL . Continue discussion of 8/30 2-4 Discussion with TIASL members
9/1	9 A.M. Lv. For Nikko with Prof. Suzuki Stay overnight in Nikko
9/2	Lv. Nikko 2:30 P.M. Arrv. Tokyo 4:18 P.M.
9/3	A visit to National Museum and Asakusa Senso temple
9/4-9/11	Lv. for Kyoto–Osaka–Nara–Toba tour with Miss Aiko Ide 10:00 P.M.
9/11-9/13	Arrv. Atami 2:40 P.M. Hakone (нечитљиво)
9/13	Arrv. Tokyo P.M. Sayonara Party
9/14	P.M. Depart Tokyo for Europe

Прилог 11

Насловна страница часописа *Койџа но уџу* (број 11, 1968) посвећеног
Ивићима

左上 公開講演会で講演するパヴレ・イヴィチ教授
右上 歓談するミルカ・イヴィチ教授（右端）と柴田武
氏、鈴木孝夫氏
左下 イヴィチ教授夫妻と服部四郎教授夫妻
右下 理論言語学国際セミナーで講義するミルカ・イ
ヴィチ教授

Прилог 12

Писмо А. Гундорова Александру Белићу у вези с преводом на руски његове књиге *О језичкој њрироди и језичком развјику*

24 декабра 1947 г.

Президенту Сербској Академији Наук
А. И. БЕЛИЧУ.

Уважаемј Александр Иванович!

Государственное издательство иностранной литературы при Совете Министров Союза ССР просило сообщить Вам, что Ваша книга „О природе и развитии языка“ переводится С. К. Шаумяном, который, во изменение прежнего срока, обязался закончить ее перевод к 1 февраля 1948 года.

Половина книги уже переведена. Первые четыре главы сданы переводчиком редакции Филологической литературы, которая выполнила их литературное редактирование.

Остальные главы первой половины книги будут получены нами от переводчика в начале января, после чего весь этот материал будет немедленно направлен Вам.

Вторая половина книги будет послана в феврале.

В целях ускорения издания книги издательство просит Вас возвращать посылаемый Вам материал обратно частями, по мере их прочтения, не ожидая конца перевода, с таким расчетом, чтобы вся книга была возвращена Издательству до 1 апреля 1948 года.

Редактирование книги, а также написание вступительной статьи Издательство предполагает передать академику Виноградову Виктору Владимировичу.

Вот, уважаемый Александр Иванович, как обстоит дело с Вашей книгой. Если у Вас есть какие-либо пожелания или замечания по этому вопросу – просим Вас сообщить их нам и они немедленно будут переданы издательству.

Одновременно с этим письмом, по просьбе Р. И. Григорьевой, посылаем Вам часть рукописи словаря.

Уважающий Вас

Председатель
Славянского Комитета СССР
Генерал-лейтенант

А. Гундоров

116-11-2570

СЛАВЯНСКИЙ КОМИТЕТ СССР.

Адрес: Москва, ул. Кропоткина, 10. Телефоны: Г 6-77-01, Г 6-77-24, Г 6-78-31, Г 6-94-36.

№ 342

24 декабря 1947 г.

Президенту Сербской Академии Наук
А.И.БЕЛИЧУ.

Уважаемый Александр Иванович !

Государственное издательство иностранной литературы при Совете Министров Союза ССР просило сообщить Вам, что Ваша книга "О природе и развитии языка" переводится С.К.Шаумяном, который, во изменение прежнего срока, обязался закончить ее перевод к 1 февраля 1948 года.

Половина книги уже переведена. Первые четыре главы сданы переводчиком редакции Филологической литературы, которая выполнила их литературное редактирование.

Остальные главы первой половины книги будут получены нами от переводчика в начале января, после чего весь этот материал будет немедленно направлен Вам.

Вторая половина книги будет послана 8 февраля.

В целях ускорения издания книги издательство просит Вас возвращать посылаемый Вам материал обратно частями, по мере их прочтения, не ожидая конца перевода, с таким расчетом, чтобы вся книга была возвращена Издательству до 1 апреля 1948 года.

Редактирование книги, а также написание вступительной статьи Издательство предполагает передать академику

Аб-В-3296

2.

Виноградову Виктору Владимировичу.

Вот, уважаемый Александр Иванович, как обстоит дело с Вашей книгой. Если у Вас есть какие-либо пожелания или замечания по этому вопросу - просим Вас сообщить их нам и они немедленно будут переданы издательству.

Одновременно с этим письмом, по просьбе Р.И.Григорьевой, посылаем Вам часть рукописи словаря.

Уважающий Вас

Председатель
Славянского Комитета СССР
Генерал-лейтенант

(А.Гундоров)

Прилог 13

Писмо Романа Јакобсона Александру Белићу

Holyoke 29
Cambridge 38, Massachusetts
20A Proscott Street
April 1, 1950

Professor A. Belić
President, Serbian Academy of Sciences
Brankova 15
Belgrade, Yugoslavia

Dear Professor Belić:

Thank you so much for your beautiful book which you so graciously sent me and which contributes so paramountly to the development of general linguistics. I recognize on each step the most lively disciple of the still vital Fortunatov.

We are intensively working for the development of the Serbo-croatian collection in our university library and of the Serbo-croatian studies in the Department of Slavic Languages and Literatures at Harvard University. A gifted and qualified American specialist in the Serbian epos and in the Southern Slavic literatures, Albert Lord, is being appointed to teach Serbocroatian language, literature and folklore. He was a close collaborator of the late Professor Parry on his remarkable expedition to Yugoslavia in the early thirties and he is the leading editor of this invaluable collection of Yugoslavia's epos, a collection which is about to be published volume by volume and which will contain more than 12,000 printed pages. His excellent work on the epic technique of the guslars as compared with Homer's technique is being printed in the Harvard University publications. In a few weeks he leaves for a scholarly trip to Yugoslavia and may I herewith introduce him to you, to recommend him to your favorable attention. He will tell you about our work and he will present you our fundamental bibliographic desiderata.

I deeply believe that you will do your utmost for the deepening of our scholarly cooperation which will fruitfully contribute to a thorough knowledge of Yugoslavia and its heroic tradition in America and in the whole cultural world.

I hope you received the books I sent you several months ago (The Igor Tale, etc.).

Most sincerely yours,
Roman Jakobson

16-11-288

HARVARD UNIVERSITY

SLAVIC LANGUAGES
AND LITERATURES

HOLYOKE 29
CAMBRIDGE 38, MASSACHUSETTS

20A Prescott Street
April 1, 1950

Professor A. Belić
President, Serbian Academy of Sciences
Brankova 15
Belgrade, Yugoslavia

Dear Professor Belić:

Thank you so much for your beautiful book which you so graciously sent me and which contributes so paramountly to the development of general linguistics. I recognize on each step the most lively disciple of the still vital Fortunatov.

We are intensively working for the development of the Serbo-croatian collection in our university library and of the Serbo-croatian studies in the Department of Slavic Languages and Literatures at Harvard University. A gifted and qualified American specialist in the Serbian epics and in the Southern Slavic literatures, Albert Lord, is being appointed to teach Serbo-croatian language, literature and folklore. He was a close collaborator of the late Professor Parry on his remarkable expedition to Yugoslavia in the early thirties and he is the leading editor of this invaluable collection of Yugoslavia's epics, a collection which is about to be published volume by volume and which will contain more than 12,000 printed pages. His excellent work on the epic technique of the guslars as compared with Homer's technique is being printed in the Harvard University publications. In a few weeks he leaves for a scholarly trip to Yugoslavia and may I here-with introduce him to you, to recommend him to your favorable attention. He will tell you about our work and he will present you our fundamental bibliographic desiderata.

I deeply believe that you will do your utmost for the deepening of our scholarly cooperation which will fruitfully contribute to a thorough knowledge of Yugoslavia and its heroic tradition in America and in the whole cultural world.

I hope you received the books I sent you several months ago (The Igor Tale, etc.).

Most sincerely yours,

ROMAN JAKOBSON

Прилог 14

Распоред предавања на вратима кабинета проф. Милке Ивић на Универзитету у Калифорнији, Лос Анђелес

INSTRUCTOR'S DOOR CARD

IVIĆ, Milka
Name **Visiting Professor of Slavic Languages**
Title

announces regular appointments at the University in the
January 5, 19**70**, as follows:
Month

	☐ Summer Session ☐ Fall Term ☒ Winter Term ☐ Spring Term ☐ Summer Term	} beginning
--	--	-------------

Title of Course	No. and Sect.	Time	Room
Typology of Slavic Languages (= Linguistics 225C)	Slav. 225	Monday 9-11:00 Wednesday 9-10:00	Bunche 3165
Seminar in Slavic Linguistics	Slav. 281	Friday 2-5:00	Bunche 3117

Consultation Hours and Room: **Bunche Hall 6293**
Monday, 11-12:00

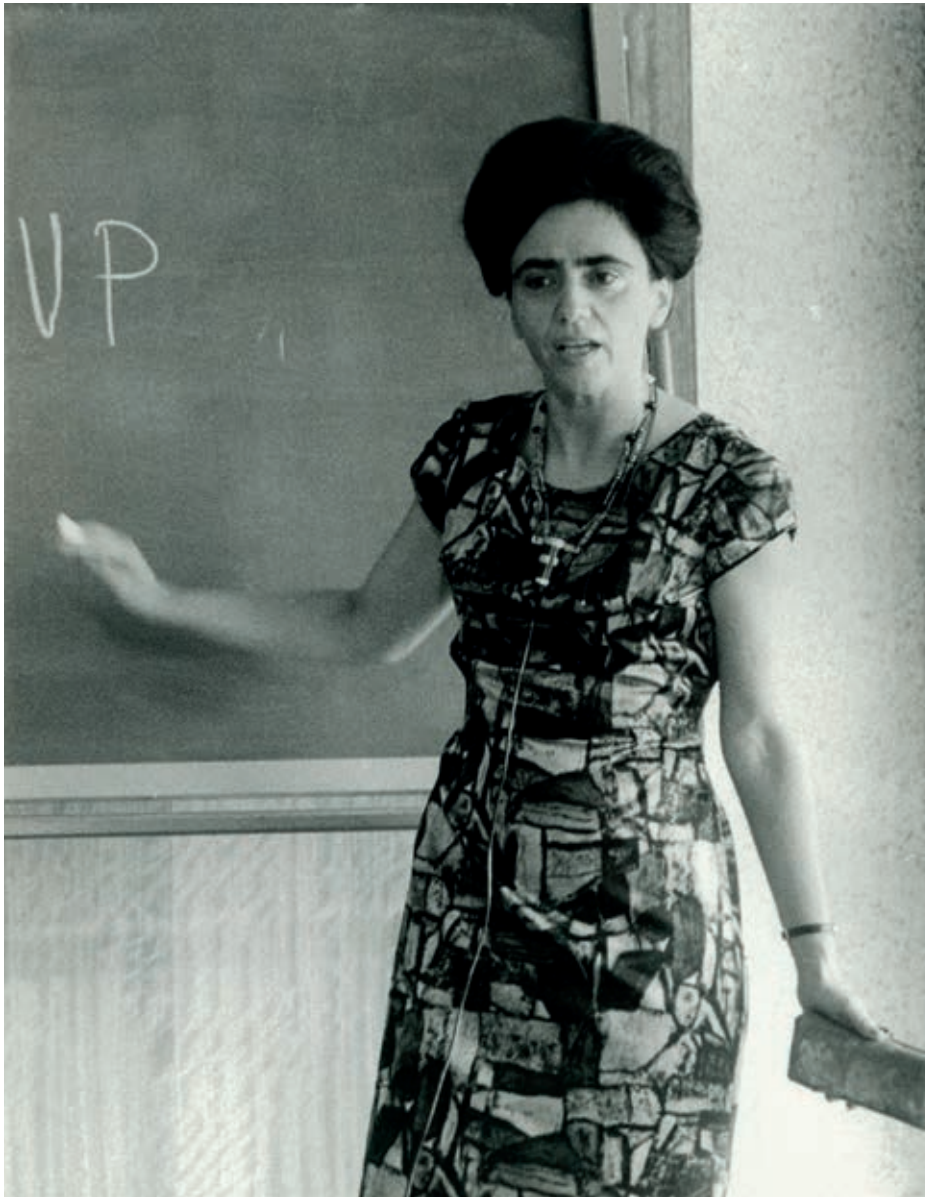
UNIVERSITY OF CALIFORNIA, LOS ANGELES

Series 151

ΦΟΤΟΓΡΑΦΙΕ

1.
Фотографија снимљена за време предавања Милке Ивић у Токију

2.
Сачувано у личној архиви проф. Фумиоа Иноуеа. Снимљено испред
Државног истраживачког института за јапански језик. Гледано слева
надесно: Маото Такада, Хироши Хондō, Мунемаса Токугава, Павле Ивић,
Такешу Шибата, Милка Ивић, Кикоу Номото, Фумио Иноуе, Терухиро
Хајата. Фумио Иноуе и Терухиро Хајата су превели *Правце у лингвистици* са
енглеског на јапански (1974).

3.
Шести Међународни конгрес слависта у Прагу 1968. г.
Архив МАНУ, Фонд Блаже Конески (прибавио: Мотоки Номаћи)

4.
САНУ, Библиографско одељење, F-544

5.
Архива Матице српске (фото: Бранко Лучић)

6.
Бохињ (Словенија), посета Ивићима на летовању током трајања Летњег семинара словеначког језика 1965. г. Гледано слева надесно: Павле Ивић, Вејлз Браун, Милка Ивић, Владимир А. Дибо

7.
Манастир Манасија, Научни скуп „Право и лажно народно песништво“, Дани српскога духовног преображења III, Деспотовац 1995. г. Гледано слева надесно: академик Павле Ивић, академик Милка Ивић, академик Мирослав Пантић, проф. др Светозар Стијовић (приватна фото-архива: Рада Стијовић)

8.
Филозофски факултет у Новом Саду, одбрана докторске дисертације Софије Милорадовић 2001. г. Гледано слева надесно: проф. др Мато Пижурица, академик Милка Ивић, др Софија Милорадовић, проф. др Драгољуб Петровић (приватна фото-архива: Софија Милорадовић)

9.
Библиотека града Београда, промоција монографије Софије Милорадовић
2003. г. Гледано слева надесно: проф. др Мато Пижурица, др Софија
Милорадовић, проф. др Првослав Радић, академик Милка Ивић, др Драгана
Радојичић (приватна фото-архива: Софија Милорадовић)

10.
Матица српска, Нови Сад, састанак Граматичке комисије Међународног
комитета слависта 2004. г. Гледано слева надесно: проф. др Мато
Пижурица, академик Милка Ивић, проф. др Божидар Ковачек (приватна
фото-архива: Хану Томола, Финска)

11.

Гледано слева надесно: проф. др Ана Кречмер, академик Светлана М. Толстој, академик Милка Ивић, академик Предраг Пипер (приватна фото-архива: Елена Л. Березович, Русија)

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА / PROOFREADER
Марија Милосављевић Тодоровић
Marija Milosavljević Todorović

ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ И ДИЗАЈН / GRAPHIC DESIGN AND PREPRESS
Мирослав А. Лазић
Miroslav A. Lazić

ШТАМПАРИЈА / PRINTED BY
Планета принт, Београд
Planeta Print, Belgrade

ТИРАЖ / PRINT RUN
300

ISBN 978-86-82496-12-0

© Институт за српски језик САНУ 2024
© Slavic-Eurasian Research Center of Hokkaido University 2024

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81:929(082)

81'1(082)

СЕЋАЊЕ на академика Милку Ивић : делање и научно наслеђе / уредници Софија Милорадовић, Мотоки Номаћи. - 1. изд. - Београд : Институт за српски језик САНУ = Institute for the Serbian Language of SASA ; Сапоро : Истраживачки центар за словенско-евроазијске студије Универзитета Хокаидо, 2024 (Београд : Планета принт). - 173 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 300. - "Дана 27. новембра 2023. године, у организацији Института за српски језик САНУ (Србија) и Истраживачког центра за словенско-евроазијске студије Универзитета Хокаидо (Јапан), одржан је у онлајн-формату научни скуп камерног типа Сећање на академика Милку Ивић – делање и научно наслеђе." --> Реч унапред. - На спор. насл. стр: Remembering academician Milka Ivić : her oeuvre and scholarly legacy / edited by Sofija Miloradović, Motoki Nomachi. - Стр. 7-9: Реч унапред / Уредници Софија Милорадовић и Мотоки Номаћи. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-82496-12-0 (ISJ)

а) Ивић, Милка (1923-2011) -- Зборници б) Општа лингвистика -- Зборници

COBISS.SR-ID 160402185

